İNSAN HAKLARI KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE
BU KAVRAMA TÜRK BASININ BAKIŞ AÇISI:
CUMHURİYET VE
YENİŞAFAK GAZETESİ ÖRNEKLERİ
(Yüksek Lisans Tezi)
Eskişehir, 2015

İNSAN HAKLARI KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE BU KAVRAMA TÜRK BASININININ BAKIŞ AÇISI: CUMHURİYET VE YENİŞAFAK GAZETESİ ÖRNEKLERİ

Ersel KİRAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Basın Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Bülend Aydın ERTEKİN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran, 2015

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Ersel KİRAZ'ın "İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi ve Bu Kavrama Türk Basınının Bakış Açısı: Cumhuriyet ve Yenişafak Gazetesi Haber Örnekleri" başlıklı tezi **23 Haziran 2015** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **Basın ve Yayın** Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

		İmza
Üye (Tez Danışmanı)	**: Yrd.Doç.Dr.Bülend Aydın ERTEKİN**	.....
Üye	**: Doç.Dr.Mehmet TOPAL**	.....
Üye	**: Yrd.Doç.Dr.Seçil BANAR**	.....

Prof.Dr.Kemal YILDIRIM
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yüksek Lisans Tez Özü

İNSAN HAKLARI KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE BU KAVRAMA TÜRK BASININININ BAKIŞ AÇISI: CUMHURİYET VE YENİŞAFAK GAZETESİ ÖRNEKLERİ

Ersel KİRAZ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2015

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Bülend Aydın ERTEKİN

Bu çalışma 1 Aralık 2014- 31 Aralık 2014 tarihleri arasında insan hakları ile ilgili yapılan haberlerin niceliği ve diğer haberlere oranı ile ilgilidir. Bu bağlamda sağ ve sol basın karşılaştırılmış, sağ kesimi temsilen Yeni Şafak, sol kesimi temsilen Cumhuriyet gazeteleri seçilmiştir. Bu araştırma kapsamında, insan hakları kavramının tarihi ve toplumsal alt yapısı ve medeniyetler üzerindeki etkileri araştırılmış ayrıca Osmanlı İmparatorluğundan, Türkiye Cumhuriyetine insan hakları ve demokratikleşme sürecinin geçtiği yollar analiz edilmiştir. Bu bağlamda, insan hak ve özgürlüklerine ait kavramlar içerik analizi yöntemiyle incelenmiş, kişisel, kolektif ve toplumsal haklarla ilgili yapılan haberlerin yayın sıklıklarına bakılarak sonuçlar çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hak, insan hakları, hukuk, devlet, hürriyet

Abstract

CONCEPT AND HISTORICAL DEVELOPMENT OF HUMAN RIGHTS PERSPECTIVE OF THIS GRAB THE TURKISH PRESS: CUMHURİYET AND YENISAFAK NEWSPAPERS SAMPLES

Ersel KİRAZ

Department of Journalism

Anadolu University Graduate School of Social Science, June 2015

Adviser: Asistant Professor Bülend Aydın ERTEKİN

In this study, 1 December 2014- December 31, 2014 is related to the ratio between the quantity of information held about human rights and other news. In this context, compared press the left and right, representing the right wing of the Yeni Şafak representing leftist Cumhuriyet newspaper has been selected. In the research, the history of the concept of human rights and social infrastructure and its impact on civilization have been investigated separately from the Ottoman Empire, now the ways in which human rights and democratization in the Republic of Turkey were analyzed. In this context, human rights and freedoms belonging to concepts were examined with content analysis, personal, made by looking at the frequency of the publication of news about the collective and social rights results have been omitted.

Key Words: Right, human rights, law, state, liberty

Etik İlke ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi

Bu tez çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada, yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim.

Her hangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Ad, Soyad

imza

Ersel KİRAZ

Özgeçmiş

Ersel KİRAZ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans	2011	Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Basın ve Yayın Bölümü
Lise	2000	Eskişehir Atatürk Lisesi

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri yılı: Eskişehir/ 31.08.1983 **Cinsiyet**:Erkek **Yabancı Dil:**İngilizce

İçindekiler

Sayfa

Juri ve Enstitü onayı..... ii
Yüksek Lisans Tez Özü..... iii
Abstract iv
Özgeçmiş v
Tablolar Listesi x
Şekiller Listesi xiii
Kısaltmalar Listesi..... xiv
Giriş..... 1

Birinci Bölüm

Hak Kavramına Genel Bakış

1.İnsan Hakları Kavramı ve Hakların Niteliği 2
1.1 Hak Kavramı..... 2
1.2. İnsan Hakları Kavramı 4
1.3. Devlet ve İnsan Hakları 7
1.4. Hukuk ve Haklar Kavramı..... 8
1.5. Hürriyet Kavramı..... 10

İkinci Bölüm

Kavramın Tarihsel Altyapısı

1.İnsan Hakları Kavramının Tarihsel Altyapısı, Osmanlıdan Türkiye Cumhuriyetine İnsan Hakları Kavramı ve Demokratikleşme Süreci..... 12
1.1. Demokrasinin Tarihçesi.....12
2. Geleneksel Afrika ve Çin'de İnsan Hakları..... 13
3. Geleneksel Hint Toplumu ve İnsan Hakları.....15
3.1 Hint Toplumunda Kast ve Statü.....15
3.2. Kast Sistemi ve Çağdaş İnsan Hakları.....16
4 Batı Medeniyetinde İnsan Hakları Kavramının Gelişim Süreci.....17

4.1. Ortaçağ Örneği.....19
4.2 Yeniçağ Örneği 22
4.3. Yakınçağ Örneği..... 23
5. Türklerde Demokrasi ve İnsan Hakları.....25
5.1. İslamiyet Öncesi Türk Toplumlarında Demokrasi.....25
5.2. İslam'ın Kabulü ve Türklerde Demokrasi Süreci.....27
6. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi 28
6.1 Osmanlı Toplum Düzeni'nin Felsefi Temelleri ve Toplumsal Yapısı28
6.2.Osmanlı'da Modern Dönüşüm Evreleri..... 30
6.2.1 Senedi İttifak..... 30
6.2.2 Tanzimat Fermanı..... 31
6.2.3 Islahat Fermanı..... 33
6.2.4 Kanuni Esasi 34
6.2.5 İkinci Meşrutiyet.....36
6.2.6 Kapitülasyonlar 37
7. Osmanlı Demokrasi Hareketlerinde Aydınların Rolü.....39
7.1 Osmanlı Demokrasi Hareketinde Yer Almış Aydınlar..... 39
8. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi..... 42
9. Cumhuriyet Döneminde Anayasal Gelişmeler..... 43
9.1. 1921 Anayasası..... 43
9.2. 1924 Anayasası.....43
9.3. 1961 Anayasası..... 44
9.4. 1982 Anayasası..... 45
9.4.1. 1995 Yılında Yapılan Demokratik Düzenlemeler..... 46
9.4.2. 2001 ve 2004 Yıllarında Yapılan Demokratik Düzenleme. 48
10. Türkiye'de Demokratik Parlamenter Sistem..... 49
10.1 Tek Partili Dönem.....49
10.2. Çok Partili Döneme Geçiş Denemeleri 50
10.3. 1960-1980 Dönemi.....51
10.4. 1980 Dönemi 52

Üçüncü Bölüm

Türkiye'de Hak Kavramı ve Anayasal Boyutları

1.Türkiye'de İnsan Hakları Bağlamında Temel Hak ve Özgürlükler..... 54

1.1. Temel Hak ve Hürriyetlerin Tanımı ve Niteliği..... 54

1.2. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması..... 54

1.3. Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılmasının Durdurulması..... 56

2. Kişinin Hak ve Hürriyetleri..... 57

2.1. Kişi Dokunulmazlığı..... 57

2.2.Kişi Hürriyeti ve Güvenliği..... 57

2.3. Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması..... 58

2.3.1. Özel hayatın gizliliği 59

2.3.2. Konut dokunamazlığı..... 59

2.3.3.Haberleşme hürriyeti..... 59

2.4.Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti..... 60

2.5.Din ve Vicdan Hürriyeti..... 60

2.6. Düşünce ve Kanaat Hürriyeti..... 60

2.7. Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti..... 61

2.8. Bilim ve Sanat Hürriyeti..... 61

2.9. Toplantı Hak ve Hürriyetleri 62

2.9.1. Dernek kurma hürriyeti..... 62

2.9.2. Toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkı 62

2.10. Hak Arama Hürriyeti 63

3. Mevcut Anayasamızın Basın Yayınla İlgili Hükümleri..... . 63

3.1.Basın Hürriyeti..... 63

3.2. Süreli ve Süresiz Yayın Hakkı..... 64

3.3 Basın Araçlarının Korunması..... 64

4. İnsan Hakları İle İlgili Ulusal Düzeyde Hukuki Düzenlemeler..... 65

4.1. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu..... 65

4.2. 6 Nisan 1949 Tarihli Bakanlar Kurulu Kararı..... 65

4.3. İnsan Hakları Başmüşavirliği ile İlgili 26 Ağustos 1994 Tarihli Başbakanlık Genelgesi 66
4.4. İnsan Hakları Koordinasyon Üst Kurulu..... 66

Dördüncü Bölüm

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 66. Yılında Türk Basınında İnsan Hakları Kavramı ve Bu Bağlamda Yapılan Haberlerin Değerlendirilmesi: Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerine Yönelik Bir Uygulama

1 Problemin Tanımı..... 69
2.Araştırmanın Amacı..... 69
3.Araştırmanın Önemi.....70
4. Varsayımlar..... 70
5.Araştırmanın Sınırları 71
6. Araştırma Yöntemi 71

Beşinci Bölüm

Araştırma Verilerinin Analizi, Bulgular ve Yorum

1.Cumhuriyet Gazetesi Analizi 73
2. Yeni Şafak Gazetesi Analizi.....85
3. Araştırma Bulgularının Yorumu ve Sonuç..... 92
Kaynakça 97

Tablolar Listesi

Tablo 1. 1 Aralık 2014 Tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı 73
Tablo 2.İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı.....73
Tablo 3. Haber Başlıkları.....73
Tablo 4. 2 Aralık 2014 Tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları Haberlerine Oranı 74
Tablo 5. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı.....74
Tablo 6. Haber Başlıkları 74
Tablo 7. 3 Aralık 2014 Tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları Haberlerine Oranı 74
Tablo 8. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı.....75
Tablo 9. Haber Başlıkları..... 75
Tablo 10. 4 Aralık 2014 Tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları Haberlerine Oranı.....75
Tablo 11. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı.....75
Tablo 12. Haber Başlıkları 76
Tablo 13. 5 Aralık 2014 Tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları Haberlerine Oranı..... 76
Tablo 14. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı.....76
Tablo 15. Haber Başlıkları..... 76
Tablo 16. 6 Aralık 2014 Tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları Haberlerine Oranı.....76
Tablo 17. 7 Aralık 2014 Tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları Haberlerine Oranı 77
Tablo 18. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı 77
Tablo 19. Haber Başlıkları..... 77
Tablo 20. 7 Aralık 2014 Tarihleri Arasında Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı.....77

Alan Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı.....77
Tablo 21. 8 Aralık 2014 - 14 Aralık 2014 Tarihleri Arasında Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı.....78
Tablo 22. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı.....79
Tablo 23. Haber Başlıkları.....79
Tablo 24.15 Aralık 2014 - 21 Aralık 2014 Tarihleri Arasında Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı 80
Tablo 25. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı.....80
Tablo 26. Haber Başlıkları.....81
Tablo 27. 22 Aralık- 31 Aralık 2014 Tarihleri Arasında Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı.....81
Tablo 28. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı 82
Tablo 29. Haber Başlıkları.....82
Tablo 30. Kümülatif Veriler 1-31 Aralık 2014.....83
Tablo 31. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Kümülatif Haberlere Oranı.....84
Tablo 32. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Kendi İçerisinde Oranı.....84
Tablo 33. 1 Aralık- 7 Aralık 2014 Tarihinde Yeni Şafak Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı..... 85
Tablo 34. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı.....85
Tablo 35. Haber Başlıkları.....86
Tablo 36. 8 Aralık- 15 Aralık 2014 Tarihinde Yeni Şafak Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı 86
Tablo 37. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı.....87
Tablo 38. Haber Başlıkları.....87
Tablo 39. 16 Aralık- 23 Aralık 2014 Tarihinde Yeni Şafak Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı..... 88
Tablo 40. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı.....88
Tablo 41. Haber Başlıkları.....89
Tablo 42. 24 Aralık- 31 Aralık 2014 Tarihinde Yeni Şafak Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı..... 89

Tablo 44. Haber Başlıkları..... 90
Tablo 45. Kümülatif Veriler 1-31 Aralık 2014..... 90
Tablo 46. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Kümülatif Haberlere Oranı.....91

Şekiller Listesi

Şekil 1. Haftalık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberler.....78

Şekil 2. Haftalık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberler.....80

Şekil 3. 1 Haftalık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberler.....82

Şekil 4. 1 Aylık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberler.....84

Şekil 5. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Kendi İçerisinde Oranının Grafiksel Görünümü.....84

Şekil. 6. 1 Haftalık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberler.....85

Şekil 7. 1 Haftalık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberler..... 87

Şekil 8. 1 Haftalık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberler..... 88

Şekil 9. 1 Haftalık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberler.....90

Şekil10. 1 Aylık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberler.....91

Şekil 11. Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Toplam Haber Sayısı ve İnsan Hakları ile İlgili Haberlerin Yüzdesel Dağılımı..... 91

Şekil 12. Yeni Şafak Gazetesinde Yer Alan Toplam Haber Sayısı ve İnsan Hakları ile İlgili Haberlerin Yüzdesel Dağılımı..... 96

Şekil 13. İnsan Hakları İle İlgili Verilen Haberlerin Yüzdesel Sıklıkları.....96

Kısaltmalar Listesi

AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AB : Avrupa Birliği

TSK : Türk silahlı Kuvvetleri

AYM : Anayasa Mahkemesi

MGK : Milli Güvenlik Konseyi

1. Giriş

Özellikle ikinci dünya savaşı sonrası şekillenen yeni dünyada bir kavram kendinden oldukça sık söz ettirmeye başlamıştır. Bu kavram insan oğlunun uzun yıllar mücadelesini verdiği eşitlik, adalet, hak ve özgürlük mücadelesinin bir ürünü olan insan hakları nosyonudur. Bu bağlamda insan hakları çağının en önemli yapı taşı insan, ve buna bağlı olarak birey olmuştur. İnsanın kendi hak ve sorumlulukların bilincinde olması ona kendini daha iyi ifade edebilme beceri ve yeteneğine sahip olmasını sağlamıştır. Bu anlamda; kendi hak ve özgürlüklerinin bilincinde olan insan hakkını savunur ve onu arar hale gelmiştir. Çok uzun bir tarihi serüveni bulunan insan hakları kavgası, aynı zamanda hak arama mücadelesinde başlangıcıdır. Önce bireyleri daha sonra toplumları etkileyerek gelişen bu kavram, yerleşik toplumsal düzenlerin yıkılmasına ve yenilerinin gelmesine de ön ayak olmuştur. Bu bağlamda her şeyi devletten bekleyen birey yerine ailesine, çevresine, kendine ve topluma hizmet eden birey profili de yeni dünya düzeninde yeşermeye başlamıştır.

İnsan hakları mücadelesi aynı zamanda insanca yaşama hakkı mücadelesinin başlangıcıdır. Bu nedenledir ki, toplumsal ve düşünsel dalgalanmalar ortak bir mücadelenin belirginleşmesine zamanla yayılmasına neden olmuş, toplumları değiştirmeye ve yeni bir düzen kurulmasında etken bir rol oynamıştır. Bu çalışmada insan hakları kavramı tarihsel ve sosyolojik açıdan bir irdelemeye tabi tutulmuş, kökleri ve evrimsel mücadelesi analiz edilerek toplumların ulaştıkları medeniyet seviyeleri ve buna bağlı olarak insan haklarına olan bağlılıkları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda Mustafa Kemal Atatürk' ün "Yurtta barış dünyada barış" ilkesini benimseyen Türkiye Cumhuriyetinin insan hakları ve demokrasi mücadelesinin tarihi bu çalışmanın ana konularından bir diğerini oluşturmaktadır. Osmanlı imparatorluğunda başlayan haklar mücadelesinin de anlatıldığı çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti tarihine ışık tutularak geçmişten günümüze demokratik sistem ve insan haklarına olan bakışımız analiz edilmeye ve kavramın toplumumuzda ki gelişim süreci ortaya konmaya çalışılmıştır.

Birinci Bölüm

1. İnsan Hakları Kavramı ve Hakların Niteliği

1.1 Hak Kavramı

İngilizcede ki "hak" kelimesinin ve başka dillerdeki eşlerinin iki temel ahlaki ve siyasi anlamı bulunmaktadır. Bunlar doğruluk ve yetki anlamlarıdır. Birincisinde bir şeyin doğru olduğundan, doğru olan (hakkaniyetli) bir durumdan söz edebiliriz. İkincisinde ise bir kişinin bir hakka sahip olduğu anlamını çıkarabiliriz. Hak insanın en temelde, diğer varlıklardan ayrı olarak insan olmasından dolayı sahip olduğu değerler olarak da nitelendirilebilir (Donnely, 1995:19).

Her kavram gibi, hak kavramı da düşüncenin, insanın belli bir dış dünya durumunu, tekil olanı, yaşananı, olup biteni, ne türden olursa olsun nesneye ilişkin olanı, kısaca belli bir dünya durumunu çerçeveleyen düşünsel bir var olandır. İnsanın belli bir durumunu, çoğun belli bir insanlık durumunu anlamasına adlandırılmasına yardımcı olur ve bu çerçevede bilginin çoğalmasını sağlar . Ayrıca yeni her kavram gibi hak kavramı da birbirinden çok farklı niteliklerde ortaya çıkan, şu yada bu şekilde temellendirilmiş bir takım amaçları olan eğitim ortamları aracılığı ile öğrenilmiş, edinilmiş bir kavramdır (Çotuksöken, 2006:11).

Haklar, insan onurunu korumayı, maddi ve manevi gelişmesini sağlayıcı bir yoldan ilerler. Yalnızca insana özgü olarak kabul gören bu kazanımlar, bütün insanların hatta bazı durumlarda doğmamış bile olanların her zaman ve her yerde sahip olması gereken nosyonlardır. Bu nedenledir ki hakka sahip olmak için kişi özel bir çaba sarf etmez. İnsan olarak dünyaya gelmiş olmak hakları sahiplenmek için yeterli olmaktadır. Bunun yanı sıra insanların rengi, dini, dili, ve kültürel farklılıkları hak için bir öncülükte olamaz (Doğan, 2004:248).

Hakkın bir başka yönü de bir başkasının özgürlüğüne müdahale edebilme ile ilgilidir. Bir hakkı ileri sürebilmek başkasının özgürlüğüne müdahale edebilmek için haklı bir nedenin var olduğunu ileri sürmektir. Bu özgürlük kısıtlaması , kişinin ya bir

şeyi yapmaya zorlanması yada bir şeyi yapmaktan kaçınması biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Müdahalenin haklılık nedeni ise yerine göre hukuktan yada gelenekten kaynaklanabileceği gibi, sırf bir ahlaki nedenden de doğabilmektedir (Coşkun, 2006:106).

Hak ve ahlak kavramı son yıllarda etik sözcüğü ile yan yana ve zaman zamanda özdeş kökten anlamlı şekillerinde kullanılır olmuştur. Bu durum her iki terimin aynı olduğu yanılgısı içerisine düşmemize sebep olmaktadır. Her ne kadar aynı konunun sözcükleri olsalar da kuşkusuz farklı anlamları içermektedirler. Ahlak bir kurallar manzumesi (düzeni) dir. İyi-kötü, ayıp-mübah, güzel-çirkin, erdem-erdemsizlik şeklinde nitelendirilen davranışlar kesin değerlendirmeye tabi tutulur. Fransızca *le moral* sözcüğünün karşılığı olarak Türkçede kullanılan ahlak Arapça huy mizaç yaratılış anlamlarına gelen hulk sözcüğünün çoğuludur. Buna göre insan davranışlarının ahlaki yaptırımı insanın yaratılışı ve vicdanıdır. Ahlaki olanla ahlaki olmayanı ayırmak ahlak anlayışını da belirlemektedir (Doğan, 2004:29).

Toplumsal yaşama geçiş hak kavramının da ortaya çıkışını hızlandırmıştır. İnsanlara ihtiyaçlarını karşılayacağını söyleyen bir devlet onların doğuştan gelme bazı hak ve özgürlükleri bulunduğunu ve bunları korumayı amaçladığını açıklamıştır. Hak ve özgürlüklerinin korunduğunu gören insanlar ise bazı sınırlamalara güvence karşılığında razı olmuşlardır. Genel manada hak bir kimsenin isteyebileceği ileri sürebileceği ve kullanabileceği bir durumu belirtir. Yasalar altında güvence altına alınmış olan hak, devlet ve toplumun hukuk düzeni aracılığı ile yaşamasına imkan sağlamaktadır. Toplumsal yaşamın sigortası ve düzenleyicisi olan hukuk, hak kavramını toparlar ve bir düzen haline getirir. Toplumsal farklılıklar çok değişik hukuk kurallarının var olmasına ve doğmasına sebep olmuştur. Böylece hukuk sistemleri de hak konusuna yaklaşımı farklı farklı olmuştur (Çeçen, 1990:24).

İnsanlar her zaman toplum halinde yaşamışlardır. Toplum halinde yaşamak toplumu oluşturan bireylerin en azından hayatlarından emin oldukları bir düzen sağlamasıyla mümkündür. Yine toplumun düzeni kendisini oluşturan bireylerin ortak özelliklerinin menfaatlerinin ve dayanışma duygularının ifadesidir. Dolayısıyla her

toplumsal düzen ne kadar ilkel olursa olsun tanımı gereği kendisini oluşturan bireylerin asgari seviyede de olsa temel haklarını koruyan kurallar öngörmek zorundadır. Bu sosyolojik gerçekten yola çıkarak genel manada insan haklarının en eski dönemden beri olduğu söylenebilir.(Çağıran, 2006: 4) İnsan haklarının kaynağı insanın ahlaki doğasıdır. İnsan hakları günlük, gündelik hayat için değil onurlu bir hayat için ihtiyaç halindedir. İnsan kişisinin özündeki onurdan kaynaklanan bu haklar, bir insanın haklarının inkarının o kişinin inkarı olduğunu bizlere söylemektedir (Donnely, 1995:27).

Bir hakkın ortaya çıkışı ile korunması arasında bağ söz konusudur. Hak ihlal edildiğinde mağdur tarafın hukuk disiplininin öngördüğü yollarla durumun mahiyetine göre ihlalin sona erdirilmesini veya ihlalin sebep olduğu sonuçların ortadan kaldırılmasını isteme yetkisine sahip olması hak kavramının tanınması ile ilgilidir. Bu isteklerin karşılanabilmesi tabi ki hukukun çeşitli mekanizmalarla tertiplenmiş olmasını gerektirmektedir (Çağıran, 2006: 43).

1.2 İnsan Hakları Kavramı

İnsan hakları kavramının düşünce alanında filizlenip gün ışığına çıkışından bu yana en az üç yüzyıl geçmiş bulunuyor. Felsefi ve tefekkür kökleri çok daha eski yıllara gitmekle beraber asıl on yedinci ve on sekizinci yüzyıllar içersinde gelişme gösteren ve "İnsan Hakları Doktrini" olarak adlandırılan bu düşünce akımı, insanların sırf insan olmak sıfatıyla doğuştan bir takım dokunulmaz, devredilemez, vazgeçilemez haklara sahip oldukları görüşünü yaymaya çalışıyordu. O zamana kadar sınırsız ve dokunulmaz olan devlet gücünü sınırlandırmayı ve insanları baskıdan korumayı amaçlayan bu doktrine göre devlet, kendi yarattığı hukuksal düzenden önce var olan doğal hukuka bağlıydı ve insanların bu hukuktan kaynaklanan doğal haklarına saygı göstermek zorundaydı (Kapani, 1987:19).

Ahlak veya siyaset felsefesinde, felsefeyi antropolojiden, insanların ahlaki doğasının özüne ilişkin teorilerden daha tartışmalı ve çözülmesi zor bir konu yok gibi görülmektedir. Ayrıntılı olarak işlenmiş ve geniş ölçüde olur almış bazı teorilerden

hepimiz haberdarızdır. Aristo'nun siyasal hayvan(zoon politikon) olarak insan görüşü; Marksın kendini idame araçlarını dolayısıyla kendi geçimsel hayatını yaratmak suretiyle kendini diğer canlılardan ayıran insan görüşü; Mill'in haz peşinde koşan ilerlemeci bir varlık olarak insan anlayışı; Kant'ın kategorik emperatifte ifadesini bulan, objektif bir ahlak yasasının yönettiği rasyonel bir varlık olarak insan görüşü ve benzeri hepimizin taraftar olduğu görüşler arasındadır (Donnely, 1995:33).

Her insanın birey olarak aynı zamanda tekil bir varlık olarak toplumsal alanın ve kamusal alanın bir öznesi olduğu konusunda eğitilmesi ayrıca yaşama alanının geleneğe, alışkanlıklara bağlı olan yönü ile hukuka bağlı olan yanı arasındaki dengeleri dikkate alacak koruyacak ve geliştirecek şekilde eğitilmesi gerekmektedir ki bu kavramın oluşumunu anlayabilmelidir. Böyle bir yetiştirilme tarzının içinden geçilmediği taktirde insan hakları nosyonundan ve kişinin kendisine ve karşısındakinin haklarını koruyacak bir düsturundan söz edilemez (Çotuksöken, 2006:74).

İnsan hakları, var olan gerçek şartların ötesindeki olması gereken şartları bizlere göstermektedir. İnsanların nasıl bir durumda bulunduklarından çok onların nasıl yaşayabilecekleriyle daha derin bir ahlaki gerçeklik olarak görülen bir olanaklılık durumuyla ilgilidir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi çoğu ülkede hayatın pratik anlamda nasıl olduğu hakkında bizlere bilgi vermez; fakat onurlu bir hayatın şatlarını bizlere anlatır ve bir insan için değerli bir hayatın yollarını gösterir. Bu manada insan hakları haklar niteliğinde insan doğasının temelindeki ahlaki görüşün gerçekleştirilmesi için gerekli olan sosyal değişimleri gerekli kılan yolları bize göstermektedir (Donnely, 1995:29).

İnsan hakları kavramı insanın doğuştan gelen doğal ve sonradan edindiği kültürel yeteneklerini özgürce ifade edebilmesiyle birinci dereceden alakalıdır. İnsan sahip olduğu bazı davranış biçimlerini(yaşama, mülk edinme, eğitim arzusu, çalışma hakkı, seyahat hakkı vb.) hayata geçirildiği ölçüde mutlu ve huzurlu bir yaşam sürebilir. Bu hakları ellerinden alınan insanlar mutsuz ve huzursuz olacaktır. Mutsuz insanlar sorunu, toplum içinde tehlikelere sebebiyet verecektir. Kendi içinde denge ve uyum sorunu yaşayan

toplumlar hem kendi ülkelerine hem de insanlığa olumlu katkılarda bulunmaları beklenemez. İnsan haklarını tanıyan uyumlu insan çevresine ve topluma karşı sorumluluk sahibi olan kişidir. Demokrat kimlik ancak bu insanlarda ve bu insanlara sahip toplumlarda gelişir. Demokrasilerin gelişmesi de bu insanların çoğalmasına bağlıdır. Kendini ifade edemeyen insan , kendine ait yeteneklerini geliştiremez. Fakat toplumlar hemen hemen her alanda kendini yetiştirmiş, üretken girişimci, çalışkan insanlara ihtiyaç duymaktadır (Doğan, 2004:252).

İhtiyaçlar insan haklarının temelidir. Fakat insan ihtiyaçları mazmunu doğası gereği belirsizdir. Bu anlamda bu haklar insan olarak var olabilmeye ilişkin özgül bir ahlaki görüşün toplumsal olarak seçilmesini temsil eder. İnsan hakları; var olan gerçek şartların ötesini göstermektedir. İnsanların hangi durumda bulunduklarından ziyade onların nasıl yaşayabilecekleriyle daha derin ahlaki gerçeklik olarak görülen bir olanaklılık durumuyla ilgilenirler. Yani insan hakları öğretileri insan haklarına sahip olmakla insan olmayı kabaca birbirine eşit tutarlar (Donnely, 1995:28).

Sorumluluk duygusu içerisinde olan insan, insan haklarının da teminatıdır. Başkalarına yardım eden, başkalarına saygılı olan insanlardan oluşan toplumlar ve kişiler haklarını kullanmakta zorluk çekmezler.İnsan doğası gereği mutlu ve huzurlu bir yaşam ister, karşısına çıkan engeller onu mutsuz ve huzursuz edebilir. İnsan haklarının ahlaki temelinde insanı huzurlu ve mutlu kılması vardır. bu nedenle haklar göreceli ve insandan insana değişen bir konu olamaz. Örneğin; yaşam hakkı insan için bir hak olarak kabul edilmişse bu tüm insanlar için aynı değere sahip olmak zorundadır. Buna göre bu hakkı dünyanın bazı bölgelerindeki insanlar için tanıyıp diğerleri için yok saymak insan haklarının temeldeki felsefesine aykırıdır. Hiç kimse Amerika da ki insanlar yaşam hakkına sahip ama Afrika kıtasındakiler değil gibi bir düşünceyle insan hakları temelinde bir açıklama getiremez (Doğan, 2004:250, 251).

İnsan hakları kavramında, onun değişme veya evrime uğramayacağını veya uğramaması gerektiğini garanti eden hiç bir şey yoktur. İnsan haklarının siyasi öğreti veya uygulamadaki yerini zayıflatmak hatta insan haklarının yerine tamamıyla farklı

örgütlenme ilkelerini koymak istenen bir hal alabilir. Bugün nadiren bu gibi idealarda bulunulmamaktadır. Daha ziyade insan hakları genellikle insan onuruna bizim yaklaşımımız anlamında kullanılmakta ve iyi veya çok değerli olan her şeyden insan hakkı olarak söz edilmektedir. Böyle düşünmek insan haklarının evrimsel ilerleyişine ve ayırt edici kendine özgü değerli yanlarına zarar vermektedir (Donnelly, 1995: 71).

1.3. Devlet ve İnsan Hakları

Rönesans döneminde ortaya çıkan Hümanizmin temelleri ve düşünce akımları, kamuyu değil bireyi ön plana almış ve bu perspektif değişikliği kişinin devlete bakış açısını değiştirmiştir. Devlet umumun değil bireyin gelişimini sağlamak ve bunu güvence altına almakla sorumlu bir kurum niteliği kazanmıştır (Çeçen, 1982:19).

Başlangıçta devlet gücünü sınırlama temelinde şekillenen insan hakları, temelde, yasal ve ahlaki düzenlemelerle bireyi devlet karşısında korumayı hedeflemiştir. Her alanda yaşanan değişim insan hakları alanında da yaşanmış ve bir süre sonra elde edilen hakların korunması ve geliştirilmesi konusunda devlet organları ile sivil yapılanmalar ortak çalışma eylemi içerisine girmişlerdir. En temelinde var olan düşünceyle bütün insanların insan onuruna yaraşır maddi ve manevi bir seviyeye çıkarılmasını hedefleyen insan hakları ekonomik ve sosyal haklarla ilgili alanlarda temel düşüncelerini ortaya koyar (Buksur, 2006:91).

İnsan hakları tarihsel gelişim açısından öncelikle devletlerin içerisinde gerçekleşme imkanı bulmuş, daha sonrada uluslararası düzenlemelerin konusu haline gelmeye başlamıştır. Devletleri oluşturan toplulukların içerisinde oluşan farklılıklar insan haklarının gelişim sürecinin her toplumda farklı olmasına neden olmuştur. (Çağıran, 2006: 4). İnsanlar için var olan devlet oluşumunun yine insana zarar vermesi kesinle düşünülemez. Eğer devlet varlığı itibari ile insanlara zarar veriyorsa, devletin meşru var oluş gayesi ortadan kalkmış demektir. Devletin varlığı insanların güvence altına alınmasına bağlıdır. Devletin bir nosyon olarak varlık nedeni kendi vatandaşına, yurttaşına kötü muamele etmesi, işkence yapabilmesi değil insanının refahını ve güvence

içinde kalkınmasını sağlamasıdır. Kötü muamele, işkence gibi insan haklarına taban tabana zıt olan muameleler süreklilik kazanırsa devlet olgusunun meşruluğunun sarsılmasına, giderek yıkılmasına kadar giden süreçleri başlatabilmektedir. Devletine güvenmeyen, devletin çatısı altında kendisini güvence altında görmeyen insanların ve bu insanların oluşturdukları toplumun zaman içerisinde ne yapacağı belli olmayabilir (Çeçen, 1990:114).

1.4. Hukuk ve Haklar Kavramı

Hukuk kavramı aslında köken olarak haklar demektir. Hakların bütünü köken olarak hukuku meydana getirmektedir. Hakkın, hukuka çok fazla gönderme yapmasının temelinde çok boyutlu bir ilişki söz konusudur Hakların çiğnenmesi anında veya yok sayıldığı durumlarda hak ile beraber hukukunda savaşı verilir. Hak ve hukuk birbirlerine yapışmış iki kavramdır ve birbirinden ayrı düşünülemez. Hukuk hakların korunması için vardır, hak ise hukuku yaratan en temel taşlardan biridir. Bir yerde hak yoksa veya çiğneniyorsa orada düzgün işleyen bir hukuk sisteminden söz edilemez. Hukuk bu anlamda sadece yasalardan oluşmamaktadır. Toplum yaşamı renkli ve hızlıdır bu nedenle yeni düzenlemelere yer yok diyerek hukuk susamaz (Çeçen, 1990:24).

Hukuki ve adli incelemelerde insan haklarının daha ziyade hukuka yol gösteren bir tarafı söz konusudur. Hak aramaya elverişli bir hukuki idare kurulmuş ise orada insan haklarının varlığından söz edilebilir. Korunması gereken insanı değerlerin pozitif hukuk tarafından tanınması ve bir hak şeklinde formül haline getirilmesi gerekmektedir. Hak bir hukuk düzeni içerisinde yer aldığı zaman hukuk disiplininin bir parçası olur. Karşısında bir yükümlülük bulunmayan menfaat hak niteliği kazanmamış demektir. Yükümlülük bir menfaatin korunmasını yetkinin icra edilmesini hürriyetin kullanılmasını sağlayan teminat altına alınan düzenlemelerin temelini oluşturur (Çağıran, 2006: 42).

Öncelikle insan haklarının en temel düşüncesi eşitliktir. Burada kastedilen herkesin, herkes için aynı olmasıdır. Hukuk herkese eşit davranacak hiç kimse için ayrıcalıklı davranılmayacaktır. Herkesin öncelikle insan olarak belirli gereksinimleri

bulunmaktadır. Bu gereksinimlerinin yanı sıra hukuksal ihtiyaçlarının da karşılanması devletin önde gelen ödevlerinden birisini oluşturmaktadır. Burada herkesin gereksinimlerine eşit olarak yaklaşmak ve ilgi göstermek, bunları karşılamak ve yine olanakları dengeli biçimlerde sunmak söz konusu olmalıdır. Yoksulların gereksinimlerine ilgisiz kalmakla olanakları belirli azınlığa tanımak temelde aynı şeydir. Eşitliğin bozulması toplum dengesini olduğu kadar devletin düzenini de sarsacaktır Bu bağlamda Rousseau hukukun ve toplumsal sözleşmenin bir toplumu meydana getirmedeki önem ve anlamını şöyle ifade etmektedir:

> Sınırsız doğal isteklere uymak kölelik, kendi isteğimizle ortaya çıkan toplumsal yasalara uymak ise özgürlüktür. Mademki kendine bir kral (hükümdar, lider yönetici) seçmezden önce halk yine bir kavim(topluluk) idi. Onu bu hale toplumsal sözleşmeden başka kim koymuştur. Öyle olunca toplumsal sözleşme her medeni toplumun temelidir. Her birimiz ortaklaşa malını, şahsını, hayatını ve bütün gücünü genel iradenin ortak ve yüksek yönetimine kor,biz de birlikte her üyeyi, bütünün (kamunun) bölünemez bir parçası olarak kabul ederiz (Doğan,2004:47).

Bir hakkın var olabilmesi için hakla birlikte hukuk içerisinde yer almış yetki, talep, saygı gösterilme zorunluluğu olması gerekmektedir. Yetki hakkın özü olan bir şeyi yapabilmektir. Kişi ise söz konusu şeyi yapıp yapmamakta özgürdür. Zaten bu hak kavramının doğası gereğidir ki, kişi hakkını kullanmaya zorlanamaz. Bu bağlamda ele alınması gereken en temel yaklaşımlardan birisi de, insanlara saygının bir mecburiyet olarak gösterilmesi gereğidir. Saygı, insana karşı gösterilmesi gereken doğal bir beklentidir. Bu durum ahlaki bir dayanağı olan haklarda uyma ihtiyacı olarak ortaya çıkarken hukuki dayanaklı haklarda zorla yerine getirmeyi gerektirir (Buksur, 2006:11).

Hukuki haklar siyasi sistem üzerinde, zaten var olan hukuki yetkileri korumaya ve devam ettirmeye dönük olan hukuki iddialara zemin oluşturmaktadırlar.İnsan hakları ise siyasal sistem üzerinde mevcut hukuki yetkileri güçlendirmeye veya onlara yenilerini eklemeye yönelik ahlaki kurallara dayanak teşkil ederler. Bu insan haklarının hukuki

haklardan ne daha güçlü nede daha zayıf yapmaktadır. Yalnızca hak anlamında farklı kılmaktadır. Gerçekten eğer işlevleri farklı olmasaydı insan hakları ile hukuki hakların ikisine birden ihtiyaç olmazdı. İster ahlaki ister pozitif hukuktan doğmuş olsun hak her zaman haktır. Pozitif ve ahlaki haklar ayrımı hakların türler arasındaki nüansını belirlerler. Pratik farklılıkların çoğu, aslında hukuki hakların yürütülebilir olan geleneğinden kaynaklanmaktadır. Fakat bu pekte şaşırtıcı değildir. Çünkü pozitif haklar devlet eliyle yürütülebilirken, hakların diğer çeşitleri böyle değildir. (Donnelly,1995: 27)

Toplumsal adaletsizlik ve hukuk yokluğu yönetim ve ekonomi gibi diğer alanlarda da adaletsizliğin kaynağı olabilir, giderek insan haklarının her alanda sarsılmasına yol açan bir hal almasını sağlayabilir. Adaletin bu anlamdan insan hakları için önde gelen amacı ve düşünsel boyutu olarak ele alındığı zaman sosyal ilişkilerde olduğu kadar hukuksal uygulamalarda ve haklar ile yetkiler arasındaki dengede olumlu gelişmeler görülecektir. Adalet, hukuk sisteminin olduğu kadar devletin yönetim ve de insan haklarının birinci amacı olduğu unutulmamalıdır. Adalet açısından bunları hepsi birbirine zincirleme bir şekilde bağlıdır. Birinin aksaması veya adaleti görmemezlikten gelmesi diğerlerini de kesinlikle olumsuz yönden etkilemektedir. Adalet kavramı olmadan insan haklarının varlığını düşünebilmek her açıdan olanaksızdır. Devlet ve insan arasında insan haklarının sağlanması, insan haklarının elzem konularından birini oluşturmaktadır. Özgürlüklerin güvence altına alınması kadar, yetki ve görevlerinde belirlenmesi adaletin sağlanması ve insan haklarının uygulanması açısından önemlidir (Çeçen, 1990:46).

1.5. Hürriyet Kavramı

Hürriyet bir toplumda başkalarına zarar vermeden her şeyi yapabilme imkanıdır. Burada baz alınan ölçü başkasını dikkate almaktır. Ünlü filozof Herbert Spencer bu konudaki benzetmesiyle "kişinin hürriyeti başkasının hürriyetinin başladığı yerde biter" der .Bu değer 1789 Fransız İhtilali İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisinin 4. maddesinin düzenlenmesinde de etkili olmuştur. " Hürriyet bir başkasına zarar vermeyen ve her şeyi yapabilmekten ibaret olup her şahsın doğal haklarını kullanması diğer toplum üyesinin

aynı haklardan istifadesini sağlayan sınırlarla sınırlandırılmıştır" Dolayısıyla hak ve hürriyetler kişilere başkalarını dikkate almaktan kaynaklanan bir takım sorumluluklardan kaynaklanır (Doğan, 2004:260).

Bu anlamda insan hakları çerçevesinde eşitlik ve özgürlük ikilisine göndermeler yapılmaktadır. Özgürlük herhangi bir zorlamaya dayanmayan hiçbir dış yönlendirme yapılmaksızın insanın kendi isteğiyle ortaya koyduğu tavır, düşünce ve davranışların genel adıdır. Eşitliği bu manada anlayabilmek için mukayese edilebilirlik şartının yerine getirilmesi gerekir. İnsanlar öncelikle insan olmalarından dolayı eşit değere sahiptir. İnsanların bireyse özellikleri bu eşitlik kavramını bozacak bir unsur değildir. Eşitlik herkesin her yerde, her şartta ve koşulda eşit muameleye tabi tutulmasıdır. Bu değerlendirmenin doğru yapılabilmesi içinde hukuka ihtiyaç duyulmaktadır (Buksur, 2006: 14).

Burada özgürlük hiç bir biçimde sınır getirilemeyecek bir kavram değildir. İnsan toplum içinde var olduğu için, toplum yaşamının kuralları özgürlük sınırlarını belirlemektedir. İnsanların üyesi bulundukları toplumlara karşı bir takım hak ve ödevlere sahiptirler. Bu hak ve ödevler o kişilerin topluluk içerisindeki yerlerini ve değerini ifade etmektedirler. İnsan hakları öğretisi, insana, ait olduğu topluma ve yaşadığı mekana göre değil, insan olması temelinde bakmaktadır. Hukuksal ve felsefi anlamda hak kavramının farklı tanımı yapılmakta olmasının başlıca nedeni ise hukukun hakka kanunlarla pozitiflik kazandırmasıdır. Felsefi anlamda hak ise özgürlükten daha geniş anlama sahiptir. Hak davranış serbestliğinin yanı sıra, devletten ve toplumdan bazı isteklerde bulunmayı da içermektedir (Buksur, 2006:12).

İkinci Bölüm

1.İnsan Hakları Kavramının Tarihsel Altyapısı, Osmanlıdan Türkiye Cumhuriyetine İnsan Hakları Kavramı ve Demokratikleşme Süreci

1.1 Demokrasinin Tarihçesi

Demokrasi; antik Yunan medeniyetine uzanan bir kavramdır. Antik yunanda halk anlamına gelen "Demos" ile güç kudret iktidar anlamına gelen; "Kratos" kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bu iki kelimenin birleşiminden ortaya çıkan " Halk Yönetimi" " Halk İktidarı" gibi kavramlardır. Bu kelimelerin birleşiminden halkın kendi kendini yönetmesi anlamaları da yüklenmiştir.

Antin Yunan'ın site devletlerinden Atina M.Ö 6. ve 4. yüzyıllar arasında sistemin ilk örneklerini sunma fırsatlarını vermiştir. *Aristophones, Ksenophon, Sofokles, Epikür, Aristoteles, Eflatun, ve Socrates'* in teorik katkılarda bulunduğu demokrasi Atina'da bir yönetim şeklini almayı başarmıştır. Her ne kadar demokratik dense de kadınların ve kölelerin halkın dışında kabul edilmesi nedeniyle halk kavramı toplumun tüm kesimlerini kapsamıyordu.

Atina site devletlerinde nüfusun bir kısmını esirler teşkil ederdi. Bazen bu sayı Atinalılardan çok daha fazlaydı. İsa'dan 300 yıl önce Atina sitesinin 500 bin nüfusunun 400 bini esirdi. O nedenle halk sadece 100 bin kişi sayılıyor ve başka bir anlamda elitizme itilmiş oluyordu. Bu homojen kitlenin sosyolojideki karşılığı "oligarşi"dir. Klanın, sınıfın yada bu oligarşik yapının, sosyolojik bir vaka ile karşılaştığı yerde ise birey yerine cemaatin ortak ruhu, irade ve çıkarları söz konusudur. Dolayısıyla böyle bir yapının olduğu yerde bireyin değil oligarşinin çıkarları önde gelir. (Doğan, 2004:152) Sitenin karakteristik ve aristokratik yapısının dışında kalmak, bireyin yaşam alanının daralması demekti. O nedenle eski Yunan medeniyetinde birey yok, klan, sınıf ve site vardır. Oysa demokrasilerin olmazsa olmazı bireydir.

Demokrasilerde kamusal alanın en belirleyicisi vatandaş kavramıdır. Çünkü her rejimde yönetenler ve birde kamusal alan vardır. Ancak vatandaş kavramına demokratik rejimlerde rastlanılır. Bu özellikleriyle antik Yunan medeniyetinde ki demokrasi pratikleri köle ve esir olmayanlar arasında eşitliği sağlamış ama insanlar arasında eşitliği sağlayıcı bir mertebeye ulaşamamıştır. Kendisinden sonraki demokrasi denemeleri ise sınırlı kalmıştır. Ortaçağda demokrasi adına çok ciddi adımlar atılamamıştır. Ortaçağa özgü kişi, grup, cemaat üstünlüklerine dayalı oligarjik sistemler, demokrasinin gelişimini ciddi şekilde etkilemişlerdir (Doğan, 2004:153).

Aydınlanma çağı düşünürleri, özellikle İngiliz siyaset teorisyeni John Locke ve Fransız siyaset uzmanı Montesquieu' nün 18. yüzyılda " Avrupa Aydınlanma Felsefesi" nin temellerini atan ve bu konuda çok güçlü katkı sağlayan filozoflardır. John Locke ; doğal hukuku ortaya atarak iktidarın özellikle mutlak monarşinin, hükmetmek için kullandığı Tanrısal kökenli varlık zincirlerinin bir halkası olduğu iddiasını çürüttü. Locke göre; doğal hukuk, Tanrısal hukuk ile bir oldu ve tüm insanların yaşama hakkı, özgürlükleri, mülkiyet sahibi olmak ve emeğinin sahibi olabilmek gibi temel hakları garanti ediyordu. Yine Locke göre; bu hakları güvence altına alabilmek için sivil toplumdaki (vatandaş) insanlar kamu yönetimiyle bir sözleşme içerisine giriyordu. Vatandaş yasaya uymakla yükümlüyken, yönetimde yasaları yapmak ve ülkeyi dışarıdan gelecek tehtidlere karşı savunmakla yükümlüydü ve bunları hepsi kamu sağlığı içindi.

Diğer bir Aydınlanma Felsefesi Teorisyeni olan J. J Rousseau' ya göre; insanlar doğuştan itibaren hür ve eşittirler ayrıca bu hakları doğuştan getirirler ve getirdikleri günden itibaren vazgeçilmez, devredilmez hak ve hürriyetlere dönüşürler. Bu görüşün insanlar arasında hem eşitlik anlayışının hem de hak ve hürriyet bilincinin gelişmesinde çok önemli bir düşünsel aşama olduğu kabul edilir (Doğan, 2004:154).

2. Geleneksel Afrika ve Çin'de İnsan Hakları

Geleneksel Afrika toplumlarının insan hakları konusunda çalışmalar yaptıkları ve bunları destekledikleri çok defa hatırlanmaz. Geleneksel Afrika kıtasının tutum, inanç,

kurum, ve tecrübeleri devletin sözde gerekliliklerine karşı belirli hakların kabul edilmeleri gerektiği görüşünü onaylamaktaydı. Bu anlamda geleneksel politikada, demokratik hukuk ve kurumlara insan hakları anlamında çok fazla atıfta bulunulamamaktadır. Afrikalıların kendi devletlerine karşı kişisel haklara sahip oldukları, birçok durumda da bu haklar sırf bir kimsenin insan olmasından değil; yaş, başarı, soy gibi ölçütlere dayanıyordu (Donnelly,1995: 61).

Asmorom Legesse; geleneksel Afrika toplumlarında dağıtıcı adaletten bahsetmektedir. Bu büyük ölçüde Afrika kıtası için doğrudur. Dağıtıcı adalet Platon, Burke ve Bentham'ın desteklediği bir anlayıştır fakat bu onların insan hakları konusunda savunucu olduklarını göstermez. Herkese kendisine ait olanı vermek dağıtıcı adalet olarak normal kabul edilebilir, fakat insan hakları başkalarının haklarına saygılı olmaktan geçmektedir. Afrika toplumlarında haklar normal olarak komün üyeliğine, aile, statü veya başarıya dayanıyordu.

Çin hakkında ki mevcut literatürde benzer niteliktedir. Chung- Shu Lo, 19. yy da kavram haline gelen insan hakları nosyonunu tercüme etmek için Çince de uygun bir kelimenin bulunmadığından bahsetmektedir. Bununla beraber Lo, Çinin ilk dönemlerinde geliştirilmiş insan hakları düşüncesinin özelliklede isyan hakkının Çin tarihinde tekrar tekrar kendini gösterdiğini de iddia etmektedir, fakat klasik metinler incelendiğinde sadece yöneticinin cennete gitmek için halkın çıkarlarını gözetmek ödevinin bulunduğunu göstermektedir. Bir diğer tarihçi Shao-Chuan Leng de Çin siyaset teorisinin halkın baskıcı yöneticilere isyan etmesini onayladığını iddia etmekte ama o da bu onaylamanın insan haklarına dayandığını göstermediğini söylemektedir (Donnelly,1995: 62).

Yöneticilere oldukça ayrıntılı ödevler yüklenmesine rağmen, bu ödev ve sorumluluklar haklara dayanan ve onu göstermeye çalışan bir ilişkinin yalnızca bir yönüdür. Metinin bütününe bakıldığında geleneksel Çin öğretisi tamamen yöneticilerle ifade edilebilen ve onlara dayanak sağlayan metinleri göstermektedir. Bu nedenle insan

hakkı yönetici ilişkisi, hakkın bir yönünü göstermekte ve kişinin sadece insan olmasından kaynaklanan haklara sahip olması yönünde yetersiz kalmaktadır.

3. Geleneksel Hint Toplumu ve İnsan Hakları

İnsan hakları anlamında genel kanı tüm toplumların bu kavrama sahip olduğu yönündedir. Ancak Hindistan'ın bu eğilimin bir istisnası olduğu iddia edilmektedir. Örneğin Hint tarihçi Romila Thapar yazmış olduğu makalelerinde Hinduların insan hakları kavramını reddettiklerini savunur.

Hindistan da sosyal yapılara ve insan onuruna ilişkin temel toplumsal görüşler diğer geleneksel toplumlardaki gibi insan haklarına değil sosyal statü ve hiyerarşilere dayanır. Hintliler bu anlamda temel sosyal yapılarını hakların anlamlarından çok ödev ve yükümlülüklerine dayandırırlar. Buna bağlı olarak sosyolojik yapı kişileri hak sahibi olarak değil ödev içerisinde görür, kişinin sahip olduğu haklar ödevlerini yerine getirmesine ve hiyerarşideki statüsüne bağlıdır. Bu anlamda geleneksel Hindistan da insanların ödevleri ve hakları onların yalnızca insan olmalarından kaynaklanmayıp belirli kast, yaş ve cinsiyetlere göre belirlenir. Kast sistemi bu anlamda çok katıdır ve kişinin her bakımdan hakkı doğuma göre belirlenir (Donnelly,1995: 137).

3.1 Hint Toplumunda Kast ve Statü

Kast geleneksel Hint toplumunun temel kavramıdır ve endogami ile karakterize edilen sosyal tabakalaşmanın diğer adıdır. Hindu dinine inananların toplumsal olarak kategorize edilebilmesi için bir sosyal merdiven görevindedir.

Kast sistemi bütün toplumu üç belli özelliğe göre birbirinden ayrılan çok sayıda doğuma bağlı şekillerde tasnifler. İster doğrudan, ister dolaylı şekilde olsun, "evlenme" ve ilişki bakımından "ayrılma"; her bir gurubun teorik yada gelenekten dolayı üyelerinin ancak sınırları dahilinde hareket edebileceği bir mesleğe sahip olabilmesi biçimindeki "iş bölümü" ve sonunda gurupların birbirine göre daha üstün veya daha aşağı şekilde

sıralayan "hiyerarşi sisteminin münferit guruplarına dünyada rastlanmaktadır. Farklı gurupların birbirinden ayrılmasını sağlayan sosyal hiyerarşileri de vardır. (Dumont,1980:21)

Bilinen en eski Hint geleneğinde dört kast veya varnas (renkler) kabul edilmektedir: Brahman, Şatriya, Vaşya, ve Şudra (sırasıyla, beyaz, kırmızı, sarı ve siyah renkleri temsil etmektedirler). Tanımı açmak gerekirse bunlar; rahipler, savaşçılar/yöneticiler, toprak sahipleri, tüccar sınıflarına tekabül etmektedir. Bu dört rengin altında ise Chandalas (dokunulmazlar) vardır. Kastlar arasındaki sınırlar, oldukça ince ayrıntılı çizgiler ile korunmaktadır; daha alt sınıflardaki kastlarla temas etmek hatta onlara bakmak bile kirletici olarak görülür. Kastların birbirine karışmaması ile ilgi kaygılar bütün Hindu sosyal yapısının temel kuralıdır. Kirlenme korkusu çok yoğundur ve bu zamanla kastları birbirinden ayırmıştır (Donnelly,1995: 138).

3.2. Kast Sistemi ve Çağdaş İnsan Hakları

Kastın halen özellikle Hindistan'ın kırsal kesimlerinde dokunulmazlar bakımından iktisadi ve siyasal önemi bulunmakla beraber, gerek iktisadi modernleşme hareketleri, gerekse geri yada bastırılmış guruplara uygulanan siyasi faaliyetler yoluyla gitgide artan bir karşı duruş içerisindedir. Gerçekten aşağı kast mensuplarının insan hakları mücadelesi, üst kast sınıflarında bulunan elitlerin mevcut örtüşmeyi devam ettirmek için artan şiddetli çabalarına karşın etkili bir mücadele sürmektedir. Sisteme karşı en önemli meydan okuma iktisadi değişim hareketleri olmuştur. Brahman kastlarının nispi gücünü zayıflatan unsur, kırsal alanlarda para ekonomisinin yaygınlaşması ve bununla birlikte zenginlik ile geleneksel statü arasındaki ilişkinin zayıflaması olmuştur (Donnely, 1995: 148).

Hint insanlarının sosyalleşmesi, şehirlerde eğitim seviyelerinin artması, adam kayırmanın azalması gibi durumlar kast sisteminin tekrardan sorgulanabilir olduğunu anlatmaya başlamıştır. Anayasal bazı değişiklikler örneğin dokunulmazlığın

yasaklanması ve köle gibi çalıştırma(bonded labour) hem yasal hem anayasal düzenden kaldırılması etkin olumlu faaliyetler arasındadır.

Hint kast sistemi ve insan hakları kavramının karşılıklı çatışması kimin galip geleceğinden çok, onun yerini neyin alacağı ile alakalıdır. Kast sistemi halen güçlülüğünü korumakla beraber, geleneksel biçimiyle bir çöküşünde içerisindedir. Önemli olan devamlılığın sağlanması ve modern insan haklarına ne kadar yaklaşılabilirse bunun karlılığıdır.

4 .Batı Medeniyetinde İnsan Hakları Kavramının Gelişim Süreci

İnsan haklarının bir batı buluşu olmadığı iddiası, Batılı olmayan çevrelerde insan hakları kavramlarına ilişkin çağdaş tartışmaların ortak bir özelliğidir. Açmak gerekirse Adamantia Pollis ve Peter Schwab bütün toplumların insan hakları düşüncesine sahip olduklarını farklı kültürlere mensup ve farklı tarih dönemlerine sahip bütün toplumların insan hakları anlayışları gösterdiklerini ileri sürmektedirler. Yogindra Khushalani daha da ileri giderek insan hakları kavramının bizlerinin bizatihi insan ırkının başlangıcında bulunabileceğini ve günümüzde ki bütün felsefelerin insan haklarına bağlı olduklarını iddaa etmiştir (Donnely, 1995:57).

Bütün benzer ürünler gibi insan hakları düşüncesi de uzun bir zaman serüveninin ürünüdür. Bugün ki kimliğini zaman içerisinde gelişerek kazanmıştır. Bu kavram insanlığın ortak değeri, bütün kültürlerin katkısı olan ortak bir paydadır. Buna göre insanların tümü eşit, özgür ve onurlu yaşam hakkına sahiptirler. Ancak insanların bu hakka sahip oluşu ile bunları hayata geçirmelerine ilişkin çabalar tarih içinde pek çok defa engellerle karşılaşmıştır. Dolayısıyla insan hakları konusunda bugünün anlayışına ulaşmak kolay olmamıştır.

Batıda insan haklarının gelişim süreci incelendiğinde Virgil'in Aeneid adlı eserine, Aristoteles'in felsefesine ilk olarak bakmamız gerekecektir. Bu eserler incelendiğinde Roma ırkının diğer ırklara göre ari ve soylu olduğuna, bu nedenle üstün

olduğunu savunduklarını görürüz. Üstün ırk önermesinin altında yatanın felsefi anlamda ancak böyle bir ari ırkın dünyayı yönetebileceği düşüncesinden kaynaklandığını tasavvur edebiliriz. Roma döneminde oluşturulan üstün ırk anlayışı kültür olarak da Bizans'a aynı şekilde aktarılmıştır (Buksur, 2006: 40).

Uluslar arası düzeyde insan hakları düşüncesi ise üç önemli aşamadan geçmiştir. Bunlardan ilk ikisi 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin öncesine, üçüncüsü ise söz konusu bildirgeden sonraya rastlamaktadır. Bu aşamalardan önce insan hakları düşüncesi ilk çağ kültürlerinde ortaya çıkar. Yunan sitelerinde ki demokrasi hareketlerinde insan hakları düşüncesinin izlerini görmek mümkündür. Site vatandaşları seçme ve seçilme gibi özgürlük hareketlerinin ilk temsilcileri olmuşlardır. Ancak büyük çoğunluğu oluşturan kadınlar ve köleler bu haklardan mahrum bırakılmışlardır. Eski Roma da ki uygulamalarda bundan çok farklı değildir. Her ikisinde de halk egemenliği bulunmuyordu. Bu nedenle ilk çağ ve orta çağa ilişkin önemli kayda değer gelişmelerden söz edilememektedir. Ancak orta çağda yayınlanan Magna Charta fermanını bunlardan ayrı düşünmek gerekmektedir (Doğan, 2004: 254).

17. ve 18. yüzyıllarda insan haklarının felsefi gelişimine katkıda bulunmuş rasyonalist düşünürler arasında Bodin, Gratius, Vattel, Christion Wolf gibi isimler de bulunmaktadır. Bodin, mutlakıyetçiliği savunmuş ve kralın bitmek tükenmek bilmeyen haklarına ve egemenliğine getirilebilecek sınırlandırmaları kabul etmemiştir. Bodin'e göre hükümdar ancak ilahi kökenli doğal hukukla sınırlandırılabilir. Bu bağlamda, hükümdarın bireylerin mülkiyetine ve kendi aralarında yaptıkları sözleşmelere saygılı olması gerekmektedir. Grotius, kendi görüşlerinde devletten daha çok insan faktörünü ön planda tutmuştur. Hukuk kurullarının devletten daha ziyade bireyler arasında uygulanması gerekliliğini savunmuş ve uluslararası ilişkilerde devletlerden daha çok toplumların ön planda olması gerekliliğini söylemiştir. Christion Wolf, toplumsal ilişkilerde devletler arası ilişkiler arasında benzerlik bulmaya çalışmıştır. Bireylerin toplum halinde yaşamaları gerekliliğine dikkat çekerek, devletlerinde toplumdan tecrit olmuş şekilde değil, kendi aralarında iş birliği yaparak bir topluluk oluşturmaları gerekliliğini savunmuştur (Buksur, 2006:19).

Hakları bildirgeye döndüren bu ilk denemelerin en önemli örneklerinden bir tanesi de 1789 Fransız Vatandaş ve İnsan Hakları Bildirgesi dir. Bildirge "insanlar hür ve eşit şartlarda doğar ve öyle kalır" ilkesi doğrultusunda temel insan haklarını "hürriyet, mülkiyet, güvenlik ve zulme direnme olarak tespit etmektedir. Fransız İhtilali eşitlik, adalet ve özgürlük düşüncesinin bireysel anlamdan çıkıp kitleler halinde telaffuz edildiği ilk siyasal örnektir. Bu bakımdan ihtilalin ana düşüncesini eşitsizliğe başkaldırı teşkil eder. Bu siyasal başkaldırının toplumsal yapıda meydana getirdiği değişim eşitlik düşüncesinin gerçek kaynağı ve hedefini de gösterir. Bilindiği gibi ihtilal ile birlikte toplumun feodal yapısı değişerek hiyerarşik oluşumlar yok edilmiştir (Doğan, 2004:212).

İnsan hakları listesi olarak ortaya çıkan belgelere "klasik temel metinler" denilmektedir. Bu belgeler ilk uluslararası anlayışın temel örneklerini oluşturmaktadırlar. Magna Carta, Virginia Haklar Bildirgesi, Evrensel Bildirge gibi metinler ilk örnekleri oluşturmaktadır. Aynı biçimde Osmanlı iç hukukunda da klasik temel metinlere rastlamak mümkündür. Senedi ittifak, Gülhane fermanı, Islahat Fermanı, Adalet Fermanı gibi belgeler Osmanlıda ki ilk örnekleri oluşturmaktadırlar.

4.1. Ortaçağ Örneği

Magna Carta Libertatum Anlaşması (19 Haziran 1215)

Büyük Özgürlük Fermanı 19 Haziran 1215 tarihinde kabul edilmiştir. 63 maddeden oluşan bu ferman, toplumun bütün fertlerini kapsamaktan çok uzaktır fakat kralın fermanına girmeyi başarabilmiştir. Bu anlamda toplumda ki bireylerin kişi olarak kabul edilmiş olması can ve mal güvenliğinden bahsediyor olması kralın keyfi müdahalesine karşı fermanda tanımlanan kişilere de olsa bir hak getirmiştir. Bu belge, Londra' da oturanların desteği ve dönemin ünlü düşünürlerinin felsefi teşvikleriyle krala kabul ettirilmiştir. Fermanın bugünkü devlet yapısında anlaşılabilir olarak tarif etmek gerekirse, yürütme yetkisinin tarafların mutabakatlarıyla yazılı olarak sınırlandırıldığı Batı kaynaklı ilk belge niteliğindedir (Buksur, 2006:109).

İngiliz belgelerinin en eskileri arasında yer almaktadır. İngiltere de kral ve soylular arasında imzalanan bir belge niteliğindedir. Dokuz kararı kadarı özgürlüklere ilişkin 63 maddeden oluşan bu anlaşmada, kralın özellikle kamu hakları açısından vergilendirme politikalarını kısıtlamıştır. Magna Cartanın hukuksal doktirini daha sonraki bildirgeler ve belgeler tarafından da benimsenme göstermiştir ve buna göre kimse eşitlerinin kararı olmaksızın ve bir yerel kurala dayanılmaksızın özgürlüğünden ve mülklerinden yoksun bırakılamaz kararı alınmıştır. Cezalar işlenen suça uygun olacak, kişinin yaşamına engel olacak şekilde ağırlaştırılmış olamayacaktır. Yargıcın bakması gereken davalara başka kimseler müdahil olamayacaktır. Magna Carta iyi yönetimi de vurgulamaktadır. Buna göre Yüce Kurulun (Magnum Concilium) seçtiği 25 adet üye kralın ve memurlarının işlemlerini denetleme hakkına sahipti (Akıllıoğlu, 1995:122).

Magna Charta ilgili şu maddeleriyle insan haklarına dair ilk bilinen göndermeleri yapmaktadır ;

> Madde 1- Her şeyden önce Tanrının önünde diz çöktük ve bizim ve varislerimiz için İngiliz Klisesinin sonsuza dek özgür olduğunu, haklarına eksiksiz bir şekilde özgürlerini de kısıtlamadan sahip olması gerektiğini bu sözleşme ile teyit ettik. İngiliz Kilisesi için çok gerekli ve elzem görülen seçim özgürlüğünü baronlarla aramızda çıkan ihtilaftan önce , tamamen kendi irademize tasdiklerini aradığımız bu sözleşmeyi onaylamanızdan doğacak her şeyin aynen korunmasını istiyoruz. Bu sözleşmeye biz uyacağız varislerimizde sonsuza kadar bu sözleşmeye samimiyetle uyacaklardır. Aşağıda sıralanan tüm özgürlüklere bizim ve varislerimizin sahip olması ve olmaya devam etmesini krallığımızın bütün özgür insanlara kabul ettirdik. Bu bizim ve varislerimiz tarafından onlara ve onların varislerine de kabul ettirilmiş sayılmalıdır(Muselin, 1983:30).
>
> Madde 2 -Krallığımızda, ülkenin genel meclisinin izni olmadıkça zorla askerlik hizmeti karşılığı olarak vergi yada yardım parası alınamaz.

Fiziksel varlığımızın diyet verilerek esaretten kurtarılması, en yaşlı oğlumuzun şövalyeliğe kabul töreni veya en büyük kızımızın ilk evliliği durumları bunun dışındadır. Bu üç amaç için makul bir yardım talep edilmektedir. Londra kentinin yardım paraları da benzer bir şekilde ayarlanacaktır (Muselin, 1983:30).

Madde 13- Londra kenti eskiden sahip olduğu tüm özelliklerini ve geleneklerini hem karada hemde denizde koruyacaktır. Ayrıca tüm kentlerin arazilerin çitliklerin ve limanların da kendi ayrıcalıklarını korumalarını istiyor ve onlara bu hakkı bahşediyoruz (Muselin, 1983:32).

Madde 16- Hiç kimse, asilzadelerin ücreti yada diğer herhangi bir kiralık arazi için gerekli olandan daha fazla hizmet vermeye zorlanamaz (Muselin, 1983:32)

Madde 18- Bundan böyle hiçbir hakim herhangi bir kimseyi ilgili olayda doğru ve güvenilir delililer ortaya koymadan dava edemez (Muselin, 1983:33).

Madde 39- Kendi zümresinden olanlar yada ülkenin ilgili yasalarına uygun olarak verilen bir karar olmadıkça hiçbir özgür kişi tutuklanamaz hapse atılamaz mal ve mülkü elinden alınamaz , sürgüne yollanamaz ya da herhangi bir kötü şekilde kötü muameleye maruz bırakılamaz (Muselin, 1983:38)

Madde 45- Krallığın yasalarını bilmeyen ve bu yasalara tümüyle uyacağına kanaat getirmediğimiz kişileri hakim, vali, şerif yada sınırlı yetkili hakim olarak atamayacağız(Muselin, 1983:39)

4.2 Yeniçağ Örneği

Virginia İnsan Hakları Bildirgesi (12 Haziran 1776)

Amerikan anayasasına göndermeler yapan tarihin en önemli insan hakları bildirgelerinden bir tanesi de Virginia Haklar Bildirgesidir. Bütün insanlar özgür ve eşittir doğuştan haklara sahiptir ve siyasi iktidar halktan kaynaklanır sorumluluğu halkadır gibi maddeleriyle eşitlik ve özgürlük kavramlarına göndermeler de bulunmaktadır. Yasama yargı ve yürütme erklerinin birbirinden ayrı ve belirlenmiş olması gerektiğini söyleyen ve seçim serbestliğini savunan bildirgede ceza ve adli sorgulamalarda hızlılık ve çapraz sorgulama kriterlerine uygun davranılması gerektiğini anlatmaktadır. Bu yönüyle hukuki de bir bildirge olan Virginia Haklar Bildirgesi Amerikan insan haklar adına çok önemli işlevler üstlenmiştir.(Akıllıoğlu, 1995:123)

Belge eşitliğe, özgürlüğe verdiği değerlerle ve şu maddeleriyle ön plana çıkmaktadır;

> Madde 1- Tüm insanlar doğuştan eşit derecede özgür ve bağımsızdırlar. Doğar doğmaz edindikleri bazı hakları vardır.; siyasal bir topluluk kurdukları zaman hiçbir antlaşmayla gelecek nesilleri bu haklardan yoksun bırakamaz onları bu haklardan vazgeçirmeleri için zorlayamazlar, yaşama ve özgürlük haklarıyla mülk edinme ve sahip olma mutluluk ve güvenlik arama ve kazanma olanağı da bunların arasındandır (Muselin, 1983:75)
>
> Madde 2 - Tüm güç halktan toplanır ve halktan gelir; yetkili kişiler halkın vekilleridirler; halk için çalışırlar (Muselin, 1983:75)
>
> Madde 4- Herkese açık kamu görevinde bulunan, hiçbir kişi yada kişiler topluluğu kamu yararına ters düşecek, özel ve ayrı kazançlar yada ayrıcalıklar sağlayamaz, bu görevler devredilemeyecekleri gibi

memurların millet vekillerinin ve yargıçların makamları' da babadan oğula geçmemelidir (Muselin, 1983:76).

Madde 8 -Tüm ciddi yolsuzluk ve cürüm hallerinde, herkes kendi hakkında yapılan suçlamaların gerekçesini ve niteliğini sormak, suçlamayı yapanlarla ve tanıklarla yüzleşmek kendi lehine olan delilleri göstermek kendi çevresinden seçilmiş oy birliğince karar vermedikçe suçlu sayılamayacağı, tarafsız bir jüri önünde hızla yargılanmak hakkına sahiptir. hiç kimse kendi aleyhine delil göstermeye zorlanamaz (Muselin, 1983:77).

Madde 9 - Hiç kimseden aşırı kefalet akçesi istenemez yüksek para cezaları yada zulüm sayılabilecek olağan dışı cezalar verilemez Özgürlüğün en güçlü kalelerinden biriside basın özgürlüğüdür; despotik yönetimler dışında, asla sınırlandırılamazBir memura yada özel görevliye işlenen suç hakkında açık bir delil olmadan kuşkulu yerleri araması tarif edilmemiş, suçu açıkça anlatıp, delilleri göstermemiş kişi yada kişileri yakalaması için verilen arama ve tutuklama müzakereleri haksız ve despotiktir. Bu tür izinlerin verilmemesi gerekir (Muselin, 1983: 78).

4.3. Yakınçağ Örneği

1789 Fransız İnsan ve Vatandaşlık Hakları Bildirgesi (26 Ağustos 1789)

Osmanlı iç hukukunu da etkilemiş olan Evrensel İnsan Hakları ve Vatandaşlık Hakları bildirisi 16. maddesinde ki ünlü formül "hakların güvence altına alınması sağlanmamış, güçler ayrılığı belirtilmemiş bir toplum anayasadan yoksun sayılır" Osmanlı anayasası için de belirleyici olmuştur. Bildirgenin anayasamıza giren bir başka maddesi de "kanunsuz emir" dir. Buna göre keyfi emirler verilmesini isteyen bu çeşit emirleri veren, yerine getiren yada getirten kimselerin cezalandırılmalıdır . (m.7)

Özgürlük tanımının da evrensel bir hal aldığı bildiride "Başkasına zarar vermeyen her şeyi yapabilir" doktrinini yasal hayatımızın içine sokmuştur (Akıllıoğlu, 1995: 124).

Bildirgede belirlenen temel haklar arasında; özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve zulme karşı direnme bulunmaktadır. Kanunlar önünde eşitlik doğal bir hak olarak nitelenmekte, adli kolluk tutuklamalarındaki yasallık, suça karşı verilen cezada adillik, yargı aşamasında olan herkesin suçsuz sayılması, din ve vicdan özgürlüğü ile ifade özgürlüklerine verdiği değerler, dünya değerleri arasına girmiş ve anayasalarımızda da yer bulmuştur (Akıllıoğlu, 1995:124). Batı insan hakları doktrinine evrensel boyut kazandıran tarafı bir zümreye veya sınıfa ait olmaktan çok insanlığa hitap etmesinden gelmektedir. Ayrıca batının 17. yüzyılın sonlarında kazandığı siyasi zaferlerde batılı insan hakları kavramlarının yayılmasını sağlamıştır. Ayrıca 1789 Fransız İhtilal'inin eşitlikçi ve ulusçu fikirleri, Osmanlı, Avusturya Macaristan gibi kozmopolit yapıya sahip imparatorlukların dağılmasını sağlayan etkenler arasındadır.

26 Ağustos 1789 İnsan ve Yurttaş bildirisi şu şekilde başlar :

> Ulusal meclis halinde toplanan Fransız haklı temsilcileri, toplumların uğradıkları felaketlerin ve yönetimlerin bozulmasının yegane nedeninin; insan haklarının bilinmemesi , unutulmuş olması yada hor görülüp kale alınmamasına bağlı olduğu görüşünde hareketle; insanın doğal devredilemez ve kutsal haklarının resmi bir bildiri içinde açıklamaya karar vermişlerdir. Öyle ki bu bildiri tüm toplum üyelerinin hiç bir zaman akıllarından çıkmasın, sürekli olarak onlara haklarını ve ödevlerini anlatsın.Öyle ki yasama ve yürütme iktidarlarının faaliyetleri siyasal toplumların amacına uygun olup olmadığı her an denetlenebilsin ve bu iktidarlara daha çok saygı gösterilsin (Göze, 1986:564).

5. Türkler de Demokrasi ve İnsan Hakları

5.1. İslamiyet Öncesi Türk Toplumlarında Demokrasi

Kafkaslar ve Hindikuş dağlarının kuzeyinden Çine kadar uzanan bozkırlar kuşağında, Türklerin uzun süre siyasi devletler kurdukları bilinmektedir. Türklerin bu geniş coğrafyada siyasi iktidarlar kurma serüvenlerinin İsa'dan önce üçüncü yüzyılda Hunlar ile başlayıp günümüze kadar ulaşan yaklaşık 2250 yıllık bir serüveni bulunmaktadır. Hunlardan sonra Göktürkler, Uygurlar, Gazneliler, Büyük Selçuklular, Harizmşahlar, Anadolu Selçukluları, ve Osmanlılar kurulan diğer Türk devletleridir.

Bu geniş coğrafi alanda siyasi hükümdarlık kuran Türk devletleri içinde Hun Devleti, siyasi ve toplumsal örgütlenme biçiminde diğer Türk devletlerine referans kaynağı olmuştur. Bu devletin en önemli iki hükümdarı Teoman ve oğlu Mete Han dır. Hunlar Mete Han tarafından bir ordu gibi teşkilatlandırılmış, büyük bir devlet halinde Orta Asya'yı hükümdarlıkları altına almışlardır. Bu anlayış Türklerin bağımsızlık ve hakimiyet karakterini yansıtmaktadır. Hunların ve en eski Türk devletlerinin en belirgin karakteristik özellikleri bağımsız devletler şeklinde yaşama azimleridir (Doğan, 2004:160)

Demokrasinin Türk kültürü üzerindeki gelişimini toplum yapısında anlamak gerekir. Türk kültürünün kendine özgü bir toplumsal ve siyasi yapısı bulunmaktadır. İslamiyet öncesi Türk toplumunun toplumsal yapı dinamiklerine baktığımızda, yapının temelini aile oluşturmaktadır. Devlete giden yolun başında ailenin bulunması Türk devlet sistemi hakkında bilgiler vermektedir. Bu dönemde Türk ailesi; boy,soy sop, pederi aile, izdivaci aile olmak üzere beş aşamada kendisini tamamlar. Batı kökenli phratrie= kabile sözcüğünün karşılığı olan boy dörde ulaştığında aşiret meydana gelirdi. Buda devlet demektir (Doğan, 2004:161).

Ziya Gökalp Türk Medeniyeti Tarihi adlı eserinde eski Türk ailesini şu şekilde anlatmaktadır ;

> Eski Türklerde bir delikanlı evlenecek yaşa geldiğinde bir kahramanlık gösterdiğinde il meclisinden bir milli ad alırdı. Bu suretle ildeş niteliği, erkek= ermiş, değerini kazanarak vatandaş hukukuna sahip olurdu. Bu aşamada kazandığı statü onu çevreleyen ve manevra kabiliyetini azaltan bir statüdür. Çünkü bu şekilde vatandaş olan kişi aslında " ailesinin velayet-i hassasından (özel velayetten) çıkarak milletin velayetine (kamu velayeti) girerdi (Gökalp, 1976:295).

Eski Türk devletleri siyasal aristokrasi açısından güçlü monarşilerdir. Kan asaletine dayalı, kapalı bir yönetim sistemi içerisinde bulunulmuştur. Merkez teşkilatında yer alan yüksek memurlar yönetimde söz sahibi olabilecek kadar güçlüydüler. Devlet başkanı Kağan, Hakan yada Han adını almıştır ve Hanlık babadan oğula geçmekteydi. Babadan oğula intikal eden bu iktidar geleneği Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleriyle de devam etmiştir. Hüküm öncelikle devlet başkanı sıfatıyla Kağanda toplanmıştır. Kağan uygulamalarını bir çeşit danışma meclisi olan kurultay kararına göre almıştır.(Doğan, 2004:162). İlerleyen zamanlarla bir Türk kültürü olan kurultay işlevi aynı olmak üzere "Divan" olarak adlandırıldığını biliyoruz. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde divan kullanılmaya devam etmiştir.

Oğuzların kurultay gibi bir karar alırken belirledikleri demokratik yöntemler dönemin ünlü gezgini İbn Fadlana oldukça şaşırtıcı gelmiştir. Araştırmacı Arthur Kostler İbn Fadlan'dan şu şekilde nakletmektedir;

> Bunlar deri çadırlar içersinde oturan göçebe insanlardır. Bir süre bir yerde oturup daha sonra başka bir yere gidiyorlar. Yol üzerinde bunlara ait çadırların her yerde olduğunu görüyoruz. Yaşayışları güç ama kendileri de yollarını yitirmiş gibi davranıyorlar. Onları Tanrıya bağlayan bir dinleri yok. Mantıklarını da kullanmıyorlar. Hiç bir şeye tapınmıyorlar. Başlarındakilere Bey diyorlar. İçlerinden biri beye danışmak için gidip Bey falanca işte ne yapayım diye soruyor. Ne yapacağına aralarındaki

toplantıda karar veriyorlar. Ama kararı uygulamaya geçeceklerinde, içlerinden en basit olanı bile ortaya çıkıp karara karşı çıkabiliyor (Doğan, 2004: 162).

5.2. İslam'ın Kabulü ve Türklerde Demokrasi Süreci

751 yılında Müslüman Arapların Çine doğru yürüyerek kazandıkları Talas zaferinden sonra, İslamiyet Türk boyları üzerinde yayılmaya başladı. Türklerin tam olarak İslam'a geçme süresi Talas zaferinin hemen ardından değil yaklaşık üç yüzyıllık bir serüvene tekabül eder. İslam'ı kabul ile beraber yeni bir kültüründe kapıları açılmış oldu.

Şamanizm ve Manihaizm etkileri yavaş yavaş azalırken, Türklerin günlük yaşantı inanç ve düzenlerinde değişiklikler olmaya başlamıştır. Özellikle göçebe olan Türklerde yerleşik hayata geçiş hızlanmıştır. Bu anlamda dönemim önde gelen bilginlerinden Hoca Ahmed Yesevi'nin büyük katkıları vardır. Yesevi göçebe Türkler üzerinde etkili olmuştur. İslamiyet'in kültürel anlamda getirdikleri kuşkusuz bulunmaktaydı fakat bu değerler toplumun kültürel ve siyasal açıdan çok büyük değişikliğe götürmemiştir. Bunun nedeni var olan bazı kurumların İslam öncesinde de var olması ve kültürel alışkanlıkların çok ta farklı olmamasıdır. Örneğin itaat kültürü eski Türk toplumlarından İslam etkisindeki Türk toplumlarında intikal etmiş ve zaten kültür varlığını devam ettirmiştir (Doğan, 2004:163).

Çocukların itaatkar olması itaat kültürü içerisindeki en büyük meziyet olarak kabul edilir. Çünkü bu etkileşim aile ile çocuk arasındaki değerlerin aktarılması ile ilgilidir.Yiğitlik ve kahramanlık göstergeleri bile itaat kültürünün bertaraf olmasına yol açmadığı gibi, çocuğu toplumun bir parçası yapmaktadır. İslam etkisinde seleflerin müdahaleci değerler üretmesinin önü açılmış, büyükler karşısında söz söylemek ve davranış hakkını kısıtlayan tarihsel gelenek ilerleyen dönemlerde İslami içtihattan onay ve güç almıştır (Doğan, 2004:164).

Bu dönemde devletin getirdiği ve toplum hayatına kattığı bazı demokratik etki ve uygulamalardan söz etmek mümkündür. Bu etkiler toplumun eğitim ve kültür hayatında söz sahibi olan ulu kişilerden gelmektedir. Ahmet Yesevi, Yusuf Has Hacip, Ali Şir Nevai, Kadı Celaleddin bunlardan en önemlileridir. Bu kişilerin toplum hayatında etkileri olduğu gibi devlet adamları üzerinde de etkileri olmuştur. Bu dönemim en önemli eserlerinden bir tanesi de ilk Türk Müslüman devleti olan Karahallılar döneminde yazılan Kutadgu Bilig'dir. Kutadgu Bilig'in Türkçe karşılığı "mutluluk kutluluk veren bilgi" dir. Buna göre eser her iki dünyada da insanın mutlu ve güçlü iktidar sahibi olmasını gösteren bir çalışmadır. Yazar devlet kazandıran bilgi yaklaşımıyla, bilginin gerçek güç ve iktidar aracı olduğunu tespit eder (Doğan, 2004:165).

Bilge kişilerin toplumsal hayat üzerinde ki etkisi toplumun günlük yaşantısının bir aynası olarak gelişmiştir. Nitekim devlet ilerleyen dönemlerinde halkın yeni değerlerle biçimlenen toplumsal gerçekliğini dikkate almak zorundaydı. İşte böyle bir zamanda Cengiz Han Yasaları gelişmeye denk düşmektedir. Timur Han'ın daha sonra yeniden düzenlediği yasanın bazı maddeleri şöyledir; Tanrının birliğini kabul etmek şartıyla herkes vicdan özgürlüğüne sahiptir (m.1), Hükümdar, Cengiz Han'ın soyundan olmak erkek olmak ve beyler tarafından hükümdarlığa tanınmış olmak zorundandır (m.2), Düşman yenilmedikçe hiçbir surette barış yapılamaz (m.3), Savaşa katılmayan herkes, kamu yararına çalışmalara katkıda bulunur (m.4), Hiçbir Moğol veya Tatar, vatandaşlarını kendisine (karşılıksız) çalıştıramaz, köle yapamaz (m.5) (Bilhan, 1988:25).

6. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

6.1 Osmanlı Toplum Düzeni'nin Felsefi Temelleri ve Toplumsal Yapısı

Anadolu Selçuklu Beyliğinin 14 üncü yüzyılda gerilemesi ve çökme dönemine girmesi, Osmanlı Devletinin tarih sahnesine çıkmasının yollarını açmıştır. Söğüt Domaniç'te kurulan küçük bir beylikten, büyük bir imparatorluğa giden parlak bir gelişme söz konusudur. Osmanlı genel anlamda bu süreçlerin hepsinin ortak adıdır.

Oldukça farklı kesimlerden, kozmopolit bir millet olan Osmanlı, tek tip bir toplumsal yapı değil zengin bir çeşitlilik ortaya koymuştur.

Osmanlı Devleti iki büyük toplumsal kesime ayrılmıştı saltanatın beratı ile padişahın kendilerine dini ve idari yetki tanıdığı kimselerden oluşan yönetenler(asker) sınıfı, idareye hiç bir şekilde katılmayan çeşitli din ve soylara mensup zümrelerden oluşan reaya (yönetilenler) sınıfı. Yönetici kesimi dört alt kümeden oluşuyordu; Saray halkı, Seyfiye, İlmiye ve kalemiye. Buna göre temel hiyerarşik düzen Padişah, saray çevresi askerler(ehl-i seyf), dini ve ilmi çevreler, reaya(vergi ve askerlik yükümlülüğü bulunan Müslim ve gayri Müslim tabaka, esnaf, zanaatkar, tüccar ve köylüler.) teşkil etmektedir. Osmanlıda katı bir kast ve hiyerarşi bulunmamaktadır, kendi içerisinde belirli bir eğitimden geçen insanlar bile üst tabakalara geçiş imkanı tanıyan bir toplumsal düzen sergilenmekteydi (Doğan, 2004:167).

Osmanlı Devletinde her türlü yetki ve iktidar, "Allahın yer yüzündeki gölgesi" sayılan halife ve padişahın ellerinde toplanıyordu. Osmanlı Devletinin her ne kadar teokratik bir devlet olmadığı tezleri ileri sürülmüşse de, yapı itibariyle en katı şekliyle teokratik bir devlet olduğu kabul edilmektedir. Halife ve padişahın yetkilerine her hangi bir sınır çizilememekte, alınan bazı kararların keyfiliğe ve zulme dönüşmesini önleyecek herhangi bir ilke ve kuralda bulunmamaktaydı. Tek hafifletici unsur olarak halifenin halka karşı adil davranmasını öğütleyen hükümler olabiliyordu. Ancak buda pratik bir güvence sağlamaktan uzaktı (Kapani, 1987: 127).

Batı'da kişisel mülkiyet kavramının gelişmesine rağmen, 13. yüzyıldan 18. yüzyıl başlarına kadar Osmanlıda halen kolektif mülkiyet yaygınlığını sürdürmüştür. Ayrıca Batıda siyasi iktidarın meşruluğuna ilişkin görüş ve tartışmalar 19 . yüzyıla kadar Osmanlıda tartışılmamıştır. Zaten böyle bir tartışma yaratacak toplumsal yapıdan söz edilemez. Çünkü Osmanlı toplumunda, Batıdaki yapı benzeri toplumsal tabakalara(aristokrasi, burjuvazi, proletarya) rastlanmıyordu. Dolayısıyla tabakalar arası siyasi mücadeleden de söz edilemezdi. Bütün bu sebeplerle Batı benzeri insan hakları mücadeleleri Osmanlı tebaasında yaşanamamıştır. Ancak sistemin çöküşünün getirdiği

arayışlar insan hakları açısından söz ettirebilecek bazı istekleri de beraberinde getirmiştir.

6.2.Osmanlı'da Modern Dönüşüm Evreleri

Devlet içerisinde ilk demokratikleşme adımlarının 2. Mahmut döneminde başladığı söylenebilir. Bu dönemde Padişah Sened-i İttifak adı verilen 1808 tarihli anlaşma ile Rumeli Ayanı lehine yetkilerinin bir kısmından feragat ettiğini söylemiştir ve yetkilerini paylaştığını kabul etmiştir. Demokratikleşmenin en önemli ikinci belgesi 1839 tarihli Tanzimat Fermanıdır. Bu ferman insan hakları konusunda ilk önemli belge niteliği taşır(Doğan, 2004:257).

6.2.1 Senedi İttifak

Osmanlıda sistemin önemli ölçüde sorunlar yaşadığı ve toprak kayıplarının arttığı dönem 17. yüzyıl sonlarına rastlamaktadır. Bu dönemde devletin içine düştüğü kriz ve çöküntü halinden bir an önce kurtulma düşüncesi içerisinde olduğu dönemdir. Bu nedenle gözler Batı'ya çevrilmiştir. Batı standartlarında gelişen askeri okullar, kara ve deniz sınıfları ve yeni bir okul olan Tıphane-i Amire bu doğrultuda açılan okullardır. Batı standartları doğrultusunda oluşturulan kuruluşlar ve bu yenileşmenin yaşanmasında padişah 3. Selimin önemli bir yeri vardır (Doğan, 2004:170).

Prof Dr. Ahmet Mumcu İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri adlı kitabında söz konusu dönemi şu şekilde özetler ;

> Devletin merkez gücü hemen hemen yok olmuştur. Toprak sistemi ki yönetimin en temelidir çökmek üzeredir. Bu çöken düzende "ayan" adlı kişiler veya benzerleri, devlet otoritesinin boşluğunu dolduruyor ve Osmanlı Devletini bir Avrupa Feodalizmine sürüklüyordu. 2. Mahmut'u tahta çıkaranda bir ayandı. Bu ayan temel sistemi merkeziyetçilik olan Osmanlıda veziri azam olmuştu. Yani merkez sisteminin kesin sahibi padişahı, merkez gücünü bölen kişilerden biri temsil ediyordu. Alemdar

> Mustafa Paşanın diğer ayanlarla birlikte padişaha imzalattığı " Senedi İttifak" bazı hukukçularca Osmanlıda ki ilk anayasal hareket olarak görülür. Padişah bazı yetkilerden feragat ediyor zira halk için mi ? (Mumcu, 1994:186).

Sened-i İttifak hükümdar ile beyler arasında imzalanmış olması bakımından, Magna Charta ya benzetilen yanı da bulunmaktadır fakat hak ve özgürlükleri sıralamak yerine merkezi yönetimi güçlendirmeyi, kamu düzenini eski haline getirmeyi dolayısıyla can ve mal güvenliğini sağlamaya yönelik olması pragmatist-faydacı bir belge olarak nitelenmesine yol açmıştır. Belgenin temel haklarla ilgili hükmü vergi toplamadan zulüm ve eziyet yapılmaması üzerinedir. Sened-i ittifak son çözümde hükümdarın yetkilerini de sınırlandırır görünmekle birlikte, özü açısından kamu otoritesi ve devlet yapısını sağlamlaştırmak gibi bir amaç güttüğünden Batı belgelerinden ayrılmaktadır (Akıllıoğlu, 1995:124).

Birinci şart olarak padişahın emirlerinin mutlak olarak yerine getirilmesi istenen ittifak belgesinde, ikinci şart olarak devletin devamı ve kuvvetlerin artırılması konusunda Memaliki Hakaniyeden asker ve nefer toplanması konusunda destek beklemektedir. Bu önlemlerin askeri kanadını ve devlet otoritesini sağlayan bölümleridir. Devlet maliyesinin ve mallarının korunması ile ilgili olan şartnamelerde, Müslümanların kamuya ait mallarının korunması konusunda bir düzenlemeye ve sağlamlaştırılmaya gidilmektedir. Sadrazamın emirlerinin kısıtlanabilmesi ve emirlere itaat edilmesi şartnameler arasında devlet otoritesinin yeniden tahsis edilmesi hususları içerisinde yer almaktadır. Fakirlerin ve gureba tebaanın koruyup kollanılması ittifak sözleşmesi arasında yer almakta ve vergilendirme usullerine ölçü getirerek insan hakları konusunda düzenlemeler getirmektedir (Akıllıoğlu, 1995:125).

6.2.2 Tanzimat Fermanı

Cumhuriyet dönemi öncesi insan hakları anlamında yayınlanan en önemli belgelerden bir tanesi de 3 Kasım 1839 tarihli Tanzimat Fermanıdır. Ferman da devletin

ve ülkenin yönetimi için bazı düzenlemelerin gereği vurgulanır. Bu düzenlemeler arasında can emniyet ırz ve namus, verginin tayini askere alınma şartları ile askerlik süresinin belirlenmesi gibi temel insan hakları konularıdır. Fermanda yer alan can emniyeti, ırz ve namusun korunması, yaşama hakkı ve mülkiyetin korunması ve mülkiyetin tespit edilmesi gibi ifadeler 17 ve 18. yüzyılda Batıda ki çeşitli haklar bildirgelerinin temel felsefeleri ile ilişkilidir (Doğan, 2004:258).

Gülhane Hattı Hümayunu olarak da bilinen Tanzimat Fermanı genellikle Osmanlı Devletinde insan haklarının tanınması anlamında ilk önemli kilometre taşlarından sayılır. Hatta batılı bazı yazarlar bunu "Türklerin ilk haklar beyannamesi" olarak nitelendirmişlerdir. Ancak büyük bölümü ile idare, maliye, askerlik ve adliye anlamlarında bir takım ıslah tedbirlerini öngören bu belge incelendiğinde insan hakları anlamındaki hususların bir kaç satırı geçmediği görülür. Bunlar; can güvenliği, mal güvenliği, şeref ve haysiyet korunması, kişi güvenliği ile ilgili esaslar, din ayrımı gözetmeksizin bu hakların bütün tebaaya eşit olarak tanınmasından ibarettir(Kapani, 1987: 129). Bu küçük haklar ne yazık ki Batıda ki insan hakları tezleriyle pek kıyaslanacak durumda değildir. İnsan hakları ve özgürlükleri ekseninde bakıldığında devlete karşı ileri sürülebilecek düzeyde bir klasik haklar listesinden de söz etmek pek mümkün olamamaktadır.

Metin Osmanlı devletinin gerileme ve çökme belirtilerinin, toplum düzeninin temellerinde gören bir teori ile hazırlanmıştır. Bu bakımdan adete bir vatandaşlık hakları beyannamesine benzer. Ancak önceki çağdaşları Amerikan ve Fransız haklar bildirgelerinde olduğu gibi bir halk talebi değil, zorlamaların ve tepeden inmeci bir zihniyetin düzenlemesidir. Bu nedenle çoğu tarihçi bu yönünün Tanzimat'ın en zayıf yönü olduğunu kabul eder. Böylelikledir ki Tanzimat halk tarafından kolaylıkla benimsenip kabul edilememiştir (Armaoğlu, 1975:131).

Metinin temel düşüncesi çağdaş dünya anlamında "kanuni idare ve yasal yönetim" kurulmasıdır. Bu nedenle Tanzimat Fermanının ağırlık noktasını yasa kısmı oluşturmaktadır. Bu belge ile başlatılan yeni yasal dönemin temel amacı hukuki yönetim

yanında, Müslüman ve Hıristiyan bütün Osmanlı uyruklarının can güvenliği, kişi dokunulmazlığı, ırz, namus ve mal güvenliğidir. Ayrıca vergiler kanunundaki düzenlemeler ile askerlik görevi yasa ile düzenlenecektir. Yasal yönetim düzeni öncelikle ceza güvencelerini kapsamaktadır. Kimse hakkında açıkça yargılama yapılmaksızın gizli veya açık idam ve ceza uygulanamayacaktır

6.2.3 . Islahat Fermanı

Rusya kendisini Ortodoks mezhebinin koruyucusu ve savunucusu olarak görmüş ve bu nedenle Osmanlı Devletinde yaşayan Ortodokslara baskı yapıldığı bahanesiyle Osmanlı Devletine çeşitli itirazlarda bulunmuştur. Rusların bu yolda ilerlemesi Osmanlı-Rus savaşını da beraberinde getirmiştir. İngilizler ve Fransızlar Osmanlı Devletindeki tasarruflarını korumak amacıyla Osmanlı Devleti yanında savaşa girmişlerdir. Rusların yenilgi yaşaması sonucunda müttefikler (İngiltere ve Fransa) Rusların Osmanlı iç işlerine karışılmasını önlemek amacıyla Islahat Fermanını Sultan Abdülmecid'e ilan ettirmeyi başarmışlardır (Doğan, 2004:176).

Tanzimat fermanının temel düşüncesi yasal yönetim altında kişisel hakların eşitlik içinde tanınması iken 28 şubat 1856 tarihli Islahat Fermanının temel düşüncesi dinsel özgürlükler kapsamındaki geliştirilmeler olup, gayri Müslim vatandaşların Osmanlı uyruklu vatandaşlar ile eşit haklara sahip olması konularını düzenlemektedir. Bir önceki Tanzimat Fermanındaki güvenceler daha geliştirilmiş biçimde tekrar edilerek Müslüman Osmanlı uyrukları ile gayri Müslim uyruklar arasında din, vergi, askerlik devlet memurluğuna geçme ve milli eğitim alanında mevcut farkların giderilmesi amaçlanmıştır. Hapishane uygulamaları, işkence ve eziyet yasakları da ilk defa bu metinde yer almaktadır (Akıllıoğlu, 1995:127). Fermanın içerisinde yer alan belki de en önemli yenilik Müslüman tebaa ile, gayrimüslimler arasındaki kanun önünde eşitlik ilkesinin tanınmış olmasıdır. Bu ilkenin kabul edilmesi Osmanlı devleti içerisinde ki gayrimüslim Hıristiyan tebaanın koruyuculuğunu üstlenen yeni bir devlet doktrininin ortaya çıkmasıdır. Tarihçiler açısından buradaki temel düşünce her ne kadar insan hakları

anlamındaki koruyuculuk gibi görünse de Avrupalı devletleri yumuşatmaya yönelik tavizler olarak da görülmektedir.

Eşitlikçi anlayış ve uygulamalar ekseninde bakıldığında Tanzimat ve Islahat fermanları arasında bir fark görülmemektedir. Ancak Islahat Fermanı kaynağını ve ortaya çıkış sebebini yabancı ülkelerden almaktadır. Yabancı ülkelerin isteği üzerine çıkarılmış olması nedeniyle yabancı kaynaklıdır. Yabancı kaynaklı olması nedeniyle Hıristiyan unsurlara öncelikler ve haklar tanımıştır. Müslüman tebaaya yeni hak ve özgürlük getirmemiştir. Oysa Tanzimat fermanını Islahat fermanından ayıran özellik, ayrım gözetmeksizin haklar ve eşitlikler düşüncesini bütün unsurlara tanımak suretiyle adeta bir insan hakları bildirgesi niteliği taşımakta olmasıdır (Doğan, 2004:176).

Islahat Fermanı ile Müslüman - Hıristiyan eşitliği sağlamaya çalışmasının yanı sıra, bazı kişi haklarını da güvence altına almak istemiştir. En başta Gülhane Hattı ile ilan olunan can, mal ve namusun korunması konusunda ki temel ilke bir kere daha teyit edilmektedir. Buna ek olarak eziyet, işkence ve her türlü cismani ceza kesinlikle yasaklanmakta, mahkumların mallarının kesinlikle müsadere edilmeyeceği belirtilmekte, duruşmaların açıklığı ilkesi konmakta ve eğitim özgürlüğü kabul edilmektedir. Doğrudan doğruya kişi hak ve özgürlükleri ile ilgili bu esaslardan başka ferman, adli ve kolluk alanlarında oldukça geniş bir takım ıslahat tedbirlerinin ana ilkelerini de saptamakta ve açıklamakta idi. (Kapani, 1987: 131) Görülmektedir ki 1856 Islahat Fermanı, 1839 Gülhane hattına kıyasla daha geniş kapsamlıdır. Çağdaşlaşma amacıyla atılan adımların daha ileri düzeyde olduğunu göstermektedir.

6.2.4. Kanuni Esasi (23 Aralık 1876)

Osmanlı demokratikleşme sürecinin üçüncü aşamasını 23 Aralık 1876 tarihinde 2. Abdülhamit tarafından yürürlüğe sokulan Kanuni Esasi oluşturmaktadır. Başkanlığını Mithat Paşanın yaptığı bir komisyon tarafından hazırlanmıştır. Büyük ölçüde dönenim Belçika anayasası ve Prusya aristokrat anayasası ilham kaynağı alınarak hazırlanmıştır. Ancak Belçika anayasasında bulunan güçler ayrılığı ilkesi yerine, Prusya Anayasasındaki

tüm güçlerin padişahta toplanması ilkesi benimsenmiştir. Anayasa doğrudan padişah eliyle halka verilmiştir. Çıkarılmasında Batı Anayasalarındaki gibi ulusal bir hareket yoktur (Doğan, 2004:177).

İlk anayasamız olarak da ifade edilen Kanuni Esasi "Osmanlıların Genel Hakları" başlığı altında bir takım hak düzenlemeleri getirmiştir. Abdülhamit tarafından ilanından sonra kamu hukukuna giren Kanuni Esasi, ilklere sahip olması nedeniyle tarihi bir değer taşımaktadır. Dönemim ruhunu yansıtan bir yapıda hazırlanmıştır ve eşitlik, basın özgürlüğü, eğitim hürriyeti, mülkiyet hakkı, konut dokunulmazlığı, dilekçe hakkı, vergide yasallık, angarya ve işkence yasakları gibi konularda yenilikler sağladığı yolunda ittifak edilmektedir (Akıllıoğlu, 1995:130).

Kanuni Esasi hanedanın en yaşlı ve en büyüğü olan kişisinin egemenliğini vurgulamış, bu kişinin aynı zamanda devlet başkanı olduğunu söyleyerek, yetki ve hiyerarşiler açısından açıklamalar getirmiştir. Yürütme organının başı olan padişah, meclisi umuminin de başı sayılmıştır. Meclisi Umuminin yanında Ayan Meclisi bulunmaktadır. Bu meclis Osmanlı aristokrasisini koruma zorunluluğundan doğmuştur ve görev olarak Batı'da başlayan halkçılık akımını düzenlemek ve ileri uçlara gitme konusunda önlemler almak olmuştur. Kanun tasarıları hükümet tarafından hazırlanır ve Meclisi Umumiye sunulurdu hükümetin meclislere karşı bağlayıcı bir sorumluluğu da olmamıştır (Doğan, 2004:178).

Kanun-i Esasi ile tanınan temel hak ve özgürlükler şu şekilde sıralanmaktadır; bütün Osmanlıların kişisel özgürlüklere sahip olduğunu vurgular. Ancak kişiler özgürlüklerine tecavüz edecek bir biçimde kullanamazlar. Hiçbir kimse yasanın belirtmiş olduğu sebep ve şekilden bir gerekçe ile cezalandırılamaz (m.9 ve 10)

Din ve vicdan özgürlüğü tanımı yapılmıştır. Buna göre Osmanlı Devletinin dini İslam'dır. Ancak halkın asayiş ve genel adabını bozmamak şartıyla Osmanlı ülkesinde bilinen bütün dinlerin gereklerinin özgürce yerine getirilmesi ve çeşitli cemaatlerce

verilmiş olan ayrıcalıkların eskiden olduğu gibi sürmesini devletin güvencesi altına almaktadır (m.11)

Basın özgürlüğünün tarifi yapılmıştır (m.12), ticaret, sanat, tarım için ortaklıklar kurmaya izin veren ekonomik özgürlükler yasanın tanıdığı sınırlar dahilindedir (m.13)

Kurallara uymak şartı ile genel ve özel eğitim özgürlüğü vardır. Bu özgürlüklerde devlet denetim ve gözetimi altında şekillenmiştir (m.15 ve 16)

6.2.5 . İkinci Meşrutiyet

1909 yılında Osmanlı Devleti anayasasında yapılan değişiklikler ikinci meşrutiyet olarak adlandırılmaktadır. Padişahın anayasaya karşı etmiş olduğu yemin, artık devletin temel kurumunun parlamento olduğunu kanıtlamış durumdadır. Aynı zamanda yürütme anlamında da yetkilerin parlamentoya geçtiği dönemdir ikinci meşrutiyet.

1909 Anayasası ile insan hak ve özgürlükleri konusunda getirilen temel açılımlar şu şekilde özetlenebilir; bundan önceki yasada yer alan " polis tahkikatı ile zararlı faaliyetlerde bulunduğu anlaşılan vatandaşların yurt dışına sürgün edilmeleri" şeklindeki vurgu kaldırılmıştır. Osmanlı vatandaşlarına toplantı yapma ve dernek kurma özgürlüğü verilmiştir. Hükümetin sansür yetkisi sona ermiş, basın özgürlüğü daha geniş tutulmuştur. Siyasi partilerin kurulmasına olanak sağlanmıştır (Doğan, 2004: 181).

Hilmi Ziya Ülken, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi adlı eserinde ikinci meşrutiyet ile oluşan özgürlükçü havayı şu şekilde tasvir etmektedir ;

> Bab-ı ali camekanlarını sayısız dergiler doldurmaktadır. Bunlar arasında kısa zamanda ve ard arda İslamcılığa, Türkçülüğe, Avrupacılığa ait halk seviyesinde yayınlar yapılmaktadır. Bunlar bireycilik, toplumculuk, sosyalizm-kapitalizm, hürriyetçilik-devletçilik, evrimcilik,, devrimcilik vb. karşıt kutuplar üzerinde dolanmaktadır. Fransız İhtilalinden sonra

meydana çıkan kollektivizm, komünizm fikirleri de bunlar arasına girmektedir (Ülken,1979:135).

Fakat kısa bir süre sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetimiyle tek partili döneme geçilmiştir. Bu nedenle tüm Anayasal haklar askıya alınmıştır.

6.2.6- Kapitülasyonlar

Yabancı yazarlar uluslararası insan hakları kaynakları arasında Osmanlı Devletinin gayrimüslim yabancı tüccarlara tanıdığı bazı ayrıcalıkları içeren kapitülasyonları örnek vermektedirler.[1] Bu imtiyazlar yabancı ticaret insanlarına milli hukukun uygulamasına imkan vermemekteydi. Yabancı ülke tacirleri sadece kendi ülke kanunlarına uymakla yükümlüydü. Özellikle serbest yolculuk, din özgürlüğü ve ticaret dokunulmazlığından faydalanıyor, bulunduğu devletin iç hukukuna göre değil kendi ülke kanunlarına bağlı kalabiliyordu. Azınlıkların koruma altına alınmasına yine bu bağlamda ele alınmaktadır (Akıllıoğlu, 1995:129).

Thomas Buergenthal, Osmanlı devletindeki Hıristiyan azınlıkların korunması hakkında hüküm içeren 30 Mart 1856 tarihli Paris Antlaşması ile 13 Temmuz 1878 Berlin Antlaşmasını örnek göstererek, bu hükümlerin daha sonra Avrupalı Devletler tarafından Hıristiyan azınlıklar adına diplomatik ve askeri müdahale yetkisi tanıdığını ve 1878 Berlin Antlaşmasının bazı dini topluluklar için öngördüğü hukuki statünün daha sonra Milletler Cemiyeti çerçevesinde kurulan azınlıklar sistemi için model oluşturduğunu belirtmektedir.

Günümüz insan hakları anlayışı ile kapitülasyonları karşılaştırmak pek doğru bir tespit olmayacaktır. Günümüz çağdaş insan hakları kavramı, yüksek ahlaki ilkelere dayanmakta, siyasi çıkar ve amaçları reddetmektedir. Kapitülasyonlar tek taraflı çıkar amacı ve ayrıcalık getirdiği için eşitsizlik örneği oluşturmuş, azınlıkların korunması

[1] İlk kapitülasyon 16. yüzyılda Fransa ile Kanuni Sultan Süleyman arasında imzalanmıştır. Daha sonra 1740 da 1.Mahmut ile 15. Louis arasında imzalanan kapitülasyon sürekliliği sağlamıştır. 1923 tarihli Lozan antlaşması ile kapitülasyonlara son verilmiştir.

bahanesi ise Osmanlı Devletinin parçalanması için referans kaynağı olmaktan ileri gidememiştir.

7. Osmanlı Demokrasi Hareketlerinde Aydınların Rolü

Batı demokrasi hareketlerinde işin siyasal boyutu kadar halksal ve kültürel boyutu da son derece önemli kabul edilmektedir. Halk hareketlerine pratik sağlaması noktasında düşüncel hareketler belirginleşmiştir. Dönemim entelektüel düşünürleri antik Yunan medeniyetinden beri almış oldukları birikim ve katkıları siyasal ve toplumsal dalgalanmalarda göz ardı edilemeyecek noktalara taşımışlardır.

Avrupa'da 18. yüzyılda başlayan aydınlanma çağı ve aydınlanma kuşağı demokrasi hareketlerinde çok önemli bir yere sahiptir. Bu dönemim önde gelen düşünürleri; Locke, Berkeley, Hume, Candillac Voltaire, Alembert, Diderot, Wolff, Fichte, Hegel, Durkheim, Le play, Comte, gibi aydınların demokrasi ve insan hakları konusundaki katkıları yalnızca tefekkürde kalmamış, bir çok düşünür teorik destek sağladıkları düşüncelerinin halka intikali, yaygınlaşması ve pratiğe dönüşmesinde de arkasında durmuşlardır. Özelikle Fransa'da şöhret bulan ansiklopedicilik akımı ve benzer girişimler bilgi birikimi ile birlikte, insan hakları konusunda halkın dolaylı olarak bilgilenmelerini sağlamıştır (Doğan, 1998:134).

Toplumumuzda da benzer girişimlerin daha çok 19. yüzyıla tekabül ettiğini görmekteyiz. Osmanlının toprak kayıplarına uğraması ile başlayan çöküşü, ülkede yoğun siyasal ve sosyal çalkantılara sebep olmuştur. Ülkenin içinde bulunduğu olumsuz durumdan etkilenenler arasında aydınlar gelmektedir. Batıda oluşan yeni düşünce ve gelişmeleri izlemekle oluşan öncü girişimleri ve bu bağlamda bilgi ve görgülerini topluma aktaran, muhalefet eden aydın profili ortaya konmaya başlanmıştır. Kuşkusuz bu gelişimde matbaanın gelişi ve aydınların devlet dışı geçim vasıtalarına sahip olmaları da etkili olmuştur (Doğan, 2004: 183).

7.1 Osmanlı Demokrasi Hareketinde Yer Almış Aydınlar

Mehmed Tahir Münif Paşa (1830-1910)

Münif Paşa yaşamış olduğu siyasal sisteme karşı aktivist bir rol üstlenmemiştir. Ancak tefekkür hayatında ülkeyi kültürel anlamda dönüştürecek bir tarzı siyasal olana tercih etmektedir. Kitap dergi ve gazete gibi neşriyatlar aracılığı ile halka batı tarzı düşünce sistemini yaymanın en hayırlı yatırım olduğunu düşünmüştür.

Münif Paşa hürriyete çok değer verir ve her şeyden önce insan doğasının bir gereği olarak kabul eder. İnsanın diğer varlıklardan akıl ruh ve bedenen ayrıldığını ve bunun gereği hürriyeti ve doğuştan itibaren getirdiği hakları en doğal ihtiyaçları arasında sayar. Hürriyet nedir sorusuna Münif Paşa şu şekilde cevap vermektedir; Hürriyet, umur-ı meşruada keyfemayeşa hareket etmektir (Meşru alan ve işlerde dilediğince davranmaktır.)" Bu bağlamda Paşa hürriyeti iki temel amaç üzerinde gelişebileceğini söyler. Birincisi, kişisel yarar diğeri ise toplumsal yarardır.Ona göre hürriyetin tek tek insanlar üzerindeki kişisel yararı, toplum sağlığı içinde çok önemlidir (Doğan,2004: 185).

Münif Paşa bir hürriyet tasniflerinde bulunmaktadır ona göre hürriyetin ortaya çıkan çeşitleri şu şekilde sıralanmaktadır;

Din ve vicdan hürriyeti; İnsanın vicdanının Tanrı ile ilişkisini korumadır. Bunun adı inanç hürriyetidir. Kişi inancı ne gerektiriyorsa onu yapabilmelidir. Akıl Hürriyeti; diğer bir adıyla bilim hürriyetidir. İnsanın bilimsel ve teknik açılardan gelişmesi ancak böyle bir özgürlük ortamında gerçek olur. Kısıtlanması insanın mutluluğu ve eşitliği açısından önüne bir set çekmek demektir. Zaman zaman bu hürriyet suiistimal olur. Suiistimallerin giderilmesi de ancak hürriyetlerle olur.Ahlak hürriyeti; ahlak hürriyetinin yaptırım gücü halktır. İyi ahlak halkın taktirini kazanır. Kötü ahlak ise hoş karşılanmaz. Buda zaten kişinin cezalandırılması yerine geçer. Kişi din ve vicdanı yanında ahlakça da hür olmalıdır (Doğan,2004:186).

İbrahim Şinasi (1826-1871)

1826 yılında İstanbul'da dünyaya gelen İbrahim Şinasi esasen Genç Osmanlılar adlı gurubun fikirlerinin oluşmasında etkili olmuş bir kişiliktir. Şinasi Osmanlı Devletinde ki ilk özel ve muhalif gazete olan Tasvir-i Efkar'ın düşünürleri arasındadır. O zamana kadar sadece seçilmiş aydınların eleştirisi ile karşılaşmış olan Osmanlı yönetimi, Şinasi ile halkçı bir anlam kazanmıştır.

Şinasi'ye göre; Avrupa'yı çağın en büyük gücü haline getiren akıl ve kanundur. Kanun adeta bu yeni dinin getirdiği hükümlerin temelidir. İslamiyet'in bir cahiliyet dönemini kapadığı gibi, bu devirde bir zulüm ve cehalet devrini kapamıştır. Akıl ve adalet devrini getirmiştir. Şinasi hürriyeti tam manasıyla savunmaz, ona göre bir hükümdar tarafsız bir şekilde oturmalıdır. O yalnızca zulüm ve köleliğe karşı çıkmaktadır (Mardin, 1995:171).

Kurucuları arasında Şinasi'nin de bulunduğu ve Osmanlı da yayınlanan ilk özel gazete olan Tasvir-i Efkar, Osmanlı aydınlarının çeşitli konuları tartışıp çözüm üretme eğiliminde oldukları bir çeşit forum niteliğindedir. Ayrıca en önemli özellikleri arasında, Avrupa da ki entelektüel düşünceleri takip etmek ve Türkçe edebiyat dilinin klasik formunu kazanması olarak gösterilebilir. Bunun sonucu olarak da Tasvir-i Efkarın ve Şinasi'nin önemi daha açık bir biçimde ortaya konulabilmektedir. Şinasi'nin Tasvir-i Efkar vasıtası ile yaptığı katkılar Avrupa da ki liberal siyasal temaların Osmanlı Devletinin sorunlarını tartışanlar arasında daha geniş bir kitleye yayılmasını sağlamıştır (Köker,2008:184).

Fransız Devriminden hemen önce ortaya çıkan klübler ve gazeteler çevresinde oluşum gösteren ve 19. yüzyıl ortalarında daha ziyade liberal çevrelerin etkin olduğu toplumsal ve siyasal sorunların tartışıldığı, yeni kamusal alana benzeyen bir oluşumun ortaya çıktığı söylenebilir. Şinasi'nin öncülük ettiği Tasviri efkar ile birlikte Osmanlıda il defa devlet ve toplum sorunlarının saray ve çevresi dışında tartışılmaya başlandığı bu

tartışmalara katılan Osmanlı aydınlarının aynı zamanda bürokrat kimlikli olmaları , ama bu tartışmalara bürokrat oldukları için değil, toplumsal ve siyasal olaylara çözüm arayan kişiler oldukları, böylece Tasviri Efkarın yeni bir iletişim ortamı yarattığı unutulmamalıdır (Köker,2008:185).

Ali Suavi (1839-1878)

Ali Suavi demokrasi, insan hakları, eşitlik gibi Batılı kavramların Osmanlıya girmesinde etkili olan düşünürler arasında gelmektedir. 1860 lı yıllarda Osmanlıya giren Batı basınıyla Osmanlıya kamuoyuna sunulan "hürriyet" kavramı üzerine Ali Suavi'nin "Serbestlik" yazısıyla kaleme aldığı bir makalesi bulunmaktadır. Ona göre serbestlik başı bir yere bağlı demektir. En üst düzeydeki diplomattan en aşağıdaki kişiye kadar kanuna ve nizama bağlılık Ali Suaviye göre serbestliktir. Avrupalıların aşağıdan yukarıya doğru serbestlik anlayışını Ali Suavi anarşinin ve kargaşanın kendisi olarak tanımlar (Doğan,2004:187). Suavi başıboşluğun karşısında olmuştur. Başı boşluğa ve anarşiye imkan sağlayacak bir serbestliği onaylamaz.

Ali Suavi aynı yönetim altında farklı milletlerin bir araya getirilebilmelerinin güçlüğü düşüncesinde Avrupa'nın sanayi devriminin devam ettirilebilmesi için başlattığı yayılmacı politikasının rolü olduğunu varsayar. Suavi, Rusya'nın Hive'yi istilası ve Fransa'nın Cezayir'e girmesini bir Osmanlı aydını olarak içine sindirememiştir. Özellikle 5 Temmuz 1930 tarihinde Fransa'nın Cezayir'i işgal etmiş olması onun için demokrasinin arkadan bıçaklanmasıdır. Suavi kamuoyuna çok değer verir, Ona göre eğer bir yerde kamuoyu görüşüne riayet varsa sahih (sağlıklı) bir cumhuriyet ve cumhur vardır. Yine Ali Suavi'ye göre meşruti yönetimi ayakta tutan "constitution" yani meclistir. (Doğan,2004:189).

8. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi

İnsan haklarının cumhuriyet dönemi açısından gelişimi incelendiğinde, Atatürk'ün düşünce ve uygulamalarının gelişim sürecinde büyük rolü vardır. Atatürk uygar ve medeni bir toplumun ancak insan hakları temelinde biçimlenebileceğine inanmış ve toplumunda ancak bu şekilde medeni bir topluma dönüşebileceğini düşünmüştür. Mustafa Kemal Atatürk halka seslenirken yaptığı bir konuşmada şunları söylemiştir. " Bu vatan, oğullarımız ve çocuklarımız için cennet haline getirilmeye elverişlidir. Ona böyle bir gelecek yakışır. Artık milletimiz insanca yaşamasını bilsin, insanca yaşamanın nelere bağlı olduğunu öğrensin ve o yalda dökülsün" (Doğan, 2004:258).

Atatürk çağdaş uygarlıktan bahsederken Batı uygarlığını kastediyordu. Fakat bu medeniyet anlayışı onun gözünde sadece batılıların geliştirmiş olduğu insan hakları anlayışı yada Hıristiyan uygarlığı anlamında değildi. Ona göre insan hakları bütün dünyanın evrensel malıydı. Ulus ancak bu evrensel uygarlığı benimseyerek kalkınabilir ve ilerleyebilirdi. Böylelikle Atatürk yapmak istediği devrimleri sıkı ve katı bir diktatöryal doktrine bağlamaksızın, akılcı ve hümanist bir temel üzerine kurmuştur.

Atatürk çağdaşlaşma sorununu köktenci ve bütüncü bir yaklaşımla ele almıştır. Bütünlük içerisinde olmayan yarım ve bağdaştırıcı yöntemlerle, batı medeniyetine ve onların insan hakları noktasında ulaştıkları seviyeye ulaşılamayacağını düşünüyordu. Hem şeriata bağlı kalmak hem Batılı hukuk sistemini kabul etmek, hem katı ve statik din kurallarını devlet hayatında geçerli tutmak, hem de dinamik atılımlar yapmak ve özgürlükçü bir düzene ulaşmak imkansızdı. Geçmişe bakarak Tanzimat ve Meşrutiyetin ikiciliği ve tavizciliğini gören Atatürk, bunlardan kesinlikle uzaklaşılması gerektiğini biliyordu. Her şeyden önce devlet düzenini laik temeller üzerine kurmakla, geçmişte bütün ileri adımları köstekleyen engelleri ortadan kaldırmak istemiştir. (Kapani, 1987: 135).

9. Cumhuriyet Döneminde Anayasal Gelişmeler

9.1. Cumhuriyet Öncesi Anayasal Gelişmeler ve Teşkilatı Esasiye Kanunu

Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi, İnönü zaferinin ardından 21 Ocak 1921 de ilk Anayasasını kabul etmiştir. 1921 Anayasasının resmi adı Teşkilat-ı Esasiye kanunu olarak da bilinmektedir.

1921 Anayasasında ilk kez milli egemenlik ilkesi kabul edilmiştir. Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu bildirilmiştir. Olağanüstü bir dönemin Anayasası olduğu için meclis hükümeti sistemini kabul etmiş, yasama ve yürütmenin mecliste olacağı hükmü belirlenmiştir. Ayrıca bakanların meclis üyeleri tarafından, meclisin salt çoğunluğu ve teker teker seçileceği hükmüne yer verilmiştir. Bununla beraber bir hükümet başkanı olmadığı için meclis başkanı aynı zamanda hükümetinde başkanı sıfatındadır.Yerinden yönetim ilkesini kabul etmiş, yargıdan ve temel haklardan hiç bahsetmemiştir (Oktaylar, 2014:54).

9.2.Cumhuriyet Sonrası Anayasal Gelişmeler ve 1924 Anayasası

1924 Anayasasına yapılan en önemli eleştirilerden bir tanesi, kişi özgürlüklerini sıraladığı halde bunları bir güvence altına almamış olmasıdır. Anayasaya aykırı çıkarılabilecek yasaların denetimsizliği ve dava yolunun bulunmaması tartışma konusu olmuştur. 1924 Anayasasının özgürlük kavramı 1789 Fransız Vatandaş ve İnsan Hakları Beyannamesindeki özgürlük anlayışı şeklindedir.Yani doğal hukuk olarak bir kişinin özgürlüğü diğer kişinin özgürlük alanının başladığı yerde bitiyordu.1924 Anayasası bu anlamda hakların genel hükmü anlamında ve sınırlamalarda " Sözleşmelerin, çalışmanın, mal edinme ve hakkını kullanmanın , derneklerin ve ortakların hakları kanunla belirlenir" hükmünü uygulamıştır (Akıllıoğlu, 1995:125).

Devletin temel niteliğinin Cumhuriyet, dininin İslam ve egemenliğinin kayıtsız şartsız millete ait olduğu belirlenmiş, ayrıca meclis hükümeti ile beraberinde parlamenter

sistem arasındaki karma sistem benimsenmiştir. Yürütme yetkisi Cumhuriyetin ilanı ile Cumhurbaşkanına geçmiş, kuvvetler birliği görevler ayrılığı ilkesi kabul edilmiştir. Mahkemelerin ulus adına görev yaptıkları ve Anayasanın üstünlüğü ilkesi yine 1924 Anayasasında kabul edilip hükme bağlanmıştır. Klasik temel hak ve özgürlükleri sıralamak ve kısaca açıklamakla yetinildiği temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmadığı görülmektedir (Oktaylar,2014:56). 1937 yılında Atatürk ilke ve inkılapları Anayasaya dahil edilmiş, 1928 yılında yapılan değişikliklerle devletin dininin İslam olduğu ifadesi Anayasadan çıkarılmıştır. 1934 yılında yapılan değişikliklerle de kadınlara muhtarlık ve belediye seçimlerine katılma hakkından sonra millet vekili seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır.

1924 Anayasası o günün ahval ve şeraitlerine göre hazırlanmıştır. Bununla beraber çok partili siyasi bir hayatın olmayışı gibi durumlar neticesinde, siyasi partiler üzerinde herhangi bir kısıtlayıcılık öngörmüyordu. Örneğin ;Kazım Karabekir ve Rauf Orbay'ın önderliğinde kurulan Terakki Perver Cumhuriyet Fırkasının, Şeyh Sait ayaklanmasının ardından çıkarılan Takrir-i Sukun kanunu ve hükümetin sıkı denetimi ile kapatılması Anayasa üzerinde ki eksiklikleri göstermektedir.

9.3. 1961 Anayasası

Amme hukukumuz anlamında radikal değişiklikler 1961 Anayasası ile getirilmiştir. "Temel haklar ve hürriyetler" başlığı altında ayrıntılı ve çok sayıda hükmün Anayasaya girdiği görülmektedir. Burada ki en önemli gelişmelerden bir tanesi özgürlükler konusunda yaklaşımı ve yapmış olduğu yeni düzenlemelerdir. Ayrıca AYM yeni bir yargı organı olarak düzenlenmiştir.

1921 ve 1924 Anayasalarında olduğu gibi 1961 Anayasasında da doğal hukuk kavramının terk edilmediği görülmektedir. 1961 Anayasasını diğer Anayasalardan ayıran en önemli gelişme, ilk defa ekonomik ve sosyal haklara yer vermekle birlikte temel haklar kavramı "olan hukuk" yaklaşımı ile 1961 Anayasasına girmiştir. Başlangıç kısmında belirtilen "insan haklarına saygılı olma" vurgusu iç hukuk sisteminin tümüyle

insana saygılı olunacağını varsaymaktadır. Temel hakları belirten 1961 Anayasası bunun yanında temel ödevleri de belirtmiş ve Anayasa Mahkemesi organını kabul ederek hukuk devleti ilkesine önemli bir adım atmıştır (Akıllıoğlu, 1995:132).

1961 Anayasası daha öncesinde yürürlükte olan 1921 ve 1924 Anayasalarından farklı olarak TBMM yi, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosundan oluşan çift meclisli bir yasama organı şeklinde düzenlemiştir. 1961 Anayasasının 70. maddesi Milli Birlik Komitesi üyelerine, TBMM nin Cumhuriyet Senatosu kanadında ömür boyu seçilebilecek bir üyelik statüsü sunmuştur. 1924 Anayasasının Milli Savunma Bakanına karşı sorumlu kıldığı Genel Kurmay Başkanı, 1961 Anayasasının 110. maddesiyle Başbakana karşı sorumlu kılınmıştır. Böylece Genel Kurmay Başkanlığının devletin genel durumu içerisinde ki konumu yükselmiştir (Yazıcı, 2009:83).

1960' lı yılların sonlarına doğru çıkan siyasal şiddet ve terör eylemlerinin önlenmesi amacıyla 12 Mart 1971 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri bir muhtıra yayınlayarak mevcut hükümetin değişmesini istemiştir. Ordu desteği ile partiler üstü bir hükümet kurularak 1961 Anayasasında çeşitli değişiklikler öngörülmüştür. Bu değişikliklerle üniversitelerin özerkliği zayıflatılmış ve TRT nin özerkliği kaldırılmıştır. Sıkıyönetim sebepleri artırılmış ve askeri otorite güçlendirilmiştir. Bazı temel haklara özel kısıtlamalar getirilmiş ve devlet memurlarının sendika kurma hakkı kaldırılmıştır.

9.4. 1982 Anayasası

12 Eylül 1980 de Türk Silahlı Kuvvetleri, ülkenin yönetimine el koydu. Genel Kurmay Başkanının başkanlığında , Kara, Deniz, ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanından oluşan Milli Birlik Konseyi meclisi ve hükümeti feshetmiş ve kurucu meclis oluşturmuştur. Kurucu meclis, Milli Güvenlik Konseyi ve Danışma Meclisi olarak ikiye ayrılmıştır.

Asıl olarak 1961 Anayasasının sağlamış olduğu temel hak ve kuralları yinelemekle beraber, özellikle hak kısıtlamalarında ki artış Anayasanın "sınırlamayı asıl

özgürlüğü istisna" haline getirdiği biçimde yorumlanmıştır. Yönetime tanınan yetkilerin artırılması ve değiştirilmesi adına yönetim usulleri başlığı altında yapılan düzenlemeler de idareye tanınan hakların genişletilmesinin yanı sıra, normal dönemlerde de hakların kısıtlanabileceğine yapılan vurgular dikkat çekicidir. Çünkü olağan üstü durumlarda yetkilerin sınırlandırılması uluslararası hukuka göre de normal sayılırken, buna karşılık olağan dönemlerde yapılan sınırlandırmalarla demokrasiyi bağdaştırmak güçtür (Akıllıoğlu, 1995:134)

1982 Anayasası diğer Anayasalardan daha sert ve kazuistik bir yöntemle hazırlanmıştır. Anayasayı değiştirmeye yönelik yapılacak adımlarda onay safhası eklenmiş, Cumhurbaşkanın onaylamadığı yasa tekliflerini referanduma götürme yetkisi verilmiştir. Değiştirilmesi teklif edilemeyecek hükümlerin sayısı artırılmış, Cumhurbaşkanının Anayasayı değiştirmeye yönelik teklifleri geri gönderme yetkisi ilk kez 1982 Anayasası ile getirilmiştir (Oktaylar,2014:59). Bu anlamda bir otorite artışı olduğu görülmektedir. Devlet içerisinde yürütme organları, yürütme organı içerisinde Cumhurbaşkanı güçlendirilmiştir.

9.4.1. 1995 Yılında Yapılan Demokratik Düzenlemeler

1982 Anayasasına yapılan bazı değişiklikler ile demokratikleşme yolunda adımlar atılmıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği yolunda önemli bir adım olan Gümrük Birliği Anlaşması öncesinde yapılan reformlar şu şekillerde sıralanabilir : (Akıllıoğlu, 1995:134).

Giriş bölümünde yer alan "12 Eylül 1980 harekatı" ve "Türk Milletinin meşru temsilcileri olan Danışma Meclisi tarafından hazırlanan, MGK da son şekli verilen" sözleri çıkarılmıştır

33. maddede yer alan ve dernek kurma özgürlüğünü düzenleyen derneklerin siyaset yasağına dair 4. fıkra kaldırılmıştır. Bu fıkrada dernek gibi tüzel kişilerin siyasi amaç gütmesi, siyasi faaliyetlerde bulunması, siyasi partilerle dayanışmaya girmesi,

sendika meslek kuruluşları ve vakıflarla ortak siyasal amaçlar izlenmesi yasaklanmıştı. Ayrıca kuruluş amaç ve şartlarını kaybeden veya kanunun öngördüğü yükümlülüklerini yerine getirmeyen derneklerin kendiliğinden dağılmış sayılacağına ilişkin 5. fıkra kaldırılmıştır.

33. maddeye ek olarak dernek faaliyetlerini kaybeden ve yetkili mercilerce dernek faaliyetlerinin durdurulması hakkındaki kararın 24 saat içerisinde hakim onayına sunulması, hakimin kararını 48 saat içerisinde açıklaması, aksi halde idari men kararının kendiliğinden kalkması eklenmiştir.

53. maddede yer alan toplu sözleşme ve kamu görevlilerinin kuracakları sendikalara ilişkin olarak getirilen hükümde, sendikaların toplu sözleşme ve grev hakkından mahrum olduğu, ancak yönetimle toplu sözleşme yapabilecekleri hükmü getirilerek, anlaşma veya anlaşmazlık durumlarında gereğinin yapılması için bakanlar kuruluna takdir yetkisi tanınmıştır.

67. maddede yapılan değişikliklerle özellikle yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının oy haklarını kullanabilmeleri için kanunla düzenleme yapılması benimsenmiş ve seçmen yaşı 22 den 18 e düşürülmüştür.

68. maddede yer alan siyasi partilerle ilgili hükümlerde önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklere göre 18 yaşını dolduranlar siyasi parti üyesi olabilir. Yüksek öğretim öğrencileri ile yüksek öğretim elemanlarının siyasi partilere üye olmaları ancak kanunla düzenlenebilir maddesi değiştirilmiştir.

69. maddede yer alan siyasi partilerin dernek, sendika, vakıf ve kooperatifler ile meslek kuruluşları ile ilişki içerisinde bulunmayacakları hükmü kaldırılmıştır.

75. maddenin TBMM'nin üye sayısını 450 olarak saptayan hükmü 550 olarak değiştirilmiştir.

9.4.2. 2001 ve 2004 Yıllarında Yapılan Demokratik Düzenlemeler

1982 anayasasının kişi temel hak ve hürriyetlerine karşı sert ve otoriter duruşu 2001 yılında yapılan değişikliklerle büyük ölçüde değiştirilmiştir. 2004 yılında yapılan değişikliklerle de Anayasaya daha demokratik bir ruh kazandırılmıştır.

2001 yılında yapılan Anayasa'nın geçici 15. maddesinde yer alan yargı bağışıklığı kuralını yürürlükten kaldırarak anayasal uygunluk ve denetim ilkelerinin uygulanması sağlanmış ve temel hak ve hürriyetlerin anayasal güvenceleri güçlendirilmiştir. 2001 yılında yapılan bir diğer değişiklik ise parti kapama davaları ile ilgilidir. Parti hürriyetlerinin alanı genişletilmiş ve bir siyasi partinin hangi şartlar doğrultusunda Anayasaya aykırı faaliyetlerin odağı haline gelmiş sayılacağı açıklanmış odak haline gelmenin yoğunluğuna göre, bu siyasi partilere farklı müeyyideler öngörülmüştür(Yazıcı,2009:12). Böylelikle bir siyasi partiyi tamamen kapamanın alternatifi olan başka yollarda ortaya çıkmıştır. Örneğin; devletten alınan mali yardımın tamamen kesilmesi veya kısmen mahrum bırakılması gibi seçenekler ve yaptırımlar konulabilmiştir

Bunlara ek olarak kolluk kuvvetlerine salahiyet veren kanunda yer alan göz altı süresi 15 günden 4 güne indirilmiş, ölüm cezasının verilebileceği durumlar, savaş veya çok yakın savaş tehdidi halinde işlenen suçlar ve terör suçlarıyla sınırlandırılmıştır. Terör suçuyla ilgili hüküm 2002 yılında kabul edilen demokratikleşme paketi ile mülga edilmiştir. 2004 yılında da savaş suçlarında alınabilecek ölüm kararlarının mülgası yapılmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları doğrultusunda Anayasanın 15, 17, 87 . maddelerinde yer alan ölüm cezasına ilişkin ifadeler kaldırılarak Avrupa İnsan Hakları sözleşmesinin 13 nolu protokolünün imzalanması yönünde hiç bir engel kalmamıştır.

Anayasayı düzenleyen eşitlik ilkesi üzerinde değişiklik yapılarak, temel hak ve özgürlüklerin alanı genişletilmiştir. 1982 Anayasasının 10. maddesi daha önce "*Herkes,*

dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep, ve benzeri sebeplerle ayrım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir" hükmüne yer vermekteydi. 2004 yılında yapılan düzenlemelerle kadının sosyal konumu üzerinde yapılan iyileştirme ile "*Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür"* hükmü eklenmiştir. Bu yılda yapılan diğer değişikliklerden bazıları 24. maddede çocuklar, 25. maddede yaşlılar ve 26. maddede ise bedensel özürlülerin korunmasına yönelik çalışmalar olmuştur. Nihayet milletlerarası uyumsuzluğa neden olan 90. madde aynı yıl değiştirilmiştir. Bu değişiklik Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi ile diğer milletlerarası anlaşmaların uygulanmasını sağlamıştır (Yazıcı,2009:14)

10. Türk Demokratikleşme Sürecinde Parlamenter sistem

10.1 Tek Partili Dönem

Cumhuriyetin ilk yılları ile beraber 1945 yılına kadar geçen döneme tek parti dönemi denmektedir. 1945 yılından sonra ise Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçiş dönemi başlamıştır. Cumhuriyet döneminin ilk yarısında başat parti olan Cumhuriyet Halk Fırkasının 1945 yılına kadar muhalefet ve iktidar anlamında karşısına çıkan kalıcı bir parti olmamıştır. Bunun nedeni bir yasal zorunluluktan değil, dönemin karakteristik yapısından kaynaklanmaktadır.

Bazı dönemlerde Cumhuriyet Halk Partisi çoklu demokratik hayata geçiş çalışmalarında bulunmuştur. Bu denemelerin ilki Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na (TFC) aittir. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası 17 Kasım 1924 tarihinde Mareşal Kazım Karabekir tarafından kurulmuştur. Parti bir yıl gibi kısa bir süre içerisinde rejim muhalifi şeriat yanlılarının odağı haline gelmesi ve Şeyh Sait İsyanı ile İzmir suikastında parmağı olduğu düşüncesiyle kapatılmıştır. Partinin kapatılması ile devam eden davalar sonucunda İzmir suikastı ile ilişkisi olduğu düşünülen 17 kişi idam edilmiştir. İkinci deneme Serbest Cumhuriyet Fırkası ile olmuştur, Atatürk tarafından muhalefet oluşturulmak amacıyla kurulan parti Ali Fethi Beyin başkanlığında sadece 3 ay geçirebilmiştir. Bu süre zarfı içerisinde olağanüstü bir ilgi görmüş ve katıldığı ilk

belediye seçimlerinde bazı bölgelerde beklenmedik bir başarı elde etmiştir. Böyle bir partinin o günün şartlarına uymadığını ve ülke için hayırlı olmadığını düşünen Ali Fethi Bey partiyi feshetmiştir (Mert, 2008:15)

Bu iki partinin yeni kurulan Türk demokratik parlamenter sisteminde beklenen sonuçları vermemesi ile 1945 yılına kadar yeni parti kurma çabası içine girilmemiştir.

10.2. Çok Partili Döneme Geçiş Denemeleri (1945-1960)

İkinci Dünya Savaşının 1945 yılında sona ermesi ile esen bağımsızlık ve demokrasi rüzgarları ülkemizi de etkisi altına almış ve bu ortamın etkisi Türkiye'de çok partili döneme geçiş aşamalarını başlatmıştır. İlk olarak 18 Temmuz 1945 yılında kurulan Milli Kalkınma Partisi ile muhalefet çalışmalarına başlanmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi, 7 Ocak 1946 yılında kurulan Demokrat Parti ile ilk gerçek muhalefet hareketleriyle karşılaşmıştır. Demokrat Parti kurulduğu ilk zamanlarda etkisini göstermeyi başarabilmiş CHP'nin baskıcı yönetiminde yumuşamalar meydana getirmiştir. Bunun sebebi halktan daha büyük destek ve oy alabileceği ve iktidar olabileceği öngörüsü olmuştur (Mert, 2008:16).

Celal Bayar tarafından kurulan Demokrat Parti de (DP) belli bir sınıfa dayalı yapıya sahipti. Demokrat Parti, Maurice Duverger'in " Parlamentodan Doğan Partiler" tiplemesine uygun bir parti olarak CHP nin oligarşik duruşunun daha dışında asker, sivil, aydın, yoksul gibi kesimler tarafından da benimsenmiş ve tutulmuştur. Bu oluşum tek partili parlamenter sistemin bir baskı aracı haline gelmesi ile karakterizedir. Ayrıca tüm kesimlere ekonomik vaatlerde bulunulmuş olması da bu karakteristik özelliğin bir başka ayağıdır (Koçak, 2002:29).

Çok partili hayata geçiş yapan yeni Türkiye'nin ilk seçimleri 1946 yılında yapılmıştır. Fakat Demokrat Parti seçimlerden malubiyetle çıkmıştır. Seçimlerde uygulanan açık oy kapalı (gizli) sayım nedeniyle halk istediği kararı rahatça sandığa yansıtamamıştır. 14 Mayıs 1950 yapılan seçimlerde ise %53 gibi bir oy oranıyla TBMM

nin %84 lük kısmında temsil hakkı kazanan Demokrat Partiye karşılık, CHP %40 lık oyla 69 milletvekiliyle temsil edilebilmiştir. 1954 yılında yapılan seçimlerde de %56.6 lık bir oy oranına sahip olan Demokrat parti 503 milletvekilini parlamentoya sokarak iktidarını perçinlemiştir (Mert, 2008:18). Fakat Demokrat Partinin iktidarı elinde bulundurduğu süre zarfında çıkardığı bazı kanunlar muhalefet, basın ve sivil toplum kuruluşları tarafından çokça eleştirilmiştir. 1960'lı yıllara doğru artan baskılar sonucu sert tartışmalar yaşanmış ve ülkenin kaosa gitmesi nedeniyle 27 Mayıs 1960 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri gerçekleştirdiği bir ihtilalle yönetime el koymuştur. Cumhuriyet döneminin ilk çok partili hayata geçiş denemeleri de böylelikle kesintiye uğramıştır.

10.3. 1960-1980 Dönemi

Çok partili hayata geçiş denemelerinin kesintiye uğramasının üzeriden 1 yıl gibi bir süre geçtikten sonra, 1961 yılında yapılan yeni Anayasa ile sistem yeniden işlemeye başlamıştır. Gerekli düzenlemelerle siyasi hayatın temel unsurları sayılan partiler, 1961 anayasasının 56 ve 57 . maddelerinde yerlerini almışlardır.

1961 anayasasının 56. maddesinin ilk fıkrası, vatandaşların parti kurması ve bu usullere göre kurmasını, partilere katılmasını ve çıkma haklarını güvence altına almıştır. Buna göre; " Siyasi partiler, ister iktidarda, ister muhalefette olsun, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır." (m.56/3) Siyasal partiler "serbestçe faaliyette bulunurlar" (m.56/2) " Siyasi partiler ancak Anayasa Mahkemesi kararı ile kapatılabilirler" (m.57/4) Bu maddelerle Anayasa derneklerle siyasi partileri ayırmış ve siyasi partileri güvence altına almıştır. (Koçak, 2002:33) Daha önce dernekler yasasının kapsamına giren siyasi partiler, 1961 Anayasası ile farklılaşarak siyasi parti hükmünü almışlardır. Artık önceden izin alma gibi yükümlülükleri bulunmayan partilerin, kendilerine getirilen farklı düzenlemelerle uymak zorunda oldukları kurallar belirlenmiştir.

Bu dönemle birlikte Türk Hukuk ve siyasi hayatına başka bir organ eklenmiştir. Anayasa Mahkemesi adı ile kurulan bu yüksek yargı organı partileri denetleyip, onlar

hakkında içtihat yapma hakkına sahip olmuştur. 1961 Anayasası ile partilerin uymak zorunluluğunda olduğu kurallar bulunmaktadır. Bunlar:

> Madde 57 - Siyasi partilerin tüzükleri, programları ve faaliyetleri, insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne uygun olmak zorundadır. Bunlara uymayan partiler temelli kapatılır (1961 Anayasası m.57/1).

> Madde 19 - Devletin sosyal iktisadi , siyasi ve hukuki temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya şahsi çıkar veya nüfuz sağlamak amacıyla her ne surette olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar eden ve kötüye kullanan veya bu yolda başkasını kışkırtan siyasal partiler, Anayasa Mahkemesince kapatılır .(1961 Anayasası m.19/5).

Maddelerden görüldüğü üzere ilk defa parti kapama terminolojisinin Anayasaya girdiği görülmektedir. Parti kapama davalarına bakma yetkisi Anayasa Mahkemesine verilmiştir.

1961 Anayasası 9 Temmuz 1961 yılında halk oylamasına sunulmuş ve partilerin yeniden faaliyet göstermesine izin verilmiştir. 1961 genel seçimlerinden sonra Türkiye'de 1965, 1969, 1973, 1977 yıllarında seçimler yapılmıştır. Bu dönemde Anayasa Mahkemesi tarafından parti kapamalarının yapıldığı görülmektedir. 12 Eylül 1980 tarihine kadar altı siyasi parti yüksek mahkeme tarafından kapatılmıştır. Kapatmaların günümüze kadar devam etmesi tepkilere neden olmuştur (Mert, 2008:21).

10.4. 1980 Dönemi

1960 ve 1971 yıllarında ki kesintilerden sonra 12 Eylül 1980 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri tekrardan yönetime el koymuş ve üçüncü kez çok partili demokrasi

hayatı kesintiye uğramıştır. Milli Güvenlik Konseyinin denetiminde Danışma Meclisince hazırlanan yeni Anayasa 7 Kasım 1982 yılında halk oyuna sunulmuş ve kabul edilmiştir. Fakat 1981 Anayasasının halka doğru bir biçimde anlatılmaması bu konudaki Basın Yayın faaliyetlerinin eksik olması ve olumlu-olumsuz yönlerinin tüm boyutlarıyla tartışılamaması nedeniyle gerçek demokratik meşruluğunun olup olmadığı tartışma konusu olmuştur (Mert, 2008:21).

1981 Anayasasının kabulünden sonra, 22 Nisan 1983 tarihinde yürürlüğe giren ve halen yürürlükte olan 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu kabul edilmiş ve Milli Güvenlik Kurulunun 24 Nisan 1983 tarih ve 74 sayılı kararıyla siyasi parti faaliyetlerinde bulunmayı men eden Konsey kararını yürürlükten kaldırdığını açıklamasıyla çok partili siyasi yaşam tekrardan başlamıştır (Yanık ve Özcan, 2007:28).

6 Eylül 1987 yılında yapılan halk oylaması ile siyasi yasaklı olan ve siyasetten uzaklaştırılan parti liderlerinin yeniden siyasete dönme yolu %50 nin üstünde alınan oyla kabul edilmiş ve oylamanın hemen ardından 1987 yılı seçimlerine gidilmiştir. 29 Kasım 1987 yılında yapılan genel millet vekili seçimlerini Anavatan Partisi %36.31 oy oranıyla galip gelmiştir.

Üçüncü Bölüm

1.Türkiye'de İnsan Hakları Bağlamında Temel Hak ve Özgürlükler

1.1 1982 Anayasasına Göre Temel Hak ve Hürriyetlerin Tanımı ve Niteliği

İnsan için vazgeçilmez, olmazsa olmaz hak ve hürriyetler temel hak ve hürriyetler kapsamındadır. İnsan tabiatı gereği doğuştan getirdiği yada sonradan kazandığı bir takım haklara ve hürriyetlere sahiptir. En temel anlamda insanın yaşaması, çalışması, üretim faaliyeti içerisine girmesi bütün bu haklar içerisine girmektedir. Toplumun sağlıklı bir şekilde işlemesi bu hakların kullanımına bağlıdır.

Filozof Herbert Spancer'ın ünlü benzetmesi ile " kişinin hürriyeti bir başkasının hürriyetinin başladığı yerde biter". Bu doktrin 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları bildirgesinin 4. maddesinin biçimlendirilmesinde etkili olmuştur. Bildiriye göre;

> Madde 4- Hürriyet, başkasına zarar vermeden ve her şeyi yapabilmekten ibaret olup her sahsın doğal haklarını kullanması diğer toplum üyesinin aynı haklardan istifadelerini sağlayan sınırlarla sınırlandırılmıştır. Bu sınır yalnız yasa tarafından belirlenebilir

Bu anlamda hak ve hürriyetler insana bir takım sorumluluklar yüklemektedir. Bu anlamda hürriyet vatandaşlara tanınan hakların kötüye kullanılması ile toplum huzurunu bozacak eylemler için kullanılamaz.

1.2. 1982 Anayasasına Göre Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması

1982 Anayasası temel hak ve hürriyetleri şu şekilde tanımlar:

> Madde 12 - Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilemez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler,

kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder (TC Anayasası m.12).

Buna göre 1982 Anayasasında yer alan temel hak ve özgürlükler şunlardır : (https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf)

- Kişinin dokunulmazlığı manevi ve maddi varlığı
- Hiç kimsenin zorla çalıştırılamayacağı
- Kişi hürriyeti ve güvenliği
- Özel hayatın gizliliği ve korunması
- Konut dokunulmazlığı
- Haberleşme hürriyeti
- Yerleşme ve seyahat hürriyeti
- Din ve vicdan hürriyeti
- Düşünce ve kanaat hürriyeti
- Düşünceyi yayma ve açıklama hürriyeti
- Bilim ve sanat hürriyeti
- Toplantı yapma hak ve hürriyeti
- Temiz bir çevrede yaşama hürriyeti
- Mülkiyet hakkı

Mevcut Anayasamız temel hak ve hürriyetleri tek tek sıralayarak güvence altına almıştır. Ancak yinede 1982 Anayasasının hürriyetlere getirdiği bazı sınırlamalar bulunmaktadır:

> Madde 13 -Temel hak ve hürriyetler devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, milli egemenliğin, Cumhuriyetin, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın, ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın özüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir. Temel hak ve özgürlüklerle ilgili

genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz. Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir (TC. Anayasası, m.13).

1.2. 1982 Anayasasına Göre Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılmasının Durdurulması

İnsanın bir takım hak ve hürriyetlere sahip olması onları kötüye kullanması ve özelliklede başkalarına zarar verecek şekilde kullanmasını haklı gösteremez. Bu nedenle anayasamız hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılma hallerini 14 . maddesinde belirlemiştir. Buna göre Anayasamızda yer alan hak ve hürriyetlerden hiç biri;

a- Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü,
b- Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek
c- Temel hak ve hürriyetleri yok etmek
d- Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yapmak amacıyla kullanılamazlar (TC. Anayasası, m14).

Temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının olağanüstü şartlar ve olaylar karşısında durdurulması söz konusu olabilmektedir. Anayasamız temel hak ve hürriyetlerin durdurulmasının hangi hallerde söz konusu olabileceğini belirtmiştir. Anayasamızın 15. maddesine göre ;

a- Savaş hali
b- Seferberlik hali
c- Sıkıyönetim hali
d- Olağan üstü hal gibi durumlarda "milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla" kısmen ve ya tamamen durdurabilir (TC. Anayasası, m15).

2. 1982 Anayasasına Göre Kişinin Hak ve Hürriyetleri

2.1 Kişi Dokunulmazlığı

Anayasamızın 17. maddesi kişi hak ve hürriyetleri kapsamında kişinin maddi ve manevi varlığını şu şekillerde açıklamaktadır :

"Herkes yaşama maddi ve manevi varlığı koruma ve geliştirme hakkına sahiptir"

"Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz, rızası olmaksızın bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutamaz"

"Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz"

2.2 Kişi Hürriyeti ve Güvenliği

İnsanın hür ve güvenli bir şekilde yaşaması onun en temel haklarından bir tanesidir. Anayasamızda bu "kişi hürriyeti ve güvenliği" başlığı altında ye almaktadır. Buna göre; "herkes" kişi güvenliği ve hakkına sahiptir. Hiç kimse kanuni bir neden olmaksızın tutuklanamaz. Kimse kanunda belirtilen yakalama ve tutuklama halleri dışında hürriyetinden yoksun bırakılamaz

Ayrıca 1982 Anayasasının 19. maddesi yakalama ve tutuklama sebepleri hakkında şu şekillerde ayırıcı bilgiler vermektedir:

> Madde 19 -Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için

tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yokedilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir. Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir. (TC Anayasası, m.19).

2.3. Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması

Özel hayat şu şekilde tasvir edilebilir; kişinin başkalarından farklı olarak , yalnızca kendine özgü ve ayrıntıları sadece kendinin bilebileceği, şahsa ait olan hayattır. Bu nedenle kendi içersinde kişiye özgü bir gizlilik bulundurur. Anayasamızın 20. maddesi " herkes özel hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir" maddesiyle özel hayatı koruma altına alır. Anayasamızın 20. maddesi bu konuya şu üç aşamada içtihat getirmektedir:

2.3.1. Özel Hayatın Gizliliği

Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, üstüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça, kimsenin üstü, özel kağıtları ve eşyası aranamaz, bunlara el konulamaz

2.3.2. Konut Dokunamazlığı

Kimsenin konutuna sebepsiz dokunulamayacağına dair maddesi (m.21) bu konudaki görüşünü şu şekilde tanımlamaktadır:

> Madde 21 - Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça, gecikmesinde sakınca bulunulan hallerde de kanunla yetkili kılınan merci emri bulunmadıkça, kimsenin konutuna girilemez,arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz (TC. Anayasası, m.21).

2.4.Haberleşme Hürriyeti

Özel hayatın gizliliğinin korunması anlamında ele alınan bir diğer hürriyet ise haberleşme ve bunun gizliliği ilkesidir. Haberleşme hakkının tadil, tebdil edilmesi yada ilga edilerek kaldırılması veya engellenmesi kişi hürriyetinin kısıtlanması anlamına gelmektedir. Anayasamız bu hakkı vatandaşlarına tanımıştır. İlgili Anayasamızın maddesi hakkın kapsamını şu şekilde anlatmaktadır:

> Madde 22 - Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır Bu madde kanunla ilgili mercilerin emri bulunmadıkça kolluk kuvvetlerinin haberleşmeyi engellemeyeceği anlamına gelmektedir. Buna göre vatandaşın mektupları açılamaz, telefonları dinlenemez, e posta yada sosyal internet mesajları okunamaz (TC. Anayasası, m.22).

2.5. Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti

Anayasamıza göre herkes bir yerden başka bir yere yerleşme ve seyahat etme özgürlüğüne sahiptir. Anayasamızın 23. maddesi bazı istisnai durumların seyahat etme ve yerleşme hürriyetlerini sınırlandırabileceğine hükmeder. Suç işlenmesini önlemek, Sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek, kamu mallarını korumak amacıyla yerleşme hürriyeti sınırlandırılabilir. Seyahat hürriyeti ise; suç, soruşturma ve kovuşturma sebebiyle, suç işlenmesini önlemek amacıyla sınırlandırılabilir (TC. Anayasası, m.23).

2.6. Din ve Vicdan Hürriyeti

Anayasamızın 24. maddesi Din ve vicdan hürriyetine yer vermektedir. Buna göre herkes "Vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir bununla beraber kimse ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz, dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz".

Anayasamızın 24. maddesi din ve vicdan hürriyetinin sınırlarını şu şekilde çizmektedir: "

> Madde 24 - Kimse, devletin sosyal, ekonomik, siyasi ve hukuki temel düzeni kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne surette olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz (TC. Anayasası, m.24).

2.7. Düşünce ve Kanaat Hürriyeti

Fikir üretme, düşünme, yorumlama gibi faaliyetler insanı insan yapan ve diğer canlılardan ayıran özelliklerdir. İnsanın bu yeteneğini kullanabilerek üretim yapması bir hak ve hürriyettir. Anayasamız bu hürriyeti " düşünce ve kanaat hürriyeti" şeklindeki bir

başlık altında toplamıştır. Düşünce ve kanaat hürriyeti Anayasamızda şu şekillerde yer almaktadır: "Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebeple ve amaçla olursa olsun, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz;düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz." (TC. Anayasası, m.25).

2.7.1 Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti

Anayasamızın 26. maddesi düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti hakkında şu şekilde içtihat getirmektedir : "

> Madde 26 - Herkes düşüncelerini ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına, veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar (TC. Anayasası, m26).

Ancak Anayasamızın 26. maddesi yine düşüncenin açıklanmasının ve yayılmasının sınırlandırılması hakkını, madde içerisinde şu şekillerde açıklar :

> Suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, devlet sırrı olarak usulünce belirlenmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amacıyla" sınırlandırabilir.

2.8. Bilim ve Sanat Hürriyeti

Toplumun çağdaşlık açısından gelişmişlik göstergelerinden biriside bilim ve sanattır. Toplumların bilim ve sanat yönünden çağdaş göstergelere sahip olması, vatandaşların sanata ve bilime katılımı ile mümkündür. Sanat ve bilimin gelişmesi

hoşgörü ve hürriyet ortamının olmasına bağlıdır. Bu bağlamda Anayasamız vatandaşlarına bilim ve sanat hürriyeti tanımıştır. Anayasamızın 27 . maddesine göre :

"Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir"

"Yayma hakkı, Anayasamızın 1., 2. ve 3. maddelerini hükümlerinin değişmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz"

2.9. Toplantı Hak ve Hürriyetleri

İnsanlar belli amaçlarla dernek kurma, toplanma, toplantı ve yürüyüş düzenleme hakkına sahiptirler. Sosyal bir varlık olan insanın en tabi özelliği olan bu durum, insan temel hak ve hürriyetleri açısından önemli bir yer tutmaktadır. İnsanları bir araya getiren ortak düşünce ve amaçlar, insani duygu ve yetenekleri de gösterir. Anayasamız bu en doğal hakkı "toplantı hak ve hürriyetleri" başlığı altında toplamıştır.

2.9.1. Dernek Kurma Hürriyeti

> Madde 33- Dernek, belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek için kurulan yasal topluluktur. Bu topluluğun tüzel bir kişiliği vardır. Dernek kurmak için önceden izin almaya gerek yoktur. En az yedi kişi bir araya gelerek dernek kurulabilir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uyulacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir. (TC.Anayasası, m.33)

2.9.2.Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yapma Hakkı

Anayasamızın 34. maddesi herkesin " önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir" der. Ancak gösteriden

şüphelenme durumunda kolluk kuvvetleri gösteriyi 2 ay erteleyebilir yada gösterilere müdahale edebilir. (TC.Anayasası, m.34)

2.10. Hak Arama Hürriyeti

Toplum hayatı içersinde insanın bir takım haksızlıklara uğraması doğaldır. Bunlar doğal kişiler olabileceği gibi, tüzel kişilerde olabilir. Anayasamız bu gibi ikili ilişkilerde haksızlıksın giderilmesi amacıyla gerçek ve tüzel kişilere hak arama hürriyeti tanımıştır. Anayasamızın 36. maddesi " Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçamaz" (TC.Anayasası, m.33) hükmünü getirmiştir.

3. Mevcut Anayasamızın Basın Yayınla İlgili Hükümleri

3.1.Basın Hürriyeti

Anayasamızın 28. maddesi Basın ve Yayınla ilgili hükümleri düzenlemektedir. İlgili maddenin hükümlerine göre:

> Madde 28- Basın Hürdür ve sansür edilemez, Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz. Devlet basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır. Basın hürriyetinin sınırlandırılmasında, Anayasanın 26 ve 27. maddeleri hükümleri uygulanır.

Anayasamızın 28. maddesi Basın Yayın faaliyetlerinin hangi şekillerde sınırlandırılabileceği hakkında bilgiler vermektedir. Buna göre:

> Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye yada ayaklanma veya isyana

teşvik eder nitelikte olan ve ya devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı yazanlar bastıranlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Süreli ve süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hakim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletin bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlakın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunun açıkca yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir (TC.Anayasası, m.28)

3.2. Süreli ve Süresiz Yayın Hakkı

Mevcut Anayasamızın 29. maddesi süreli veya süresiz yapılabilecek yayınların mahiyeti ve nasıl yapılabileceğine dair hükümler içermektedir.

Buna göre: Madde 29 - Süreli yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, yayının durdurulması için mahkemeye başvurabilir (TC.Anayasası, m.29)

3.3 Basın Araçlarının Korunması

"Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz" (m.30)

4. İnsan Hakları İle İlgili Ulusal Düzeyde Hukuki Düzenlemeler

4.1. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu

Türk karma eğitim sistemini düzenleyen, amaç ve ilkelerini ortaya koyan kanun maddesidir. İlgili kanun yetişmekte olan, eğitim ve öğretim gören çocuk ve gençlerin haklarını nasıl koruyabilecek ve geliştirebileceği yönünde açıklamalarda bulunmaktadır. Ayrıca çocukların ve gençlerin gelişmeleri anlamında devletin üzerine düşen görevleri de açıklamaktadır. Kanunun genel amaçlarını ifade eden 1.ve 2. maddeleri Türk milletinin bütün fertlerinin " ülkesinin milli ve ahlaki ayrıca insani, manevi değerlerini benimseyen" insanlar olmalarının yanı sıra, "insan haklarına karşı ödev ve sorumluluklarını bilen" vatandaş olmaları istenir. Türk milli eğitim sisteminin temel ahlaksal altyapısı, insan haklarının eşitlikçi yapısına uygun olarak düzenlenmiştir. Bu anlamda Türk eğitim sistemi, dil cins,ırk ve din ayrımı gözetmeksizin herkese aynı mesafededir(Doğan, 2004:325) .

4.2. 6 Nisan 1949 Tarihli Bakanlar Kurulu Kararı

Bakanlar kurulunun 6 Nisan 1949 tarih ve 3/9119 sayılı bu kararı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirisinin Resmi Gazetede yayınlanarak çeşitli etkinliklerle kamuoyuna sunulmasını öngörmektedir. Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Başbakan Şemsettin Günaltay ve Bakanlar Kurulunun ortak istişareleri ve kararnameleri şu şekildedir:

"Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 10.12.1948 tarihli ve 217 sayılı kararıyla kabul edilen ilişik İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin Resmi Gazete ile yayınlanması ve bu beyanname ile radyo ve gazetelerde münasip neşriyatta bulunulması, Dışişleri Bakanlığının 28.3.1949 tarihli ve 36084/122 sayılı yazısı üzerine Bakanlar Kurulunun 6.4.1949 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır" Bakanlar Kurulunun almış olduğu karar 27 Mayıs 1949 tarihinde 7217 sayılı resmi gazetede yayınlanmıştır (Doğan, 2004:326).

4.3. İnsan Hakları Başmüşavirliği ile İlgili 26 Ağustos 1994 Tarihli Başbakanlık Genelgesi

Bu başbakanlık genelgesi ile İnsan haklarından sorumlu devlet bakanlığına bağlı olarak görev yapacak İnsan Hakları Başmüşavirliği kurulmasını öngörmektedir.

26 Ağustos 1994 tarih ve 13853 sayılı Başbakanlık genelgesi, İnsan Hakları Başmüşavirliği'nin kuruluş amacı ile göstermesi gerekli etkinlikleri de belirtmektedir. Başmüşavirliğin kuruluş amacı şunlardır

- İnsan haklarının korunması adına her türlü engelin aşılması
- İnsan hakları ihlallerinin üstüne gidilmesi ve üstünün örtülmeye çalışılmasının engellenmesi
- Uluslararası düzeyde mücadeleler verilmesi
- İnsan hakları ihlallerini soruşturmak ve gerekli araşılmalarda bulunmak
- İnsan hakları konusunda Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların gelişmelerini takip etmek
- Yurt içi ve yurt dışı mevzuatı güncelleştirecek öneriler hazırlamak
- Her aşama ve düzeydeki eğitim öğretim kurumlarında insan haklarının öğretilmesini güvence altına alacak öneriler hazırlamak

4.4. İnsan Hakları Koordinasyon Üst Kurulu

İnsan Hakları Koordinasyon Üst Kurulu, Başbakanlığın 9.4.1997 gün ve 1997/17 sayılı genelgesi ile insan hakları ile ilgili konularla görevli devlet bakanlığının başkanlığında, Başbakanlık, Adalet, İç İşleri, Dışişleri, Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıkları Müsteşarlarından oluşmuştur. Üst Kurulun görevleri genelgede şu şekilde belirlenmiştir(Doğan, 2004:327).

Genelge - İnsan Haklarına ait ihlallerin tespiti ve takip ederek değerlendirecek, kamu kurum ve kuruluşları ile resmi görevlilerin insan hak ve hürriyetlerine ilişkin uygulamaların yürürlülükteki mevzuata uygunluğunun temini maksadıyla ilgili bakanlıklar tarafından yürürlüğe konulan tedbir ve düzenlemeleri sürekli ve düzenli biçimde izleyecek, koordine edecek ve gerektiğinde geliştirilmesine yönelik öneriler ile yeni siyasal düzenlemelere ilişkin tavsiyeler oluşturarak Bakanlar kuruluna sunulmasını temin edecek. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi gibi kuruluşların denetim organlarının ele aldığı ülkemizle ilgili konuları takip ederek, ortaya çıkan sorunların çözümü yolunda izlenecek tutumu belirleyebilecek, gerekli görüldüğü hallerde, ilgili kamu ve özel kuruluşlar temsilcilerine toplantılarına katılmaya davet edebileceği gibi, teknik konularda uzmanlıklarından yararlanılmak üzere, konu ile ilgili uzman personelin görevlendirilmesini ilgili kuruluşlardan yararlanılmak üzere, konu ile ilgili uzman personelin görevlendirilmesini ilgili kuruluşlardan talep edebilecek.Belirleyebileceği konularda, teşekkül tarzını yine kendi tayin edeceği "Çalışma Grupları" kurabilecek ve çalışmalarında gerekli gördüğü bilgi ve belgeleri mevcut mevzuatımız çerçevesinde talep edilebilecektir (9.4.1997 gün ve 1997/17 sayılı genelge).

İnsan Hakları Koordinasyon Üst Kurulunun bugüne kadar yaptığı (57. hükümet dahil) bazı çalışmalar şöyle sıralanabilir:

a-) Yasa Çalışmaları

Kanuni faiz ve temerrüt faizine ilişkin kanunda değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısı. Tasarıyla, kamulaştırma bedelinin ödenmesindeki gecikmelerde 3095 sayılı kanunda belirtilen yasal faiz ve temerrüt faizi oranları günün koşullarına göre artırılmaktadır. Tasarı 15.12.1999 tarihinde 4489 sayılı kanun olarak TBMM de kabul edilmiştir (1999 tarih ve 23910 sayılı Resmi Gazete).

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun bir maddesinde değişiklik yapılması ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı. 1913 sayılı Memurin Muhakematı Hakkında Kanun-ı Muvakkan değiştiren tasarıyla, devlet memurları hakkında soruşturma açılması ve takibat yapılması kolaylaştırılmıştır (2.12.1999 tarih ve 23896 sayılı Resmi Gazete)

İşkence ve kötü muamelenin önlenmesine yönelik Türk Ceza Kanununun 243, 244 ve 354. maddelerini değiştiren kanun tasarısı. Tasarıya, işkence suçu genişletilerek yeniden düzenlenmiş ve cezası artırılmıştır. Ayrıca, gerçeğe aykırı belgenin işlenmiş bir suçu yahut işkence veya diğer zalimane davranış delillerini gizlemek veya bu delilleri yok etmek için düzenlenmiş olması hali ağırlaştırılmış sebep olarak kabul edilerek cezası artırılmıştır (29.8.1999 tarih ve 23801 sayılı Resmi Gazete)

Dördüncü Bölüm

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 66. Yılında Türk Basınında İnsan Hakları Kavramı ve Bu Bağlamda Yapılan Haberlerin Değerlendirilmesi: Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerine Yönelik Bir Uygulama

1.Problemin Tanımı

İnsan Hakları'nın bilinen en yaygın tanımı insanın insan olmaktan kaynaklanan hakları biçimindedir. İnsan Hakları kavramı birden bire ortaya çıkmamış, uzun bir tarihi mücadelenin arkasından önce insanların sonra toplumların zihninde canlanabilmiştir. İnsan onuru ve haysiyeti de gerek Türk Hukukunda gerekse Türk halkının vicdanında temel kavram olarak belirmiştir. Her toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da bu süreç belli bir zaman diliminde yeşermiş ve yerleşmiştir. İnsan haysiyetinin temel kavram olduğu bilinmekle birlikte, hangi kuralların insan haklarını koruduğu da tam olarak açık değildir. İkinci Dünya Savaşı öncesinde İnsan Hakları nosyonu ulusal ve uluslararası hukukta yaptırım sahibi değilken günümüzde ulusal ve uluslararası pozitif hukuk

2 Araştırmanın Amacı

Çalışmanın kuramsal boyutunda hak kavramı, hak ve hukuk kavramlarının birbirine olan yakınlığı, hak arama mücadeleleri ve buna bağlı olarak dünyada insan hakları kavramın ortaya çıkışı ve medeniyetler üzerinde yayılması, bu yayılmanın Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti üzerinde ki etkileri anlatılmıştır. Bu bölümde ise insan hakları kavramının sağ ve sol gazetelerde nasıl temsil edildiği, bu kavrama hangi oranlarda yer verildiği, insan hakları kavramını nasıl algıladıkları ve buna bağlı olarak; kişi hakları, kolektif grup hakları, toplumsal haklar üzerinde ki yayın sıklıkları inceleme konusu olmuştur.

Araştırmanın bu bölümünde ayrıca toplam haber sayıları ve bu haber sayılarının insan hakları ile ilgili yapılan haber sayılarına oranı, insan hakları ile ilgili haberlerin

yüzdesel dağılımları, kişisel, kolektif, toplumsal hak haberlerinin diğer haberlere oranlarına bakılarak analizler yapılmıştır.

3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmanın önemi aşağıda belirtilen yararları sağlayacağı düşünülerek hazırlanmıştır:

İnsan hakları kavramının ortaya çıkışı ve hak arama mücadelesinin tarihinin analizinin yapılabileceği;

İnsan hakları kavramının hangi medeniyetlerde neyi ifade ettiğinin anlaşılabileceği;

Dünya da insan hakları kavramının tarihsel alt yapısı ve medeniyetler üzerinde ki gelişim sürecinin nasıl geliştiği;

İnsan hakları kavramı ve demokrasinin, tarihsel altyapısının medeniyetimiz üzerindeki etkileri ve gelişim sürecinin nasıl olduğu;

İnsan haklarına ait kavramların kişisel, kolektif ve toplumsal haklar altında gazeteciliğimiz üzerindeki etkileri ve habersel alt yapısında sağ ve sol gazetelerimiz de sahiplenip sahiplenilmediği hakkında bilgi sahibi olunacağının üzerinde durulmuştur

4. Varsayımlar

Araştırma kapsamında aşağıda belirtilen varsayımlar test edilecektir ;

Hak, hukuk kavramları ve özgürlükler basınımız tarafından sahiplenilmektedir,
Hukuk ve özgürlükler kapsamında İnsan Hakları ile ilgili yapılan haberler Türk basınında belli bir yere sahiptir. Araştırmaya konu olan haberlerin sağ ve sol basında yer bulma sayısı, sıklığı ve şekli farklıdır. Bireysel haklar, toplumsal haklar ve kolektif haklar ile ilgili yapılan haberler sağ ve sol basında farklı sayılar ve sıklıklarda yer almaktadır

5.Araştırmanın Sınırları

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır: Türk basınını temsilen Cumhuriyet ve Yeni Şafak gazeteleri seçilmiştir Sağ ekol temsilini Yeni Şafak, sol ekol temsilini Cumhuriyet gazetesi yapmaktadır .Araştırma 1 aylık süre ile sınırlıdır. Bu bağlamda 1 Aralık-31 Aralık 2014 tarihleri arasında yer alan haberler ele alınmıştır.

6. Araştırma Yöntemi

Araştırmada içerik analizi (çözümlemesi) yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem psikoloji, tarih, siyaset bilimi, gazetecilik, sosyoloji, iletişim bilimleri gibi pek çok alanda kullanılabilen bir araştırma yöntemidir. İçerik çözümlemesi bir gözlemden ziyade bir terminolojik çözümleme yöntemidir. Bu çözümleme yönteminde kişilerin davranışlarını gözlemlemek yerine araştırmacı, var olan kaynakları, materyalleri ele alır ve çözümlemelerde bulunur

Özellikle ikinci dünya savaşı ve sonrası propaganda taktik ve tekniklerinin kullanıldığı bir dönemde içerik çözümlemesi kavramının geliştiği görülmüştür. Bu anlamda gerek konvansiyonel bir savaşın yaşandığı ikinci dünya savaşında gerekse soğuk savaş yıllarında propaganda tekniklerini iletişim yönünden incelemek oldukça büyük önem taşımıştır. Başlangıcından 1960 lı yıllara kadar, içerik çözümlemesinin gazetecilik, siyaset bilimi, sosyoloji alanlarda kullanıldığı görülmüştür. Bilgisayarların ortaya çıkmasıyla içerik çözümleme yönteminin psikoloji, tarih, etnoloji gibi bilimlerin içerisine de girdiği görülür. (Bilgin, 1988:40)

Beşinci Bölüm

Araştırma Verilerinin Analizi, Bulgular ve Yorum

1.Cumhuriyet Gazetesi Analizi

Tablo 1. 1 Aralık 2014 Tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı

Toplam Haber Sayısı	Dolaylı Yoldan İnsan Hakları İle İlgili	Doğrudan İnsan Hakları İle İlgili	Oranı
53	3	-	%5.6

Kaynak: 1 Aralık 2014 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi

Tablo 2.İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
1	1	1

Tablo 3. Haber Başlıkları

Bireysel Haklar- Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
Kendi Çocuğunu Dört Yıl Boyunca Hapsetmiş	Ayrımcılığı Damgaladılar	Amerikalılar Adalet İçin Uzun Yürüyüşte

Tablo 4. 2 Aralık 2014 Tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları Haberlerine Oranı

Toplam Haber Sayısı	Dolaylı Yoldan İnsan Hakları İle İlgili	Doğrudan İnsan Hakları İle İlgili	Oranı
66	-	1	%1.5

Kaynak: 2 Aralık 2014 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi

Tablo 5. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
1	-	-

Tablo 6. Haber Başlıkları

Bireysel Haklar- Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
AİHM ye Tüm Ozanlar Uğurladı	-	-

Tablo 7. - 3 Aralık 2014 Tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları Haberlerine Oranı

Toplam Haber Sayısı	Dolaylı Yoldan İnsan Hakları İle İlgili	Doğrudan İnsan Hakları İle İlgili	Oranı
71	1	2	%4.2

Kaynak: 3 Aralık 2014 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi

Tablo 8. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
1	1	1

Tablo 9. Haber Başlıkları

Bireysel Haklar- Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
Ortaçağ Kafası İçerisinde Ne İnsan Hakkı Ne de Demokrasi Vardır	AİHM Kararları Bizi Etkilemez	Böyle Başkanlarda var

Tablo 10. - 4 Aralık 2014 Tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları Haberlerine Oranı

Toplam Haber Sayısı	Dolaylı Yoldan İnsan Hakları İle İlgili	Doğrudan İnsan Hakları İle İlgili	Oranı
68	1	2	%4.2

Kaynak: 4 Aralık 2014 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi

Tablo 11. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
1	1	1

Tablo 12. Haber Başlıkları

Bireysel Haklar- Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
Otizmli Oğlu İçin AİHM Önünde Çadır Kurdu	Yine Türkiye Küme Düştü	Yargıtay dan Cem Evine Vize

Tablo 13. - 5 Aralık 2014 Tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları Haberlerine Oranı

Toplam Haber Sayısı	Dolaylı Yoldan İnsan Hakları İle İlgili	Doğrudan İnsan Hakları İle İlgili	Oranı
78	1	-	%1.2

Kaynak: 5 Aralık 2014 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi

Tablo 14. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
1	-	-

Tablo 15. Haber Başlıkları

Bireysel Haklar- Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
Greve Katılmak Haktır	-	-

Tablo 16. 6 Aralık 2014 Tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı

Toplam Haber Sayısı	Dolaylı Yoldan İnsan Hakları İle İlgili	Doğrudan İnsan Hakları İle İlgili	Oranı
73	-	-	%0

Kaynak: 6 Aralık 2014 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi

Tablo 17. 7 Aralık 2014 Tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları Haberlerine Oranı

Toplam Haber Sayısı	Dolaylı Yoldan İnsan Hakları İle İlgili	Doğrudan İnsan Hakları İle İlgili	Oranı
75	3	1	%5.3

Kaynak: 7 Aralık 2014 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi

Tablo 18. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
3	1	-

Tablo 19. Haber Başlıkları

Bireysel Haklar- Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
Sendikalı Olunca Atıldılar Emniyette Dayak İddeası	Yüzde On Barajı Hak İhlali	-

Faili Meçhul AİHM ye Gitti		

Tablo 20. 1 Aralık - 7 Aralık 2014 Tarihleri Arasında Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı

Toplam Haber Sayısı	Dolaylı Yoldan İnsan Hakları İle İlgili	Doğrudan İnsan Hakları İle İlgili	Ortalama Oranı
484	9	6	%3.09

Kaynak: 1 Aralık- 7 Aralık 2014 Tarihleri Arasındaki Cumhuriyet Gazetesi

Şekil 1. Haftalık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Grafiksel Görünümü

Kaynak: 1 Aralık- 7 Aralık 2014 Tarihleri Arasında ki Cumhuriyet Gazetesi

1 Aralık - 7 Aralık 2014 tarihleri arasında Cumhuriyet Gazetesinde yer alan 484 adet haberin 15 tanesi insan hakları ile alakalıdır. Bu haberlerin 9 tanesi dolaylı 6 tanesi ise doğrudan insan hakları ile alakalı yapılmış haberler ile ilintilidir. Bir haftalık kümülatif haber yorumu okunduğunda Cumhuriyet Gazetesinin ortalama %3.09 luk bir kısmını doğrudan ve ya dolaylı insan hakları ile alakalı konulara ayırdığı görülmüştür. 15 adet haber içersinde 8 adeti bireysel haklar olarak kabul edilen kişi hakları yada bu

haklara yönelik yapılan kişi hakları ihlalleri ile ilgilidir. 15 adet haberin 7 tanesi ise kolektif -toplumsal olarak nitelendirilen kamu hakları ile ilgilidir. Kamu hakları haberlerinin yurt içi yada yurt dışı şeklinde tasnifi yapılmamıştır. Doğrudan insan hakları ile ilgili haber tasniflerinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin vermiş olduğu kararlar ya da AİHM e giden yargılanma yada mütalaa süreçleri üzerinden olan haberler yer almıştır.

Tablo 21. 8 Aralık 2014 - 14 Aralık 2014 Tarihleri Arasında Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı

Toplam Haber Sayısı	Dolaylı Yoldan İnsan Hakları İle İlgili	Doğrudan İnsan Hakları İle İlgili	Oranı
491	14	6	%4

Kaynak: 8 Aralık 2014 - 14 Aralık 2014 Tarihleri Arasında ki Cumhuriyet Gazetesi

Tablo 22. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
6	10	4

Tablo 23. Haber Başlıkları

Bireysel Haklar- Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
*Yargısız İnfaz İddiası *İki Kurumdan Farklı Görüş *Dışlamaya Son Verin *Çocuk Gelin Davasında Karar	*Şiddeti Haklı Görüyor *AB Uyardı Asıl Engel İnsan Hakları *En Temel Haklar İhlal Ediliyor *İnsan Hakları Evrensel	*Çocuklara Gaz Yerinde Müdahale *İşçi 75 kuruşa Doymaya Mahkum *BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Türkiye

*Hamile Kalınca Tecavüz Anlaşıldı *İşkence Kurbanı Başkan Ağladı	Bildirgesini Kadına Borçluyuz *İnsan Hakları Sınırda *Vicdani Ret Hakkı Tanınsın *Susurluk Kazandı Demokrasi Kaybetti *Dolar Karşılığı İşkencehane *Hak İhlalleri Yarıştı	*Amerikalının Öfkesi Dinmiyor

Şekil 2. Haftalık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberler

Kaynak: 8 Aralık 2014 - 14 Aralık 2014 Tarihleri Arasında ki Cumhuriyet Gazetesi

8 Aralık - 14 Aralık tarihleri arasında Cumhuriyet Gazetesinde yer alan 491 adet haberin 20 adeti insan hakları ile doğrudan ve ya dolaylı şekilde ilintili olarak bulunmuştur. Bu haberlerin 6 sı doğrudan, 14 tanesi ise dolaylı olarak insan hakları ile ilgilidir. Toplumsal haklar ve hak ihlalleri ile ilgili 10, bireysel hak ve bu hakkın ihlalleri ile ilgili 6, grup hakları ve bu hakların ihlalleri ile ilgili 4 adet haber yer almaktadır. 8 Aralık- 14 Aralık 2014 tarihi içerisinde yer alan 491 adet haberin %4 ünün dolaylı veya doğrudan insan hakları ile ilgili olduğu görülmüştür. Kolektif haklar kamuyu ilgilendiren haklar, bireysel haklar (kişi hakları) kişilere yönelik yapılmış hak ihlalleri yada hak arama haberleri, grup hakları ise belirli bir grubun -kadın, çocuk, işçi gibi- haklarının

veya bu haklara olan ihlaller üzerine yapılmış haberleri almaktadır. Haberlerde yurt içi ve yurt dışı tasnifi yapılmamıştır.

Tablo 24. 15 Aralık 2014 - 21 Aralık 2014 Tarihleri Arasında Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı

Toplam Haber Sayısı	Dolaylı Yoldan İnsan Hakları İle İlgili	Doğrudan İnsan Hakları İle İlgili	Oranı
502	13	1	%3

Kaynak: 15 Aralık 2014 - 21 Aralık 2014 Tarihleri Arasında ki Cumhuriyet Gazetesi

Tablo 25. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
4	7	3

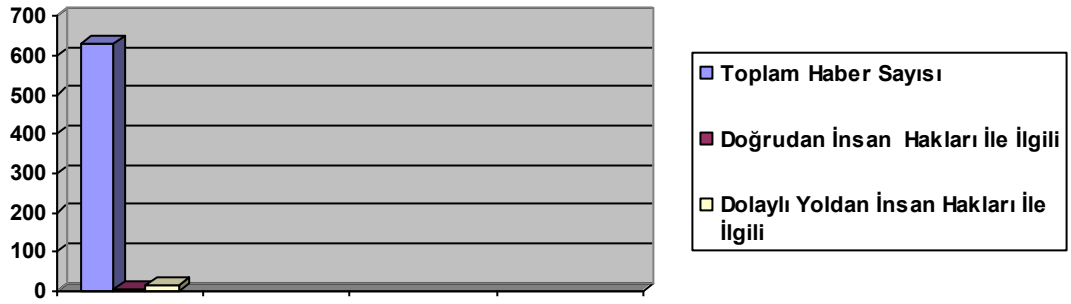
Tablo 26. Haber Başlıkları

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
*Töre Adına Vahşet *İşkenceye Beraat Direnen Gence Ceza *Üç Kentte Üç Kadına Şiddet *Karakolda İşkence ve Taciz	*Amerika Adalet İçin Sokakta *Demokrasi Manzarası *Yeni Güvenlikçi Devlet *Brüksel Yolu Zorda *Hukukun Üstünlüğü Kağıtta Bir Olaymış *17 Aralık Hukuku *AB den Müzakere Uyarısı: AİHM Kararları Uygulansın	*İfade Özgürlüğü Cezalandırılıyor *Adalet İsteyenlere Yaka Paça Gözaltı *Derimizi Yüzüp Cennetin Anahtarlarını Alacaklarmış

15 Aralık 2014-21 Aralık 2014 Tarihleri arasında Cumhuriyet Gazetesinde 502 adet haber yer almıştır. Bu haberlerin 14 adeti dolaylı veya doğrudan insan hakları ile ilgili haberlerden oluşmaktadır. Yer alan 14 haberin 13 adeti dolaylı yoldan insan hakları yada insan hakları ihlalleri ile ilintili, 1 adeti ise doğrudan insan hakları yada hak ihlalleri ile ilgilidir. 502 adet haberden %3 ü kişi, toplum, grup hakları yada bu haklara yapılan ihlallerle ilgilidir.

Tablo 27. 22 Aralık- 31 Aralık 2014 Tarihleri Arasında Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı

Toplam Haber Sayısı	Dolaylı Yoldan İnsan Hakları İle İlgili	Doğrudan İnsan Hakları İle İlgili	Oranı
631	14	4	%3.50

Şekil 3. 1 Haftalık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberler

Kaynak: 22 Aralık- 31 Aralık 2014 Tarihleri Arasında ki Cumhuriyet Gazetesi

Tablo 28. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri-Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
4	5	9

Tablo 29. Haber Başlıkları

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
*Gaz Kapsülü Yine Can aldı *Annem Hala Bekliyor *Babası 13 Yaşındayken Kız Çocuğunu İntihar Saldırısı İçin Satmış *AİHM de Sorun Yaratan Dava	*Polis Tarihi Geçmiş Gaz Bombası Kullandı *Türkiye Eşitsizlikte Dünya Rekoru Kırdı *Yargının Polisle Sınavı *Dualar Barışa *İşkence Yapmayana İnfaz	*Polis Ablukasında Anma *Götürmeyin Dövüyorlar *Ezidiler Her yerde Çile Çekiyor *Cinsiyet Ayrımcılığı *Girişimcilik Önünde Engel *Türkiye de Çocukların %6 sı İşçi *Çocuklar Kimsesiz *Yemekleri Yıkayarak Yiyoruz: CHP Eskişehir Cezaevi Raporu

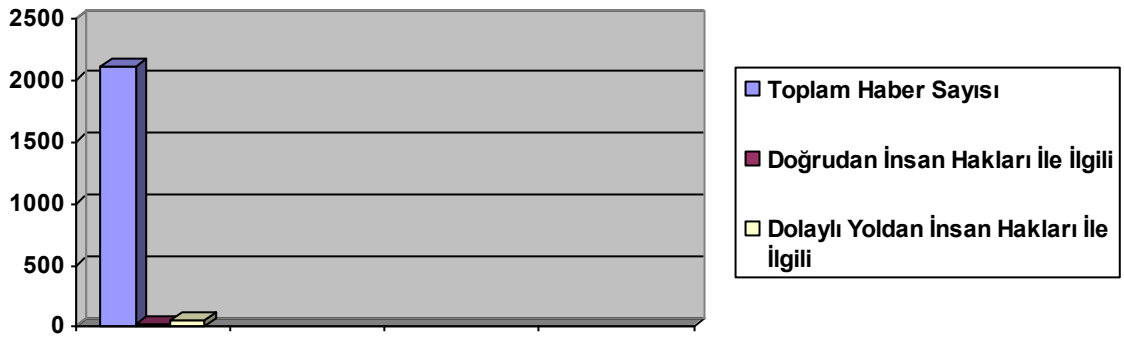
22 Aralık- 31 Aralık 2014 tarihleri arasında Cumhuriyet Gazetesinde yer alan 631 adet haber bulunmaktadır. Bu haberlerin %3.50 si doğrudan yada dolaylı olarak insan hakları ile ilgilidir. 631 adet haber içerisinde 14 haber dolaylı, 4 haber ise doğrudan insan hakları yada insan hakları ihlallerine bağlı haberlerle alakalıdır.

Tablo 30. Kümülatif Veriler 1-31 Aralık 2014

Toplam Haber Sayısı	Dolaylı Yoldan İnsan Hakları İle İlgili	Doğrudan İnsan Hakları İle İlgili	Oranı
2108	50	17	%3.17

Kaynak: 1 - 31 Aralık Tarihleri Arasında ki Cumhuriyet Gazetesi

1 Aralık- 31 Aralık 2014 tarihleri arasında Cumhuriyet Gazetesinde 2108 adet haber bulunmaktadır. Bu haberlerin 67 tanesi insan hakları ile doğrudan yada dolaylı şekilde alakalıdır. Toplam haberler içerisinde insan hakları ile ilgili olan haberlerin oranı 1 aylık veriler göz önünde bulundurulduğunda %3.17 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu haberlerin 50 tanesi dolaylı olarak insan hakları ve hak ihlalleri ile alakalı, 17 adeti ise doğrudan insan hakları, Avrupa Konseyine bağlı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları yada AİHM'e götürülen davalar ya da insan hakları ihlalleri ile ilgilidir. %3.17 kısımda yer alan 67 adet haberin 26 tanesi toplumsal (kamuyu ilgilen) insan hakları ve ya toplumsal hak ihlalleri, 19 tanesi kolektif (çocuklar, işçiler, öğrenciler, azınlıklar, mezhepler vb.) grup hakları ya da hak ihlalleri, 22 tanesi ise kişi hakları ya da bu hakların ihlalleri ile ilgilidir.

Şekil 4. 1 Aylık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberler

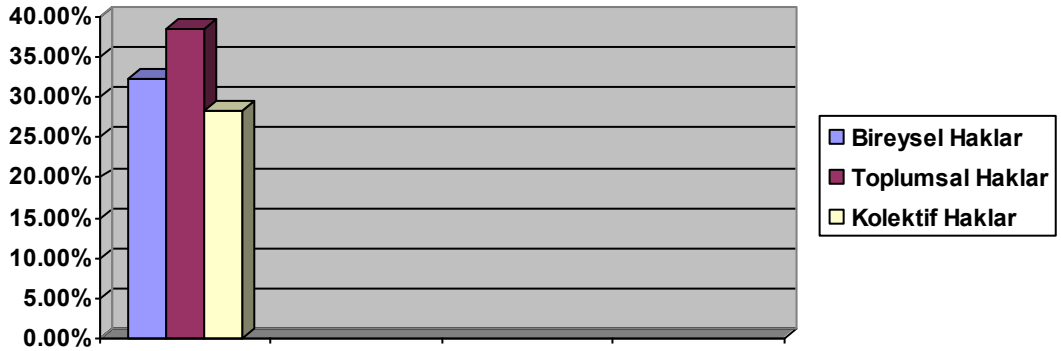
Kaynak: 1 - 31 Aralık Tarihleri Arasında ki Cumhuriyet Gazetesi

Tablo 31. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Kümülatif Haberlere Oranı

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları ile ilgili	Toplumsal Haklar ile ilgili	Kolektif Grup Hakları ile ilgili
%0.10	%0.12	%0.9

Tablo 32. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Kendi İçerisinde Oranı

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları ile ilgili	Toplumsal Haklar ile ilgili	Kolektif Grup Hakları ile ilgili
%32.2	%38.5	%28.3

Şekil 5. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Kendi İçerisinde Oranının Grafiksel Görünümü

B- Yeni Şafak Gazetesi Analizi

Tablo 33. 1 Aralık- 7 Aralık 2014 Tarihinde Yeni Şafak Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı

Toplam Haber Sayısı	Dolaylı Yoldan İnsan Hakları İle İlgili	Doğrudan İnsan Hakları İle İlgili	Oranı
736	9	1	%1.35

Şekil. 6. 1 Haftalık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberler

Tablo 34. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
1	5	4

Tablo 35. Haberler

Bireysel Haklar- Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları

*Mahkemenin Şiddet Çözümü	*Kaçak Nazi Şam daymış *İki Polis Müdürü Görevden Alındı *Açık öğretim Eğitimde Fırsat Eşitliği Sağlıyor *Kışlaya Mobing Denetimi *Şiddet Uygulayan Erkek Onursuzdur	* Diasporasız Alevi Çözümü Mümkün mü *AİHM den Cem Evi Kararı *Kadınlara Pozitif Ayrımcılık *Minnettarız: Yezidiler

1 Aralık - 7 Aralık 2014 tarihleri arasında Yeni Şafak gazetesinde 736 adet haber yer almıştır. 736 adet haberin 10 tanesi insan hakları ile doğrudan yada dolaylı olarak alakalı haberlerdir. 10 adet haber içersinde, 5 tanesi toplumsal haklar yada toplumsal hak ihlalleri, 4 tanesi kolektif belli bir guruba ait haklar yada bu haklara yapılan ihlallerle, 1 tanesi bireysel, kişiye karşı yapılan hak ihlalleri yada hak arama mücadelesi ile alakalıdır.

Tablo 36. 8 Aralık- 15 Aralık 2014 Tarihinde Yeni Şafak Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı

Toplam Haber Sayısı	Dolaylı Yoldan İnsan Hakları İle İlgili	Doğrudan İnsan Hakları İle İlgili	Oranı
771	11	-	%1.42

Kaynak: 8 Aralık- 15 Aralık 2014 Tarihleri arasında ki Yeni Şafak Gazetesi

Şekil 7. 1 Haftalık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberler

Tablo 37. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
-	10	1

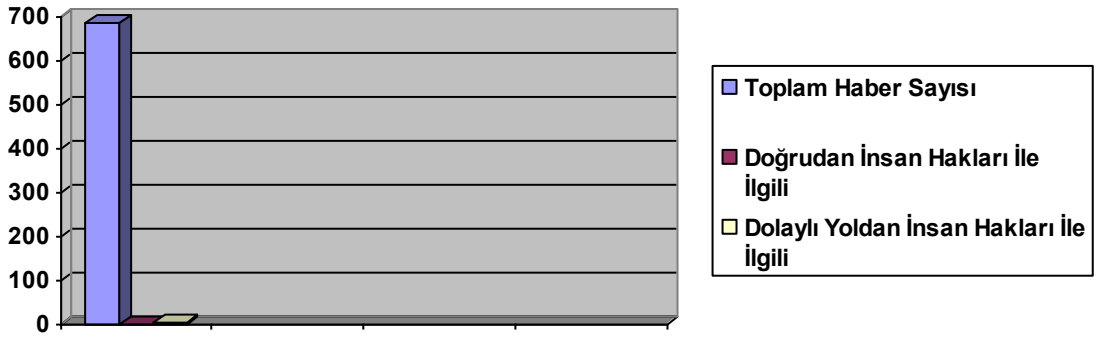
Tablo 38. Haber Başlıkları

Bireysel Haklar- Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
-	*Hitleri'in Ayak Sesleri *Amerikan Dayağı *Siyahi Çocukların 3 te 1 i Yoksul *Çin Kabusu *Dipçikle Katlettiler *Sınırsız Barbarlık *İşkenceye Prim *Bir Zulüm Öyküsü *İşkenceciler Vatansever	*Zihinsel Engellilere VIP hizmeti

Tablo 39. 16 Aralık- 23 Aralık 2014 Tarihinde Yeni Şafak Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı

Toplam Haber Sayısı	Dolaylı Yoldan İnsan Hakları İle İlgili	Doğrudan İnsan Hakları İle İlgili	Oranı
685	5	2	%1.02

Kaynak: 16 Aralık- 23 Aralık 2014 Tarihleri arasında ki Yeni Şafak Gazetesi

Şekil 8. 1 Haftalık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberler

Kaynak: 16 Aralık- 23 Aralık 2014 Tarihleri arasında ki Yeni Şafak Gazetesi

Tablo 40. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
-	2	5

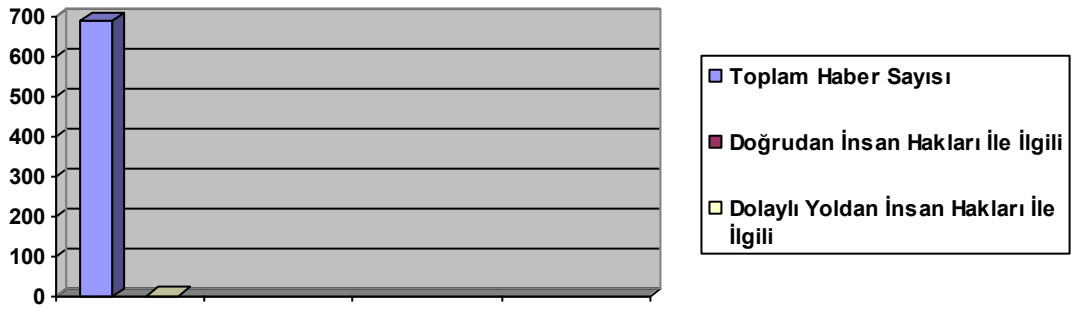
Tablo 41. Haber Başlıkları

Bireysel Haklar- Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
	*Almanların Yarısı Irkçı *Türkiye Büyük Bir Demokrasi	*2,5 Milyon Çocuk Yardıma Muhtaç *Askeri Mahkeme Çocuk Yargılıyor *Haklar Kazanıldı Ama Sorun Bitmedi *Hasta Tutukluya Evci İzni *CIA İşkence Raporu

Tablo 42. 24 Aralık- 31 Aralık 2014 Tarihinde Yeni Şafak Gazetesinde Yer Alan Toplam Haberler ve İnsan Hakları ile ilgili Haberlere Oranı

Toplam Haber Sayısı	Dolaylı Yoldan İnsan Hakları İle İlgili	Doğrudan İnsan Hakları İle İlgili	Oranı
698	2	-	%0.2

Kaynak: 24 Aralık- 31 Aralık 2014 Tarihleri Arasındaki Yeni Şafak Gazetesi

Şekil 9. 1 Haftalık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberler

Kaynak: 24 Aralık- 31 Aralık 2014 Tarihleri Arasındaki Yeni Şafak Gazetesi

Tablo 43. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Dağılımı

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
-	1	1

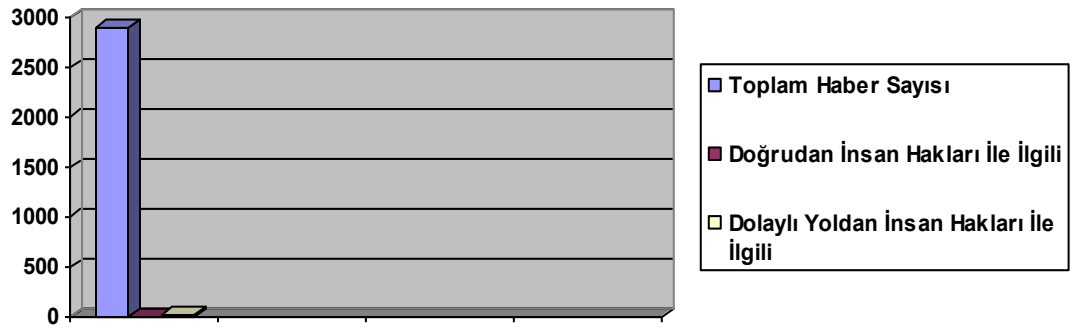
Tablo 44. Haber Başlıkları

Bireysel Haklar- Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları	Toplumsal Haklar	Kolektif Grup Hakları
-	Irkçılık Hortladı	Çin Baskıdan Kaçanı da Vuruyor

Tablo 45. Kümülatif Veriler 1-31 Aralık 2014

Toplam Haber Sayısı	Dolaylı Yoldan İnsan Hakları İle İlgili	Doğrudan İnsan Hakları İle İlgili	Oranı
2890	27	3	%1.03

1 Aralık-31 Aralık 2014 tarihleri arasında Yeni Şafak Gazetesinde 2890 adet haber yer almaktadır. 2890 adet haber içerisinde 30 tanesi insan hakları ile dolaylı yada doğrudan alakalıdır. Toplam haberler içerisinde insan hakları ile ilgili haber sayısı %1.03 lük kesimi oluşturmaktadır. Bu veriler yaklaşık olarak Yeni Şafak Gazetesinde her 100 haberden ancak 1 tanesinin insan hakları ile doğrudan yada dolaylı bir şekilde yer bulduğunu göstermektedir. İnsan hakları ile ilgili 30 haberin 18 tanesi toplumsal yada kamuyu ilgilendiren haklarla, 11 tanesi kolektif guruplara ait, yalnızca 1 tanesi de kişi hakları ile ilgili haberlerdir.

Şekil10. 1 Aylık Kümülatif Haber Sayısı ve İnsan Hakları İle İlgili Haberler

Tablo 46. İnsan Hakları İle İlgili Haberlerin Kümülatif Haberlere Oranı

Bireysel Haklar-Bireysel Hak İhlalleri- Kişi Hakları ile ilgili	Toplumsal Haklar ile ilgili	Kolektif Grup Hakları ile ilgili
%0.03	%0.6	%0.3

3. Araştırma Bulgularının Yorumu ve Sonuç

Her ne kadar insan hakları ihlallerinden sıkça söz edilse de , çağımız bir anlamda insan hakları çağıdır diyebiliriz. Yüzyıllar boyu insan, kendi en doğal haklarını alabilmek için bir savaş içerisine girmiş ve bu savaşı yine yüzyıllar içersinde evrimsel bir çizgide götürerek kendi hukuk mücadelesini vermiştir. Ne var ki; dünyada insan haklarına ters düşen durumlar, baskıcı ve sindirmeye yönelik diretmeler sürmektedir. İnsan hakları onu koruyan toplumlarda altın çağını yaşarken, kendi hakkını savunmayan, geri kalmış toplumlarda ise oldukça ciddi ihlallerle karşı karşıya kalmaktadır. Çağımızın bu açık çelişkisi, hak mücadelesinin bir anlamda hakkını savunma mücadelesi olduğunu bizlere göstermektedir.

İnsan hakları mücadelesinin temelinde insanın kendisiyle mücadelesi yatar. İnsanın sürekli gelişim ve dönüşüm içerisinde olması, yeni hakların tezahür etmesine ve bu hakların kullanım stratejileriyle ilgili bir takım yeni soruların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu anlamda insan hakları, ilgisiz suskun ve katılıma ihtiyaç duymayan bir insan türünün ürünü değil, tepki gösteren, hak arayan, gerçekleri ve inandıklarını açıkça dile getirebilen bir insanın aktif ürünüdür.

Her toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da insan hakları ve demokratikleşme süreci belli bir zaman dilimi içerisinde oturmuş ve ilerlemeler kaydetmiştir. Bu ilerlemelerin önü zaman zaman kesilmiş ve buhran dönemlerine kendisini bırakmıştır. Özellikle Osmanlı Devletinin son dönemlerinde ortaya çıkan toprak kayıpları Osmanlı tebasına devlet yönetimini eleştirme fırsatı sunmuştur. Osmanlıda ilk anayasal gelişme örneği Sened-i İttifak ile başlamıştır. Ayanlar ve Osmanlı padişahı tarafından imzalanan bu belge ne yazık ki insan haklarını anayasal bir disiplin altına almaktan çok uzak olup, devletin bekasına yönelik bir belgedir. Döneminin insan hak ve özgürlükleri açısından değerlendirildiğinde, belgenin hak ve hürriyetleri güçlendirme amacı güttüğü düşünülse de, aslında devletin toprak bütünlüğünü korumak adına çıkarılmış bir niteliktedir. Ayrıca çoğu halkın isteklerine dayanmayan devletin tepeden indirdiği ıslahat hareketleri, kendi içini dolduramamış ve başarısız olmuşlardır. Başarısızlığın en önemli sebeplerinden biri

halkın modern insan hakları düşüncesinden ve reformist hareketlerin uzağında bir fikir hayatında bulunmasındandır. Osmanlıda ilk defa Anayasal düzene geçiş denemeleri 1876 yılında Kanuni Esasinin yürürlüğe girmesi ile olmuştur. 1921 Teşkilatı Esasiye dahil olmak üzere Türkiye'de haklar 1961 yılına kadar anayasalarımızda yer almamıştır. 1961 Anayasası bu anlamda bir dönüm noktası olarak hak kavramını hukuksal güvence altına alan ilk Anayasa niteliğindedir.

Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyetine insan haklarının ilerleme mücadelesi yine çeşitli kesintilere ve sıkıntılara maruz kalmıştır. Türk demokrasisi 1961 yılından başlayan askeri müdahaleler ile ara dönemler yaşamış ve durma noktasına gelmiştir. 1961 Anayasası her ne kadar hak kavramını güvence altına almış olsa da kendisi ile birlikte Anayasa Mahkemelerini getirerek demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları olan partileri kapatmaya başlamıştır. Örneğin; Anayasa Mahkemesi kurulduğu tarihten bu yana 24 siyasi partinin kapatılmasına karar vermiş, böylece günümüze gelene kadar yargı kararıyla kapatılan siyasi parti sayısı yargılama süreci devam eden partiler hariç 26 ya yükselmiştir. Başka şekilde bakarsak; Avrupa'da da parti kapatmanın yasal olmasına rağmen uygulamada bu tür örneklere çok az rastlanılmıştır. Ülkemizdeki kapatma sayıları, çağdaş ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça yüksek oranlarda olduğu görülmektedir.

1980 yılında yapılan diğer bir askeri müdahale ile Türk demokrasi hareketi sekteye uğramış, hak ihlallerinin adından en çok söz ettiren dönemi olmuştur. Oldukça kazuistik bir yöntemle hazırlanmış olan 1982 anayasası birey yerine devletçi, vatandaş yerine toplumcu bir yapıyı benimsemiştir. Temel hak ve özgürlükleri nasıl sınırlandırılabileceğini anlatan 1982 anayasası, insan haklarına dayalı devlet yapısının bir bakıma askıya alındığının göstergesidir. Fakat; 1982 Anayasasına 1995, 2001 ve 2004 yıllarında yapılan değişikliklerle demokrasi ve özgürlük alanı genişletilmiştir.

Yapılan bu mülgalarla 1982 Anayasasının duvarları yıkılmış temel hak ve hürriyetler alanında toplumsal açıdan gelişmeler olmuştur. 2001 yılında yapılan Anayasa'nın geçici 15. maddesinde yer alan yargı bağışıklığı kuralını yürürlükten

kaldırarak anayasal uygunluk ve denetim ilkelerinin uygulanması sağlanmış, temel hak ve hürriyetlerin anayasal güvenceleri güçlendirilmiştir.

Türkiye'de demokratikleşme sürecine paralel olarak, 1982 Anayasasında bulunan ve tutukluluk sürelerini belirterek kolluk kuvvetlerine salahiyet veren kanunda yer alan göz altı süresi 15 günden 4 güne indirilmiş, ölüm cezasının verilebileceği durumlar, savaş veya çok yakın savaş tehdidi halinde işlenen suçlar ve terör suçlarıyla sınırlandırılmıştır. Terör suçuyla ilgili hüküm 2002 yılında kabul edilen demokratikleşme paketi ile kaldırılmış, 2004 yılında da savaş suçlarında alınabilecek ölüm kararlarının mülgası yapılmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları doğrultusunda Anayasanın 15, 17, 87 . maddelerinde yer alan ölüm cezasına ilişkin ifadeler kaldırılarak Avrupa İnsan Hakları sözleşmesinin 13 nolu protokolünün imzalanması yönünde hiç bir engel kalmamıştır.

Yine, 1982 Anayasasına 2004 yılında yapılan düzenlemelerle kadının sosyal konumu üzerinde iyileştirmeler yapılmıştır. Bu yılda yapılan diğer değişikliklerden bazıları 24. maddede çocuklar, 25. maddede yaşlılar ve 26. maddede ise bedensel özürlülerin korunmasına yönelik çalışmalar olmuştur. Ayrıca; milletlerarası uyumsuzluğa neden olan 90. madde aynı yıl değiştirilmiştir. Bu değişiklik Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi ile diğer milletlerarası anlaşmaların uygulanmasını sağlamıştır

Türkiye demokratikleşme süreci içerisinde ilerlemektedir. Bu süreç içerisinde yer alan en önemli organlardan biri hiç şüphe yok ki dördüncü güç olarak nitelendirilen medyadır. Medyanın üzerine düşen birinci görev kamu bilinci ile hareket ederek insan hak ve özgürlüklerine değer vermek olacaktır. Bu anlamda demokratikleşme sürecinin insan hak ve özgürlüklerinden geçtiği unutulmamalıdır. Sağ ve sol basının karşılaştırıldığı bu çalışmada insan haklarına verilen kantitatif değer ortaya konmaya çalışılmıştır. Sol basını temsilen Cumhuriyet gazetesi, sağ basını temsilen Yeni Şafak gazeteleri seçilmiş ve 1 aylık dönem içerik analizi yöntemiyle ortaya konmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi ilgili dönem içerisinde incelendiğinde 2108 adet haberin 67 adetini doğrudan yada dolaylı olarak insan hakları ile ilgili haberlere ayırdığını görmekteyiz. Bu 67 adet haberin içerisinde toplumsal, kolektif, ve kişi hakları yada hak ihlalleri ile ilgili haberler bulunmaktadır. Yüzdesel olarak bakıldığında Cumhuriyet Gazetesi haberlerinin %3.17 lik kısmını insan hakları yada hak ihlalleri ile ilgili haberlere ayırdığını görmekteyiz. Buda her 100 haberden yaklaşık 3'ünün çalışmaya konu olan haberler düzeyinde olduğunu söyleyebiliriz. Cumhuriyet Gazetesinin çalışmaya konu olan haberlerinin grafiksel yansıması şu şekilde görülmektedir:

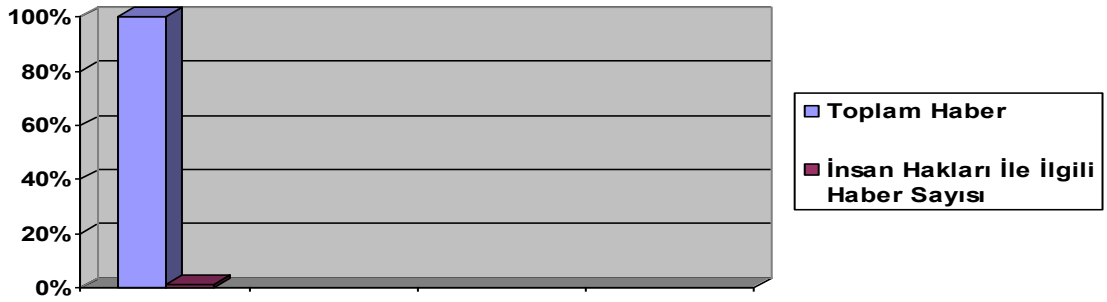

Şekil 11. Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Toplam Haber Sayısı ve İnsan Hakları ile İlgili Haberlerin Yüzdesel Dağılımı

Kaynak: 1 Aralık-31 Aralık 2014 Tarihleri Arasında ki Cumhuriyet Gazetesi

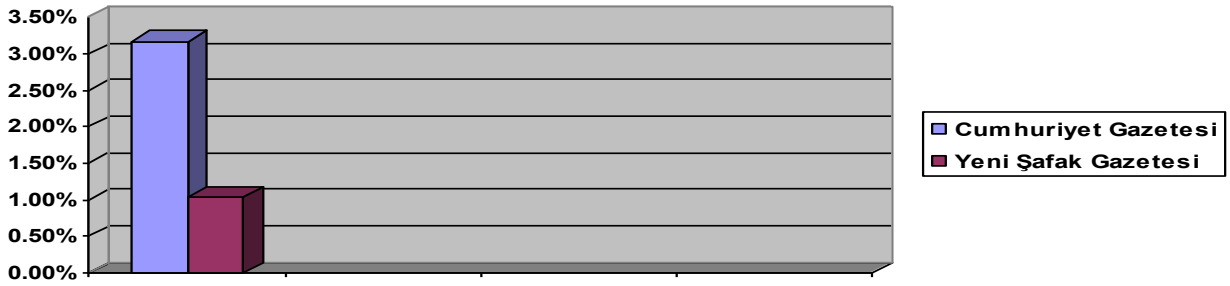
Yeni Şafak Gazetesi ise ilgili dönem içerisinde incelendiğinde 2890 adet haberin 30 adetini insan hakları ile ilgili haberlere ayırdığını görmekteyiz. 2890 adet haber içerisinde sadece 3 haberin doğrudan insan hakları ile ilgili olduğu bulunmuştur. Ayrıca 1 aylık kümülatif haber içerisinde ancak 1 adet haberin kişi hakları ile ilgili olduğu görülmüştür.

Yeni Şafak Gazetesinde yer alan 2890 adet haberin sadece %1.03 lük kısmının insan hakları ile ilgili olduğu analiz edilmektedir. Buda her yüz haberden sadece 1 tanesinin insan hakları yada hak ihlalleri ile ilgili olduğunu bizlere göstermektedir. Yeni Şafak Gazetesi grafiksel olarak incelendiğinde şu şekilde görülmektedir

Şekil 12. Yeni Şafak Gazetesinde Yer Alan Toplam Haber Sayısı ve İnsan Hakları ile İlgili Haberlerin Yüzdesel Dağılımı

İnsan hakları ile ilgili haber sayısının Cumhuriyet Gazetesinde Yeni Şafak Gazetesine oranla iki kat daha yüksek sıklık derecesinde olduğu görülmektedir.

Şekil 13. İnsan Hakları İle İlgili Verilen Haberlerin Yüzdesel Sıklıkları

Kaynakça

Akıllıoğlu, T. (1995). *İnsan hakları*. Ankara: İmaj

Armaoğlu, F. (1975*). 20. Yüzyıl siyasi tarihi*. Ankara: Alkım

Bilgin, N. (2014). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi*: Siyasal

Bilhan, S . (1988*). Bilgin Türk hükümdarlar devletinde eğitim bilim Sanat*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı

Buksur, A . (2006). *İnsanlığın ittifakı insan hakları. Ankara*: İlk Adım

Çeçen, A.(1995). *İnsan hakları*. Ankara: Selvi

Çağıran, M. (2006). *Uluslararası alanda insan hakları*: Platin

Çotuksöken, B. (2012). *İnsan hakları ve felsefe.* İstanbul*:* Papatya

Doğan, İ . (1998). *İletişim ve yabancılaşma*. İstanbul: Sistem

Doğan, İ. (2004). *Vatandaşlık demokrasi ve insan hakları*. Ankara: Pegem

Donnelly, J. (1995). *Teoride ve uygulamada evrensel insan hakları*. Ankara: Yetkin

Gökalp, Z. (2013). *Türk medeniyet tarihi*. İstanbul: Bilgeoğuz

Göze, A. (1986) *Siyasal düşünceler ve yönetimler*. İstanbul: Beta

Hüseyin, Ö; Yanık, M. (2007). *Siyasi partiler hukuku*. İstanbul: Der

Kapani, M. (1987*). İnsan haklarının uluslararası boyutları*. İstanbul: Bilgi

Koçak, M. (2002*). Siyasi partiler ve Türkiye'de parti yasakları*. Ankara: Turhan Kitapevi

Köker, L. (2008). *Demokrasi, eleştiri ve Türkiye*. Ankara:Dipnot

Louis, D. (1980). *The caste system and ist impilications*. Chicago

Mardin, Ş. (1995).*Türk modernleşmesi.* İstanbul: İletişim

Mert, Y. (2008). *Cumhuriyet döneminde kapatılan siyasi partiler*.Ankara: İlkim

Mumcu, A. (1994). *İnsan hakları ve kamu özgürlükleri*. İstanbul: Savaş

Muselin, J.(1983). *Hürriyet bildirgeleri Magna Chartadan Avrupa insan hakları sözleşmesine*. İstanbul: Belge

Oktaylar, H. (Ed). (2014) *Vatandaşlık bilgisi*. Ankara: Yargı

İlken, H. (2013). *Türkiye'de çağdaş düşünce tarihi*. İstanbul: İş Bankası Kültür

Yazıcı, S. (2009). *Demokratikleşme sürecinde Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi

İnternet Kaynakları

https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf